

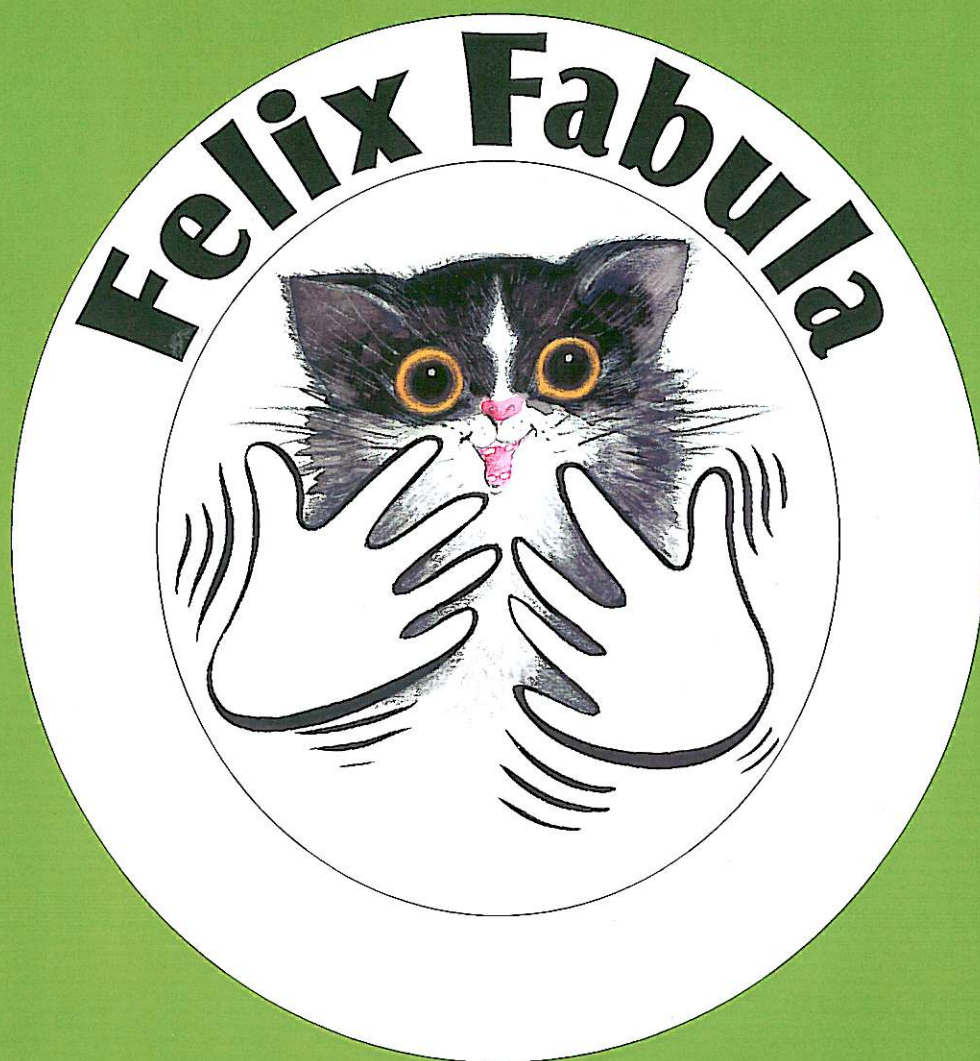
JORUN GULBRANDSEN • GRETE LETTING

Felix Fabula 3

Norsk for døve

Tegnspråk som førstespråk

Tilleggshefte til *Lyse ideer 3*

Utarbeidet av Eli Nervik

Møller kompetansesenter/Universitetsforlaget

© Universitetsforlaget 1999

ISBN 82-00-12881-4

Heftet er utarbeidet på grunnlag av Felix Fabula 3 Norsk boka og lærerveiledningen Lyse ideer 3. Utarbeidelsen er utført etter oppdrag fra Nasjonalt læremiddelsenter av Møller kompetansesenter, Statlig spesialpedagogisk senter for hørselshemmede, ved Eli Nervik (koordinator for prosjektet og ansvarlig for norsk og tegnspråk) Aase Lyngvær Hansen (drama og rytmikk)

Heftet er utgitt med støtte fra Nasjonalt Læremiddelsenter.

Det må ikke kopieres fra dette heftet i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan føre til erstatningsansvar og inndragning og kan straffes med bøter eller fengsel.

Henvendelser om heftet kan rettes til
Universitetsforlaget
Postboks 2959 Tøyen
0608 Oslo
Universitetsforlaget på Internett: <http://www.scup.no>

Design omslag: Inger Landsem
Sats: Universitetsforlaget
Trykk: PowerPrint AS, Steinkjer

Innhold

Innledning	4	Tema 5 : Medier	52
Undervisning av døve barn i 3. klasse	5	<i>Da Ivar var Alf Prøysen</i>	53
<i>Har døve barn funksjonshindring?</i>	6	<i>Arbeid med temaet</i>	53
<i>Døve barns kompetanse</i>	6	<i>Arbeid med tegnspråk og Norskboka</i>	55
<i>Kommunikasjon - språk</i>	7	<i>Drama og rytmikk</i>	57
<i>Sosial kompetanse</i>	8	Tema 6 : Vinter	58
<i>Den døve åtteåringen og den videre</i>		<i>Da taket blåste av skolen</i>	59
<i>leseopplæringa</i>	9	<i>Arbeid med temaet</i>	59
<i>Hvor godt leser døve ?</i>	10	<i>Arbeid med tegnspråk og Norskboka</i>	61
<i>Hva er det som gjør at døve strever med</i>		<i>Drama og rytmikk</i>	63
<i>lesing og skriving?</i>	10	Tema 7 : Våren	64
<i>Norsk i Felix Fabula 3</i>	10	<i>Den farlige flåteferden</i>	65
<i>En oversikt over lærestoff i 3. klasse</i>	10	<i>Arbeid med temaet</i>	65
<i>Tegnspråk i Felix Fabula 3</i>	11	<i>Arbeid med tegnspråk og Norskboka</i>	67
<i>Avlesningsprosessen</i>	12	<i>Drama og rytmikk</i>	69
<i>Ikke-manuelle komponenter</i>	12	Tema 8 : Tida går	70
<i>Manuelle komponenter</i>	13	<i>Tida kommer</i>	71
<i>Drama og rytmikk</i>	14	<i>Arbeid med temaet</i>	71
<i>Litteratur</i>	15	<i>Arbeid med tegnspråk og Norskboka</i>	72
<i>Videoer</i>	17	<i>Drama og rytmikk</i>	73
Metode	18	Diverse tillegg og kopieringsoriginaler	74
<i>Videomateriellet</i>	19	<i>Oversikt over arbeidsområder</i>	75
Tema 1: Venner	20	<i>Til Tema 3 – Eksempler på skriftsystemet til</i>	
<i>Da den blå ballen forsvant</i>	21	<i>Valerie Sutton</i>	76
<i>Arbeid med temaet</i>	21	<i>Til Tema 4 – Om Mira Zuckermann</i>	79
<i>Arbeid med tegnspråk og Norskboka</i>	24	<i>Lesetekst</i>	79
<i>Drama og rytmikk</i>	26	<i>Til Tema 5 – Om Alf Prøysen</i>	81
Tema 2: Høsten	28	<i>Til Tema 6 – Om Eva</i>	84
<i>Mysteriet i Storvika</i>	29	<i>Det norske enhåndsalphabetet</i>	86
<i>Arbeid med temaet</i>	29	<i>Det norske tohåndsalphabetet</i>	87
<i>Arbeid med tegnspråk og Norskboka</i>	33	<i>Det svenske håndalphabetet</i>	88
<i>Drama og rytmikk</i>	35	Fra læreplanverket for den 10-årige grunnskolen ...	89
Tema 3 : Kroppen	36	<i>Tegnspråk som førstespråk</i>	89
<i>Hele verden inn i klasserommet</i>	37	<i>Norsk for døve</i>	90
<i>Arbeid med temaet</i>	37	<i>Drama og rytmikk for døve</i>	90
<i>Arbeid med tegnspråk og Norskboka</i>	40		
<i>Drama og rytmikk</i>	42		
Tema 4 : Inger Hagerup/Marie Takvam og			
Mira Zuckermann	43/44		
<i>Da Siri var Inger Hagerup/Marie Takvam</i>	45		
<i>Arbeid med temaet</i>	45		
<i>Mira Zuckermann</i>	46		
<i>Arbeid med tegnspråk og Norskboka</i>	48		
<i>Drama og rytmikk</i>	50		

Innledning

Dette tilleggsheftet til *Lyse ideer 3* er skrevet med samme målsetting som tilleggsheftene til *Lyse ideer 1 og 2*: Lærere som skal undervise døve barn i bostedsskole eller i døveskole/klasse, skal kunne finne hjelp til planleggingsarbeidet og praktiske, metodiske råd om hvorledes undervisningen for døve kan tilrettelegges. Heftet må brukes sammen med *Lyse idéer 3 Lærerens ressursbok til Felix Fabula 3*.

Barn som har tegnspråk som førstespråk, skal følge egne planer i fire fag, *tegnspråk som førstespråk, norsk for døve, drama og rytmikk for døve og engelsk for døve*.

For 3. klasse er norsk og tegnspråk vektlagt. De to fagene er i dette heftet ført opp parallelt, slik at læreren lett kan finne språklige aktiviteter som kan utfylle hverandre etter kontrastivt prinsipp.

Fordi *drama og rytmikk*-faget har mange aktiviteter knyttet til tegnspråk, har vi tatt med forslag til det også. Aase Lyngvær Hansen har skrevet om *drama og rytmikk*. For faget *engelsk for døve* vil det senere foreligge et eget opplegg uavhengig av Felix Fabula. *Engelsk for døve* er derfor ikke tatt med i «blomsten» som viser forslag til tverrfaglig undervisning.

I tillegg til dette heftet er det laget fire videokassetter. *Felix Fabula 3, Tegnspråk 1-4*. På kassetten er rammefortellingene til de åtte temaene oversatt og gjenfortalt på norsk tegnspråk, NTS. I tillegg er en del tekster fra lesebøkene til Ivar og Siri valgt ut og oversatt. Til hvert tema er det laget innslag hvor ulike emner blir forklart på NTS og barna får oppgaver.

Vi håper at dette tilleggsheftet sammen med *Lyse idéer 3* kan være til hjelp og nytte for å løse oppgaver og utfordringer som lærere som underviser døve barn har.

Eli Nervik
audiopedagog

Undervisning av døve barn i 3. klasse

Nå skal du i gang med 3. klasse. Enten du skal undervise en gruppe med døve elever eller en gruppe hvor en av elevene er döv, står du overfor en del utfordringer som ikke er helt vanlige. Noen erfaringer har du muligens fra 1. og 2. klasse. Du har funnet fram til praktiske ordninger og rutiner i undervisningen som du kan bygge videre på. Kanskje har du brukt læreverket *Felix Fabula 1 og 2* og brukt råd og vink fra tilleggsheftene med forslag til tilpasninger for døve elever? Det er først og fremst du som lærer, som kjenner din klasse og den enkelte elev, som vet hva som fungerer i undervisningen. En erfaren lærer vet også at det ikke går å bruke om igjen akkurat samme opplegget for forskjellige elever og klasser. Forutsetningene hos det enkelte barn, gruppens sammensetning og dine erfaringer som lærer er avgjørende. Likevel er det noen prinsipper og forhold det kan være greit å få poengtert. Ett godt prinsipp er å gjøre undervisningen så forutsigbar som mulig.

- *Lag planer* slik at du på forhånd kan gi barna orientering om hva dere skal gjøre. Prøv også å la klassen være med på å planlegge en temaperiode i litt store trekk, og ukeplaner og dagsplaner mer detaljert. Diskuter også med barna om hvordan en arbeidsøkt skal være. Bli enige om en rekkefølge. Først ..., og så ..., og etterpå ..., og får vi tid så Dette vil gi oversikt, holdepunkter og trygghet i skolesituasjonen. Det er spesielt viktig for døve elever, men vil også være til fordel for eksempel hørende medelever, og deg selv.
- Norske ord og uttrykk som ikke er innlært, bør du *skrive på tavla*.
- Gjør det til en vane at du ikke prater samtidig som du skriver. Dette bør ikke være et problem hvis du bruker tegnspråk selv, men har du en tolk i klasserommet, er det lett å glemme. Gå gjennom det du har skrevet på tavle eller flippover. Stå med ansiktet mot klassen for å vise at det er du som snakker. Det er du som underviser, ikke tolken. En sterkt tunghørt elev, som bruker høreapparat og må støtte seg til munnavlesning, vil ikke oppfatte det du sier mot tavla.
- Kontroller at døve barn har *begreper* for ord du skriver. Ta dette opp når du har time alene med eleven, eller i en mindre gruppe. Det er også fint å ha samtale om ordene i samlet klasse (vokabulartrening). Det må være en naturlig aktivitet at barna får som oppgave å forklare og vise at de har forstått. Bruk spørsmål som: Hva betyr...? Hva mener du.....? Kan du forklare....? Du eller tolken gjengir i aktuell språkform det som barna forklarer. Skal du gjennomgå eller fortelle noe nytt, så tenk visuelt, ikke bare ved å bruke gester, pekinger og bilder. Tenk at du skal bygge opp indre bilder hos elevene, og bruk ord som passer til det. Du skal appellere til deres erfaringer, gi dem assosiasjoner og bygge videre på de begrepene de har (*Prosjekt CRISS Lære å lære. Carol M. Santa/ Liv Engen*).
- Har du en döv elev i gruppen, kan du ikke forvente at medelevene klarer å være tålmodige og inkluderende til enhver tid. Tredjeklassinger er opptatt av det som skjer i øyeblikket. De snakker sammen der og da og har ikke tid til å tenke på at de skal ta hensyn til en annen. Dermed blir ofte spennende kommentarer borte for det døve barnet. Her må du ta ansvar, sammen med en eventuell tolk. Pass på at svar på spørsmål som andre elever i gruppen har gitt, blir oppfattet. Døve elever er utenfor rekkevidden av *informasjonen* hvis de ser ned i boka, skriver, leser eller ser ut av vinduet. Vær også tydelig når dere skifter tema. Det er ikke mye uoppmerksomhet som skal til før det er vanskelig å henge med dersom samtalen tar en ny vending.

- I en klasse er det ofte én eller flere elever som gjerne har en treffende replikk i riktig øyeblikk eller kommer med morsomheter uten forvarsel. Dette er en del av *klassens særpreget og kultur* som alle bør få del i. Å fortelle om igjen hva Per eller Kari sa, kan være greit og skal gjøres, men vær klar over at innen den døve eleven har fått tak i poenget, kan resten av klassen være ferdig med det. Døve og hørende har heller ikke alltid samme oppfatning av hva som er morsomt. Ikke glem at også mindre positive utsagn fra medelever og andre hører til i miljøet. Døve elever skal ikke skånes. Ideelt sett skal den døve eleven ha tilgang til alt som blir sagt.
- Tema som bør være på dagsplanen ofte og på flere måter, er vennskap, trygghet, ensomhet, å føle seg oversett, mv. Målet må være at elevene utvikler en naturlig og *aksepterende holdning* til hverandre. En döv elev som føler seg akseptert, vil utvikle egenaksept. På et slikt grunnlag vil han også utvikle en forståelse for og godta at det er utsagn og hendelser i omgivelsene han ikke får med seg.

I tredje klasse er samværet mellom barna ennå preget av lek og aktivitet, men etter hvert vil det muntlige bli mer og mer viktig. Da kan situasjonen bli vanskeligere for det døve barnet, som ikke har tilgang til majoritetsspråket.

Et overordnet mål for miljøet i klassen må være trygghet og aksept. Lykkes klassen i å få en slik god atmosfære, vil mange vanskeligheter kunne unngås.

Se artikkelen av Stig Arnesen i *Lyse ideer* 3 s. 48 *Tilrettelegging av et allsidig læringsmiljø*.

Har døve barn funksjonshindring?

Begrepet funksjonshindring blir definert ulikt. På den ene siden er funksjonshindring noe absolutt, en nedsatt funksjonsevne eller en mangel hos et individ. Eller funksjonshindring kan ses i relasjon til en gitt situasjon eller et krav som individet blir stilt overfor.

Cato Zahl Pedersen er en person vi kjenner som behersker sin funksjonshindring. Han ble armløs etter en ulykke. Hans filosofi og drivkraft er enkel men virkningsfull. «Hva ville jeg gjøre hvis det var normalt å være uten armer?» Det er veldig upraktisk å være armløs, men Cato Zahl Pedersen har ikke latt seg stoppe. Han utnytter sine intakte funksjoner. Ved å få tilrettelagt noen forhold rundt seg, er det lite som hindrer ham i å delta, til og med i en så ekstrem handling som å gå til Sydpolen.

Døve er hindret i situasjoner hvor all kommunikasjon foregår på talespråk. Når kommunikasjonen derimot benytter den visuelle kanalen og foregår på tegnspråk, vil forutsetningen for å oppfatte være tilstede for døve. Vi må passe oss for å gjøre døve barn funksjonshemmet ved å stille forventninger og krav til dem som de ikke har forutsetning for å kunne oppfylle. Hvordan ville vi utveksle meninger dersom det normale var å ikke bruke høresansen i språklig sammenheng?

Det er ofte de såkalte funksjonsfriske som lager begrensninger for dem som har en såkalt funksjonshindring.

Døve barns kompetanse

Innen anvendt språkvitenskap, psykologi og pedagogikk gis ordet *kompetanse* ulikt innhold. Noen tolker kompetanse som noe absolutt, noe en person har tilegnet seg av kunnskaper og som er blitt en indre tilstand, en del av personligheten. Andre ser på kompetanse som noe relativt, noe som er avhengig av den sosiale situasjonen og som forandrer seg gjennom utvikling og trening (Taylor, 1988, i Heiling 1995).

En tredje tolkning av kompetanse er å anta at mennesket har en egen evne som bare utnyttes i forhold til de mulighetene situasjonen gir. Innsatsen er da avhengig av om personen vurderer seg selv til å mestre oppgaven (Raven, 1988, i Heiling 1995).

Her vil vi ikke gå inn i noen drøfting av disse tolkningene, men la dem illustrere at forskere har ulike vinklinger på begrepet, og at det ikke fins én korrekt mening.

De fleste er imidlertid enige om at et menneske viser sitt kompetansenivå i situasjoner som det ser positivt på. Oppgaven må appellere til de evner og muligheter personen har, og situasjonen må gi følelse av at «dette kan jeg mestre». Døve barn er utelukket fra å få full kompetanse på det auditive området. Å skulle prestere noe som har utgangspunkt i lyd står ikke i forhold til deres forutsetninger. Dette er ikke vanskelig å forstå, men likevel møter døve barn ofte oppgaver av auditiv karakter.

Det er dessverre vanlig at det i møte med en döv blir fokusert på mangelen på hørsel. I skolen må vi heller se på hvilke betingelser det enkelte døve barnet fungerer best under, og på hvilken måte den kompetansen det er i besittelse av, kan utnyttes og videreutvikles ved hjelp av andre funksjoner.

Tradisjonelt har vi tenkt at døve ikke oppnår det vi oppfatter som vanlig kompetanse fordi døvheten hindrer utvikling. Også forskere har ment at døvhet begrenser utvikling både kognitivt, språklig og sosialt. I dag vet vi at dersom det blir tatt hensyn til at hørselsevnen er borte eller redusert, er det de samme prinsipper som gjelder for disse barnas utvikling, som for hørende barn. De utvikler seg kognitivt gjennom opplevelser, samhandling og lek med andre. De utvikler språklig kompetanse gjennom tegnspråkets visuelle symboler. Sosialt utvikler døve barn seg gjennom samvær med andre, gjennom oppdragelse, modeller og språket.

I arbeidet med døve barn i dag er vi opptatt av å finne fram til hvilke vilkår som må oppfylles for at barna skal få bruke sin kompetanse og få muligheter til å utvikle den på høyde med andre barn.

At døve barn ikke utvikler talespråk, kan føre til misforståelsen at de derfor ikke har begreper eller at de er begrepsfattige.

Dersom døve barn får mulighet til samhandling og opplevelser, får de erfaringer og utvikler sine kognitive evner som andre barn. Avhengig av den stimuleringen de får, ser de sammenhenger og tilegner seg begreper i forhold til verden omkring seg. Får de respons på tegnspråk, tilegner de seg symboler for begrepene og utvikler et språklig redskap.

Alle barn har den iboende trangen til å meddele seg, til å fortelle hva de ønsker, føler, trenger og tenker. De har behov for språk. Begreper og språk blir ofte omtalt som synonyme, men språket er også formidlingsredskapet. Språket er symboler for begrepene. Tegnspråk er visuelle symboler og talespråk lydlig symboler. Barn som hører, oppfatter og utvikler talespråk fordi det er det som omgir dem. Dersom det hadde vært det «normale» å bruke tegnspråk, ville også hørende barn tatt i bruk visuelle symboler for begrepene sine. Språket i samspill med handling er et viktig premiss for utvikling av kompetanse. Språket, symbolene, utvikles hos døve barn på den visuelle kanalen. Dersom døve barn blir omgitt av tegnspråk, utvikler de språklig kompetanse på tegnspråk.

Kommunikasjon - språk

Kommunikasjon og språk henger sammen, men kommunikasjon er et videre begrep, som også innbefatter språk. Kerstin Heiling (1995) diskuterer i sin avhandling flere definisjoner på kommunikasjon og konkluderer med: *«Kommunikasjon kan altså beskrivas som en ömsesidig - och samtidig -anpassningsprocess mellan två parter, en process der man delar uppmärksamhet och mening. Det språkliga utbytet er en del av denna process, men samspelet innehåller en mängd andra, ofta mer betydningsfulla, men sällan klart medvetna, komponenter.»*

Kommunikasjonsprosessen kan deles i tre: verbal, ikke verbal og total kommunikasjon. Den verbale delen er det vi oppfatter som språkkoder. Tegnspråk hører også med her. Det blir ikke riktig når noen sier om døve at de ikke har verbalspråk. Tegnspråk har symboler, tegnene, som regnes som verbaler på samme måte som ord.

Barnet utvikler språk gjennom kommunikative handlinger. Sammenhengen mellom handling og symbol forstår det gjennom samhandling med foreldrene og andre.

Døve barn må få erfare hvordan meningsfull dialog fungerer. Som i 1. og 2. klasse, skal også tredjeklassingen gjennom samtaler få kunnskaper og interesse for omgivelsene og mennesker. De skal fortsette sin begrepsutvikling.

Det å bruke språk i meningsfylte situasjoner, er et godt grunnlag for begrepsdanning. Da vil begreper, språk og kognisjon være i vekselvirkning. Gjennom å være aktiv i samtaler, får barna mulighet til å gjøre nye erfaringer, se sammenhenger og til å utvikle metakognitive prosesser (tenkeevne).

Åtteåringer er i en fase hvor samhandlinger skifter fra parallell lek og ytre samhandling til språklige samhandlinger. I denne overgangsprosessen kan det være vanskelig for døve barn å følge med. Døve barn klarer ikke alltid å henge med i uformelle situasjoner med hørende, de er avhengige av at noen vil/kan være bindeledd. I klasserommet må læreren ta ansvar for at eleven har mulighet til å følge med gjennom tolken eller seg selv.

For døve foregår kommunikasjonen på norsk vesentlig gjennom lesing og skriving. Derfor er det viktig at døve barn så tidlig som mulig får forståelsen av at hvis de kan lese og skrive, så kan de kommunisere med mange flere. De må veiledes til å komme inn i den gode sirkelen det er å bruke norsk skriftlig. *Felix Fabula 3* legger opp til bruk av Internett og E-post. Dette er spennende, og burde bidra til å motivere døve barn til å lære å bruke norsk skriftlig som kommunikasjonsredskap.

Gjennom bruk i meningsfulle sammenhenger (sammen med rettleidninger og forklaringer via sitt eget språk), vil det døve barnet etter hvert kunne få kunnskaper om det norske språket og dets struktur.

Sosial kompetanse

Sosial og kommunikativ kompetanse hører nært sammen. Beskriver vi det ene, beskriver vi gjerne samtidig det andre.

Sosial kompetanse kan forstås som et menneskes evne til å forstå og beherske sosiale relasjoner avhengig av individuelle interesser og behov (Kerstin Heiling, 1995). Sosial kompetanse ser vi i forbindelse med et barns samarbeidsevne, evne til selvstendighet og ansvar overfor omgivelsene. For å kunne utvikle sosial kompetanse trenger barn kontakt både med voksne og barn. Voksne gir dem trygghet, beskyttelse og tar avgjørelser for dem. I samvær med andre barn får de konkurrenter, mulighet til samarbeid og til å vise selvstendighet. Det å ha en plass i vennegruppen er vesentlig for sosialiseringen. Her skjer utprøvingen av de voksnes regler og normer. For at en god sosial utvikling skal finne sted, er det ikke nok at barna *befinner seg* i en gruppe. De må få følelsen av *tilhørighet i gruppen*.

Mange døve barn har begrenset mulighet til å velge venner. Mangel på mulighet til flytende kommunikasjon gjør at utvalget av venner blir snevert. De finner ikke samtalepartnere. Utvikling av personlige relasjoner og dermed sosialisering, er avhengig av språklig kompetanse. Når foreldrene til et døvt barn velger skoletilbud ved bostedsskolen, har både skolemyndighetene og skolen en utfordrende oppgave foran seg. Undersøkelser som Kerstin Heiling refererer til, viser at mangler i døve barns sosiale utvikling kan være en følge av omgivelsenes dårlige evne/uvilje til å tilpasse sin kommunikasjon til det døve barnets behov.

Den døve åtteåringen og den videre leseopplæringa

Programerklæring

I Lyse ideer 3, s.16 har forfatterne en programerklæring. Målet er at «barna skal lese med forståelse - og lese med glede!» Gjennom Felix Fabula 3 vil de bidra til «at de aller fleste barn blir lesere!»

I dette tilleggsheftet ønsker vi å komme med forslag og ideer til tilrettelegging for leseopplæringen for døve. Vi vil slutte oss til programerklæringen. Målet skal gjelde for døve barn også.

Hvor godt leser døve ?

Det er nødvendig å sette mål. Redegjørelsen i artikkelen side 16 illustrerer at leseferdighetene er ujevne blant hørende barn. Døve barns leseferdigheter er blitt undersøkt i flere land og sammenliknet med hørende barn. Resultatene viser at flertallet av døve ikke oppnår de samme lese- og skriveferdigheter som hørende gjør (Furth, 1978, Conrad, 1980, Lundin og Hansen, 1981 og Vestberg, 1994). Erfaringer fra døveundervisningen, også her i Norge, er at lese- og skriveferdighetene ikke står i forhold til den innsatsen som elever og lærere har gjort.

Dårlig lesekompetanse blant døve mener mange pedagoger idag skyldes metodene som tradisjonelt har vært brukt i døveundervisningen. Tidligere ble det ikke tatt tilstrekkelig hensyn til døve barns forutsetninger. Fokus var *mangel på hørsel*. Pedagoger og andre glemte å ta hensyn til at barna hadde et eget språk, utviklet i samvær med andre døve og i samsvar med deres forutsetninger.

Mange hørende tenker ikke over at det å lese kan være problematisk for døve. Folk kan si: De har jo alle bøkene! De kan få opplevelser og kunnskaper gjennom lesing! De glemmer at de selv kan ha problemer hvis de skal lese noe på et fremmed språk.

Det å innføre døve barn i lesekunsten har alltid vært en pedagogisk utfordring, og er det ennå.

Hva er det som gjør at døve strever med lesing og skriving?

Forklaringen ligger utvilsomt i forskjellen mellom norsk og norsk tegnspråk (NTS) - de to språkene døve må beherske for å kunne forstå en skrevet tekst.

Norsk tegnspråk, døves primærspråk, er et gestuelt/visuelt språk med *egne* regler på *alle* lingvistiske områder. Det har foreløpig ikke noe vedtatt skriftsystem.

Norske døve lærer å lese norsk skriftspråk. De må kunne bruke kunnskaper om et språkssystem de ikke har umiddelbare forutsetninger for å oppfatte!

Når døve blir gode lesere - når de kan tolke skriftspråket - fungerer de tospråklig. Den leste norske teksten oppfattes og innholdet aktiveres gjennom de begreper og kunnskaper de har fra før. På grunnlag av terskelnivåhypotesen (se *Tilleggshefte til Lyse ideer 2*, s. 9) kan vi forstå at ved et slikt tospråklig nivå, påvirker de to språkene hverandre. Personen kan lese norsk og ut fra teksten forklare begreper på tegnspråk. Motsatt kan han bruke norsk skriftlig til å forklare på grunnlag av sitt førstespråk, NTS.

Dersom vi når vi underviser, ikke tar tilstrekkelig hensyn til de døve barnas naturlige forutsetninger for et visuelt språk, gjør vi det vanskelig for dem og for oss selv. Vi står da i den situasjonen at vi gir barna oppgaver de ikke har forutsetninger for å kunne løse.

Døve barn lærer vanligvis relativt raskt bokstavene og å forme lydene de representerer. Ved taletrening kan mange også lære å trekke sammen lyder til «ord» med stemme. Disse «ordene» blir oppfattet i den utstrekning de representerer kunnskaper og begreper barna har og kan uttrykke som tegn.

Barna skal forstå sammenhengen mellom enkeltlydene, bokstavene og skriftsystemet. For døve barn som ikke lykkes i å bruke stemmen og å uttale lydene, har taletreningen likevel betydning. Motorikken og den kinestetiske sansen (følelsen) i taleorganene kan bidra til en bedre forståelse av skriftspråket.

Når døve barn leser, vil de prøve seg fram ved å oversette de enkelte ordene til tegn,

en vanlig strategi også ved fremmedspråkinnlæring. Det kan hende at de kommer helt galt ut, spesielt ved homonyme ord eller ord som likner på hverandre i skrivemåte. En slik strategi vil lykkes bare i noen tilfeller, da gjerne ved enkel språkbruk. Faren er at de fokuserer på den tekniske siden av leseprosessen. Innholdslesingen blir borte i strevet etter å forstå enkeltord.

I boka om Criss-prosjektet *Lære å Lære* av Carol M. Santa og Liv Engen, finner du praktisk veiledning om innføring av ulike strategier i leseprosessen. Slike strategier for å forstå en tekst, kan være til stor hjelp for døve.

I innledningskapitlet til boka er det listet opp nøkkelprinsipper fra kognitiv og sosial læring. Alle disse prinsippene gjelder for døve også. Forklaringsspråket er NTS. (Se s. 23 i *Lyse ideer 3*.)

Hva er da det spesielle for døve? Svaret ligger fortsatt i språkkodene som de må bruke.

Som lærer for døve har du en spesiell utfordring. Du må kunne tegnspråk så godt at du kan forklare prosessene på og i tegnspråk, slik at du kan hjelpe elevene til å sammenlikne de to språkene og lære av og om dem begge.

I læreplanverket for grunnskolen står det (på s.11 i tilleggsheftet under Norsk for døve): «*Opplæringen i norsk tar utgangspunkt i at elevene har tegnspråk som førstespråk, og det faktum at de fleste døve elever har lite eller ingen auditiv erfaring å bygge på i norskopplæringen.*»

(Se også i *Felix Fabula 2 for døve – Tilleggshefte til Lyse ideer 2* hvor vi har skrevet litt om kontrastiv undervisning på s.13.)

Norsk i Felix Fabula 3

Når du leser artikkelen i *Lyse ideer 3* på s. 16 og utover, skal du samtidig tenke på dine døve elever. Her er noen punkter du kan ha som påminnelse når du leser:

Døve barn:

- kan bli gode lesere
- lærer vanligvis den tekniske siden av lesingen
- må bruke håndalfabetet i bokstavinnlæringen
- må få opplæring i og om lydene
- må få semantisk aktivering gjennom tegnspråk
- må få snakke tegnspråk og lytte til tegnspråk hver dag
- har tegnspråk i sin indre tale
- kan utvikle indre tale på norsk
- må få bidra med det *de* kan
- må ha samtalepartnere
- må få mobilisere førforståelse når de skal lese ny tekst
- må koble tegnspråk og skriving i arbeidet med tankekart
- har stor nytte av å tegne innholdet i en tekst
- har stor nytte av å dramatisere en tekst
- må bli bevisst på norsk skriftspråk
- må få prate på tegnspråk og skrive på norsk

En oversikt over lærestoff i 3. klasse

Her er en oversikt over lærestoffet til døve tredjeklassinger i forhold til hørende tredjeklassinger. Oversikten kan være til hjelp når du skal planlegge undervisningen og tilpasse og fordele stoffet i forhold til de ulike emnene i fagene. I forordet til tillegget til Læreplanverket, står det: *Det nasjonale fellesstoffet i faget norsk for hørende er for døve fordelt på norsk for døve og tegnspråk som førstespråk.*

Fag	Norsk	Norsk for døve	Tegnspråk som førstespråk
<i>Område</i>	<i>Lytte og tale</i>	<i>Kommunikasjon ved hjelp av tale</i>	<i>Muntlig samhandling</i>
<i>Innhold</i>	utdrag: - lytte til norrøn litteratur - barnelitteratur - fortelle, gjenfortelle og lytte - ulike former for dramatisering - samtale og diskutere	utdrag: - prøve sangaktiviteter - etter forutsetning lese høyt, bruke teknisk utstyr for evt. høre egen stemme - øve uttale og munnavlesing - øve artikulasjon - øve egen lydproduksjon	utdrag: - lytte til norrøn litteratur - barnelitteratur - fortelle og lytte - samtale regulering - diskusjon - ulike former for dramatisering - bruke ulike medier for kommunikasjon - begrepsstrening
<i>Område</i>	<i>Lese og skrive</i>	<i>Lese og skrive</i>	<i>Litteratur og tekstskeping</i>
<i>Innhold</i>	utdrag: - litteratur, ny og eldre, samisk, nordisk - aviser og blad - skrive ulike sjangre, dikt, ulike virkemidler - samtale om egne tekster - brevskrivning, håndskrift, tastatur, skilletegn	utdrag: - nyere litteratur og fabler, eventyr o.l. - bilder i aviser o.l. - skrive ulike sjangre fortelling, dikt, eventyr - samtale om egne tekster - brevskrivning håndskrift, tastatur, skilletegn	utdrag: - bruke video i mottakerbevissthet og avlesning NTS - tekstskeping med riktig struktur - poesi, eventyr og fabler - døve fortellere, deres verden - videobrev og bildetelefon
<i>Område</i>	<i>Kunnskap om språk og kultur</i>	<i>Kunnskap om skriftlig språk og kultur</i>	<i>Språk- og kulturkunnskap</i>
<i>Innhold</i>	utdrag: - samspillstrening tale og kroppsspråk - sjangre - dialekt, i skrift og tale, navn - setninger, tegn og ordklasser - bibliotek	utdrag: - samtale om sjangre - ulikheter mellom muntlig språk og skriftspråk, navn - samle leksikaliserte fraser - setninger og tegn - ordklasser bøyninger og tid - bibliotek	utdrag: - arbeide med tegnspråkets egenart - tegnproduksjon og avlesning av kroppsspråk - ikkemanuelle komponenter - NTS kontra norsk - NTS kontra norsk skriftspråk - navnetegn - tegnrommet og lokalisasjon - tegnspråk før og nå - tegnklasser og setninger - aspekt og modifikasjon - nordisk tegnspråk og nordiske døve - likheter og ulikheter mellom hørende og døve

Tegnspråk i Felix Fabula 3

Forslagene til oppgaver og eksempler i tegnspråk som du finner i dette heftet og på de fire videoene *Felix Fabula 3, Tegnspråk*, har som mål å dekke de områdene som skal være med i 3. klasse ifølge læreplanen.

I *Tilleggshefte til Lyse ideer 2*, s.15 står det noen enkle beskrivelser av aktuelle grammatiske områder i tegnspråk. Ifølge spiralprinsippet skal barna i 3. klasse arbeide videre med dette, og i tillegg arbeide mer med tegnspråkets egenart. Barna skal bevisstgjøres på virkemidlene i norsk tegnspråk, NTS. De skal bl.a. vite hva som er ikke-manuelle komponenter og manuelle komponenter i tegnene.

Avlesningsprosessen

Under avlesningsprosessen analyserer man ikke hvert enkelt tegn, men oppfatter budskapet helhetlig gjennom tegnenes flyt av ikke-manuelle og manuelle markeringer. Når man skal avlese tegnspråk, er øyekontakt nødvendig. Blikket følger munnbevegelsene, og sidesynet vil oppfatte de andre markeringene i ansiktet (ikke-manuelle komponenter) og hendenes bevegelser (manuelle komponenter).

Ikke-manuelle komponenter

De viktigste ikke-manuelle komponentene er *munn (oral komponent)*, *øyne/blikk*, *øyebryn*, *ansikt*, *hode* og *overkropp*.

Munn (oral komponent)

Munnbevegelsene er en viktig del av tegnspråket. Tegn kan ha samme håndbevegelser, men ha ulik oral komponent og dermed få ulik betydning. Tegnene DØR - SKAP - ÅPNE kan ha lik manuell del, men den orale komponenten er ulik. I dette eksemplet vil munnbevegelsene i tegnene tilsvare norsk munnstilling for de samme ordene. Det er lån fra norsk. I andre tilfeller vil den orale komponenten på NTS ikke fullføre norsk munnbevegelse, men bare ha en del av munnbildet. Det kan ha sammenheng med overgangen til neste tegn. Tegnene vil endre seg i forhold til hverandre (assimilasjon).

Mange tegn har fast oral komponent. I slike tegn er munnstillingen helt forskjellig fra norsk. Tegnene KAN-IKKE-FORDRA, VET-IKKE, ER-HELDIG, SMAKE-GODT er eksempler på dette. I Tema 3 skal barna arbeide med slike tegn og du vil finne eksempler på videoen *Felix Fabula 3 Tegnspråk* til temaet.

Øyne/blikk

- Bruken av blikket i har viktige funksjoner i tegnspråk.
- Blinking markerer pauser og bekreftelser i et utsagn.
- Om øynene er oppsperrret eller sammenknepne, gir det viktig informasjon til det som sies (for eksempel ved spørsmål).
- Blikkontakt med mottakeren er en viktig forutsetning for å starte en samtale. Blikket er også med på å regulere og markere hvem som snakker.
- Blikkretning kan henviser til hvem eller hva det snakkes om og brukes også til å peke ut objekter eller personer det henvises til i samtalen (lokalisasjon).

Øyenbrynene

Øyenbrynene er avgjørende bl.a. ved markering av setningstyper. Hevede bryn eller sammentrukne bryn brukes ved spørsmål og sier noe om hvilket svar som forventes av mottaker.

Ansiktet

Ansiktsuttrykk gir også informasjon i tegnspråk. De er med på å gi utsagnet intonasjon. Ansiktet kan vise følelser og stemninger i det som blir sagt.

Bevegelser i ansiktet kan understreke gradering og modifisering i for eksempel adjektiviske utsagn. Dersom kinnene suges inn til tegnet TYNN, er det som beskrives meget tynt. Blåses kinnene opp til tegnet STOR, sier det at det beskrevne er ganske stort.

Hodet

Bevegelser med hodet, som nikk og risting, kjenner vi igjen som bekreftelse og nektelse også i norsk. I en samtale vil flere nikk etter hverandre bekrefte utsagnet underveis, og mottaker vil ofte gi gjensvar på samme måte. Risting med hodet har motsatt effekt. Hodebevegelser kan også være grensemarkører, for eksempel i forhold til en ny situasjon eller bytte av emne.

Nikking kan være samtaleregulator og bety *nå venter jeg svar*, eller *nå er det din tur å si noe*.

Overkroppen

Overkroppen vil ofte være i nøytral stilling, men kan ved dreining eller fram- eller tilbakebevegelse for eksempel markere lokalisasjon. Bevegelser med overkroppen, ofte sammen med hodet, kan også ha funksjon som markør mellom setninger og større ledd i et utsagn. For å markere at et utsagn er ferdig, vil kroppen ofte bli lent tilbake i nøytral stilling samtidig med et nikk.

Når overkroppen lenes fram, kan det understreke at noe varer en tid, for eksempel:

overkr.fram-----
MAMMA – MASE – MASE – MASE

Når overkroppen lenes bakover, kan det være for å markere avstand i tid:

overkr.bak
SKJE – FØR

Overkroppen kan også være med å vise grader i adjektiviske utsagn. For eksempel:

overkr.sm----- overkr.opp-----
LITEN – MUS – MØTE – STOR – LØVE

Manuelle komponenter

Bevegelsene med hendene det mest synlige ved tegnspråk og utgjør en vesentlig meningsbærende del av språket. Tegnspråk har tegn som utføres med én hånd, en-håndstegn, eller begge hender, to-håndstegn. Ved en-håndstegn vil fortelleren bruke sin dominante hånd som *aktiv hånd*.

Det er lett å bli bevisst på bruken av hendene i tegnspråk og det er derfor egnet til øvelser og lek med språket. I tilpasningsheftene til *Felix Fabula 1 og 2* og i dette heftet er det tatt med flere forslag til lek med tegnenes manuelle deler. Det er *håndform, orientering, plassering og bevegelse*. Har tegn en eller flere av disse egenskaper felles, rimer de, og vi kan leke og lage regler, vers og dikt.

Håndformer

I NTS er det bestemte håndformer eller artikulatorer som kan brukes. Eksempler på norske håndformer er a-hånd, b-hånd, peke-hånd og fem-hånd eller klo-hånd (med bøyde fingre). Andre lands tegnspråk kan ha håndformer som ikke vil gi mening i NTS. Tegn med samme håndform er for eksempel RØD – HVIT – KAN (peke-hånd)

Orientering

Håndformens orientering går på hvilken vei håndflaten vender og fingrenes retning. Hvis vi sammenlikner tegnene GI - FERDIG - BARN (b-hånd), har håndflaten ulik orientering. I eksemplet RØD – HVIT – KAN (peke-hånd), er fingeren orientert i ulik retning.

Plassering

Plassering av hendene eller artikulasjonssted, er der hendene eller den aktive hånden plasseres i forhold til kroppen. Hendene kan være i berøring med kroppen eller i det nøytrale rommet foran den. Den aktive hånden kan også berøre den hånden som er passiv i et tegn. Eksempel på tegn med ulik håndform men med samme plassering kan være: SNILL – GAMMEL og SJOKK – HYGDELIG

Bevegelser

I boka *Tegnspråk* (Martinsen, H., Nordeng H., og von Tetzchner S.,1990) understrekes det hvor vanskelig det er å studere tegnenes bevegelser og at flere måter er prøvet. Boka henviser bl.a. til Stokoes inndeling, som tar med håndleddsbevegelser, retningsbevegelser, fingerbevegelser, sirkelbevegelser og sambevegelser. Noen eksempler:

Tegn med håndleddsbevegelse	TE – MALE
Tegn med fingerbevegelse	SPILLE – STRØMME
Tegn med sirkelbevegelse	BALL – FAMILIE
Tegn med sambevegelse	RI – KATT – BYTTE

For å få mer innsikt i tegnspråkets grammatikk og oppbygging anbefales bøkene
 Engberg–Pedersen, E.: *Lærebog i tegnsprogs grammatik*, Døves Center for Total Kommunikasjon,
 København 1991
 Malmquist, A.K., og Mosand N.E.: *Se mitt språk*, NFU og Døves forlag 1996
 Martinsen H., Nordeng H., og von Tetzchner s.: *Tegnspråk*, Universitetsforlaget 1990

Drama og rytmikk i Felix Fabula 3

<p>Tema 1 Danse twist og jenka Lage enkel shivapoesi Dramatisere et stykke om vennskap Bruke rytmeinstrument Kreativ dans</p>	<p>Tema 5 Teddybjørnens vise, Nøtteliten, Helene Harefrøken og Bollla Pinnsvin Fortellinger om Alf Prøysen Dramatisering av fortellinger av Alf Prøysen Lage barnetime på video</p>
<p>Tema 2 Imitere ulike fugler Lage dikt på tegnspråk om fugler Se på naturen om høsten og dramatisere bevegelser og stemninger Dramatisere ulike dyr og deres bevegelser Lage sjørøverdans Lage sjørøverspill</p>	<p>Tema 6 Lage eventyr Dramatisere eventyr Framføre et eventyr som dans Finne opp en ny dans Danse folkedans</p>
<p>Tema 3 Se på norsk folkedans Se på internasjonal folkedans Danse folkedanser Spille på ulike trommer og rytmeinstrument Ta opp på video danser som de lager Grafisk notasjon/rytmetegn</p>	<p>Tema 7 Danse vals Lage dikt om sjømenn Lage rytmeframføring med sjømannsaktiviteter Isen smelter - vårløsing - dramatisering</p>
<p>Tema 4 Lage egne dikt på tegnspråk Eksperimentere med rytme og tempo i tegnspråkdikt Danse og improvisere til dikt Lage tegnspråkversjon av et dikt av Inger Hagerup/Marie Takvam.</p>	<p>Tema 8 Lage tegnspråkdikt om blomster Være en maskin med kroppen sin Lage en stor maskin med hele klassen</p>

Les Tilleggshefte til Lyse ideer 1 side 16.

Les Tilleggshefte til Lyse ideer 2 side 29.

Les også om 3. klasse i Hansen, Aase Lyngvær: *Lærerens bok i drama og rytmikk*.

Se videokassetten *Rytmen i 3. klasse*.

Litteratur

Ahlgren, Inger (1984)

Döva barn och skriven svenska. Forskning om teckenspråk XIII
Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet, Stockholm

Ahlgren, Inger (1983)

Tvåspråklig undervisning. Tegnspråk och undervisning av döve barn.

Red: J.M.Tellevik, M.Vogt Svendsen & O.I.Schröder

Tapir

Conrad, R., (1979)

The Deaf Schoolchild - Language and Cognitive Function Harper & Row, London

Conrad, R., (1980)

Läsning: att se, att tala och att teckna,

Nordisk tidsskrift för dövundervisningen, årg. 82, nr 3, s.138 -s.148

Engberg-Pedersen, Elisabeth (1991)

Lærebog i tegnsprogs grammatik.

Døves Center for Total Kommunikation, København

Fiksdal, Bodil (1995)

Testing av döve og sterkt tunghørte elevers leseferdigheter

Hovedoppgave i spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo

Fleischer, Bodil Kristine (et al.) (1992)

IBM Taleskop: veiledningshefte for teoretisk og praktisk undervisning ved hjelp av IBMs pedagogiske dataprogram Taleskop,

Skådalen kompetansesenter, grunnskoleavdelingen for hørselshemmede, Oslo

Furth, H.G., (1978)

Døve børns indlæring og utvikling,

Munksgaard, København

Greftegreff, Irene (1991)

Håndformer og håndformendringer i norsk tegnspråk: en innledende undersøkelse av foneminventaret.

Hovedoppgave i lingvistik, Universitetet i Trondheim

Heiling, Kerstin (1993)

Döva barns utveckling i ett tidsperspektiv. Kunskapsnivå och sociala processer.

Almqvist & Wiksell International, Stockholm

Lundin, K. og Hansen S.E., (1981)

Et forsøg på at beskrive nogle Nyborg-elevers læsekunnen ved hjælp av en cloze-test

Nordisk tidsskrift för döveundervisningen, årg. 83 nr 2, s.92-98

Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (1996). Nasjonalt læremiddelsenter, Oslo

Neal Mahshie, S. (1994)

Education Deaf Children Bilingually. With Insights and Applications from Sweden and Denmark. Washington D.C. Gallaudet, 1994.

Nervik, E. Amundal, S. Lund, B. (1990)
Leseopplæring på tegnspråkets grunn. Et metodisk opplegg for norskundervisning av døve 7-åringer basert på døves tegnspråk. Døves forlag, Bergen.

Norden, K., Preisler, G., Heiling, K.(1979)
Innlæringsprosesser og personlighetsutvikling hos døva barn, Pedagogisk Psykologiska problem. Rapport nr 356. Lunds universitet, Lärerhögskolan i Malmö, Lund.

Malmquist, Ann Kristin (et al.) (1996)
Se mitt språk : Språkbok: en innføring i norsk tegnspråk
Døves forlag, Bergen.

Roald, Ingvild K. (1993)
Å lese og skrive tegn med Suttons Sign Writing.
Vestlandet kompetansesenter 1993

Santa, Carol M., Ph.D, & Liv Engen (1996)
Lære å lære, Prosjektet CRISS, CReating Independence through Student-owned Strategies
Stiftelsen Dysleksiforskning, Stavanger

Svartholm, Kristina (1984)
Döve och samfunnets skriftspråk.
Institutionen for lingvistik. Stockholms universitet, Stockholm.

Sutton, Valerie (1991)
Leksjoner i tegnskrift Skriftlig tegnspråk
Oversatt og bearbeidet av Ingvild K. Roald, Bjørkåsen Skole Videreutdanningscenter, Bergen

Sørensen, Ruth Kjær (et al.) (1994):
To-sproget døveundervisning .
1: Udviklingsarbejde i en børnehaveklasse på Døveskolen på Kastelsvej.
Rapport. Døveskolernes Materialelaboratorium, Aalborg.

Vestberg, P., (1991)
Undervisning af døve og hørehemmede børn.
2. utg. av Undervisning af hørehemmede børn,, Døveskolernes Materialelaboratorium 1983, Aalborg

Øzerk, K.Z. (1996)
Vygotsky i tospråklighetsforskningen, i Vygotsky i pedagogikken red. Bråten, I.
Cappelen Akademisk Forlag

Litteratur for Drama og rytmikk

Bjørkvold, J. (1989)
Det musiske menneske, Freidig Forlag, Oslo

Gaarder, S. (1998)
Drama i klasserommet, Universitetsforlaget, Oslo

Hansen, Aase Lyngvær (1998)
Drama og rytmikk for døve Lærerens bok,
Møller kompetansesenter, Vikhamar

Heggstad, K. (1998)
7 veier til drama, Fagbokforlaget, Bergen

Hernes, L., Horn, G., Reistad, H. (1993)
Lek, dans og teater, Tell, Vollen

Hernes, L., Horn, G., Reistad, H. (1993)
Teater for barn, Tell, Vollen

Lindquist, Gunilla (1997)
Lekens muligheter, Ad Notam, Gyldendal, Oslo
Sekretariatet for grunnskolen (1992)

Estetiske uttrykksformer og skapende virksomhet i begynneropplæringen,
Universitetsforlaget, Oslo

Videoer

- Boie, K., *Lena tenker bare på fotball*. Døves Video, 1997
Christersson, G., *Lek med tecken Del 1 og 2*, SIH Läromedel, 1995
Hansen, Aa, *Rytmen i 3. klasse*, Møller kompetansesenter, 1998
Hansen, Aa, *Rytmen i 5. klasse*, Møller kompetansesenter, 1997
Hansen, Aa, *Rytmen i 6. klasse*, Møller kompetansesenter, 1998
Hansen, Aa, *Rytmen i 8. klasse*, Møller kompetansesenter, 1997
Hansen, Aa, *Rytmen i 9. klasse*, Møller kompetansesenter 1998
Landsem, I, Snorheim, A: *Felix Fabula 1 – Lek med tegn*, Universitetsforlaget, 1997
Hovland, G.: *Forsvunnet*, Institutt for spesialpedagogikk, UiO 1997
Hvenekilde, A., *Eventyr fra 17 land – del 1*, Møller kompetansesenter 1997
Hvenekilde, A., *Eventyr fra 17 land – del 2*, Møller kompetansesenter 1997
Hvenekilde, A., *Eventyr fra 17 land – del 3*, Møller kompetansesenter 1997
Gulbrandsen, J. m.fl.: *Felix Fabula 2– Lek med tegn*, Universitetsforlaget, 1998
Prøysen, A., *Kjerringa gir julegave*, Døves Video, 1995
Prøysen, A., *Snekker Andersen og julenissen*, Døves Video 1995
Rennie, D. *Skapa, teckenspråkspoesi Del 1-2*, SIH Lærmedel, 1995
Rennie, D. *Upplev teckenspråkspoesi lektion I-XVIII*, SIH Lærmedel, 1995
Taskoparan, B. og Stokka A. *Tegnspråkmoro og fantasi*, Barnehagen for hørselshemmede 1995, Stavanger
Wiatzka m. fl., *Lek og fantasi på tegnspråk*, Ål folkehøyskole, 1993
Zuckermann, M., *1-2-3 idé*, Døves Video, 1995
- Julefortellinger*, 8 julefortellinger Døves Video, 1993
Nordiske barneprogrammer Døves Video, 1996
Tegnfortellinger 1 Døves Video, 1986
Tegnfortellinger 2 Døves Video, 1993
Æsops Fabler, 12 dyrefabler Døves Video, 1991
Eventyr og fortellinger lest på tegnspråk 1, Ål folkehøyskole og kurscenter for døve 1991
Eventyr og fortellinger 2, Ål folkehøyskole og kurscenter for døve 1991

Metode

Før du begynner å planlegge undervisningen, bør du lese i *Lyse ideer 3: Norsk i Felix Fabula 3* fra s.16 og utover, og det som er skrevet foran i dette heftet. Det er nyttig med en faglig, teoretisk oppdatering i starten på et nytt skoleår.

I arbeidet med temaene gir *Lyse ideer 3* de grunnleggende rådene.

Underviser du i en gruppe med døve elever, har barna tegnspråk som førstespråk, og tegnspråk er dermed undervisningsspråket for alle i gruppen. Din oppgave blir å tilpasse lærestoffet i *Felix Fabula 3* og å følge fagplanene for døve. Tilleggsheftet og tilleggsmateriell på tegnspråk er utarbeidet til hjelp i dette arbeidet. Vi håper du finner nytte i våre råd og forslag.

Du som har en klasse med en døv elev sammen med hørende, har en annen utfordring. Noen aktiviteter passer ikke hvis alle elevene skal kunne delta under mest mulig like vilkår. Du skal undervise din døve elev etter andre planer i fire fag enn dem som gjelder for de øvrige barna i klassen. Du skal sannsynligvis også forholde deg til at det er en tolk i klasserommet. Også for deg har vi prøvd å gi gode råd og tips om alternativer.

Helt praktisk kan det være lurt å sette *Lyse ideer 3* inn i en ringperm og supplere med sidene fra dette tilleggsheftet for hvert tema.

Vi har organisert stoffet i dette tilleggsheftet på samme måten som i *Tilleggsheftet til Lyse ideer 2*. For hvert tema vil du først finne generelle råd om arbeidet. Videre vil du finne momenter for tegnspråk og norsk satt opp ved siden av hverandre, etter samme prinsipp som i *Lyse ideer 3*. Dette for å hjelpe deg til å se hvilke parallelle aktiviteter du kan bruke i kontrastiv undervisning. Sidehenvisningene i parentes under overskriftene refererer til sidetallet i *Lyse ideer 3*.

Dersom klassen ikke har brukt *Felix Fabula* i 1. og 2. klasse, må du bruke litt tid på fortelle om bøkene. (Skolen bør ha læreverket og tilleggsmateriellet for døve i biblioteket.) Dere kan se de aktuelle historiene til *Felix Fabula 1* og *2* på videoene *Fortellinger på tegnspråk*. Du vil finne henvisninger i dette heftet etter hvert som det er aktuelt. Du kan også bruke lærestoff fra *Felix Fabula 1* og *2* for elever som trenger et mer tilpasset opplegg. Temaene for de tre klassetrinnene følger hverandre, slik at du alltid vil kunne finne ideer til tilpassing uten å måtte fravike emnet dere holder på med.

Videomateriellet

Lærestoff i og om tegnspråk på videoene *Felix Fabula 3 Tegnspråk* har vi laget på grunnlag av opplegget og lærestoffet i *Norsk boka*. Det er blitt til sammen fire kassetter med to tema på hver. På videoene har hvert tema tre avsnitt. Hvert tema innledes med rammefortellingen, så kommer oversettelser av utvalgte lesestykker fra lesebøkene.

Tredje avsnitt er en «lærebok/arbeidsbok» i tegnspråk. Innholdet i tegnspråkdelen er originale tegnspråktekster, overtsettelse, eksempler på og forklaringer av NTS-grammatikk. For å krydre litt, har vi tatt med vitser og gåter. Noen av vitsene og gåtene er nye, og noen er oversettelser fra arbeidsbøkene til Siri og Ivar.

Gjør det til en regel at barna blir kjent med rammefortellingen og de andre oversatte/gjenfortalte tekstene før de ser dem på video. De må få anledning til å opparbeide førforståelse for teksten de skal lytte til på tegnspråk på video. Barna må ennå få ha den direkte kontakten med en som forteller, slik at dere kan stoppe opp, oppklare misforståelser, utdype nærmere og stille spørsmål til innholdet i teksten underveis. Etterpå kan de se på fortelleren på video. Han/hun blir en ny tegnspråkmodell. Gjennom personen på video møter barna nye tegn og uttrykksformer som de vil kunne forstå bedre hvis de er forberedt på innholdet i teksten. Slik får de anledning til å utvide språk og begreper og til å knytte nye kunnskaper til det de kan fra før.

Fortellerne dere møter på skjermen er døve og har forskjellig fortellestil.

Oversettelsene/gjenfortellingene har de utarbeidet i samarbeid med en språkkonsulent.

Tegnspråket i disse produktene er slik norske døve bruker det og er representativt for norsk tegnspråk, NTS.

Forslag til tverrfaglig teamorganisering

Heimkunnskap

- Arbeide med praktiske oppgaver
- Lage fruktsalat
- Spise mat sammen
- Gjøre det koselig i klassen
- Holde orden på egne saker
- Leke kafe

Kunst og håndverk

- Symbolfarger
- Male bilder til klasserommet
- Kle seg ut som krokodiller
- Lage krokodillecollage
- Lage strikkball
- Se på kunstbilder med vennskap som motiv

Tegnspråk

- Fortelle
- Lage rim og regler
- Håndalfabetet
- Begrepstrening

Drama og rytmikk

- Danse twist og jenka
- Lage enkel shivapoesi
- Dramatisere et stykke om vennskap
- Bruke rytmeinstrument
- Kreativ dans

Samfunnsfag

- Klassemøter, elevråd
- Ta ordet
- Fatte vedtak
- Konflikthåndtering
- Inkluderende fellesskap
- Bli bevisst hva vennskap er
- Hemmelig venn

Norsk

- Skrive fra det fortalte
- Innarbeide lesebok
- Innarbeide verksteder
- Rim og regler
- Alfabetet/håndalfabetet
- Innarbeide Norsk boka og Leseboka
- Vokabulartrening
- Logoer og skilt

Naturfag

- Bruke datamaskin
- Lage fruktsalat
- Gradstokk ute og inne
- Værobservasjon
- Kompost og avfallsortering
- Årstidstreet
- Uteskole

Matematikk

- FF 3 M – Tema 1
- Klasseregler
- Kalender og klokke
- Leke kafe

Kroppsøving

- Kontaktøvelser
- Lek ute og inne
- Ball-leker
- Lage enkle leker med regler selv

Arbeidsmåter

- Samarbeide i par og i grupper
- Holde møte, ha avstemning
- Planlegge og gjennomføre organisering og utsmykking av klasserommet
- Bruke datamaskin
- Bruke bibliotek

Tema 1: Venner

Tema 1: Venner

Da den blå ballen forsvant

(s. 86 –92)

TEGNSPRÅK

- Fortelle
- Lage rim og regler
- Håndalfabetet
- Begrepstrening

NORSK

- Skrive fra det fortalte
- Innarbeide lese krok
- Innarbeide verksteder
- Rim og regler
- Alfabetet/håndalfabetet
- Innarbeide Norsk boka og Leseboka
- Vokabulartrening
- Logoer og skilt

Arbeid med temaet

(s.88)

I en blandet gruppe må du være ekstra observant i forhold til det sosiale miljøet i klassen din. Uten å framheve det døve barnet mer enn de andre, skal du likevel se til at også han er med og får frisket opp igjen gode relasjoner fra 2. klasse. Når klassen skal fortelle og diskutere, må du passe på at den døve også får fortelle hvis han vil.

Tolken skal finne sin plass i systemet både i forhold til deg, den døve og de hørende elevene.

Arbeidet med observasjon og kartlegging av elevenes språklige nivå på tegnspråk og norsk må starte med det samme. Likeledes er det viktig å finne ut hvor godt de leser og skriver.

Den nye vaktmesteren på skolen til Siri og Ivar er svensk. Dette gir en utmerket mulighet til allerede nå (mer i Tema 3) å snakke om hvilken betydning språket har for at vi skal forstå hverandre. Arbeidet med språklig bevissthet hos barna må prege undervisningen hele tiden.

I klasserådsarbeidet skal reglene for klassen oppfriskes og revideres. Av hensyn til tolkesituasjonen bør regelen – «å snakke en om gangen» være med, ellers blir det vanskelig å følge med for alle parter.

Hemmelig venn leken er nyttig, spesielt hvis du ønsker «å styre» et barns oppmerksomhet mot et annet. Du finner fortellingen om hemmelig venn innlest på tegnspråk på videoen *Felix Fabula 2 Fortellinger på tegnspråk – del 1*.

(s. 89)

TEGNSPRÅK

Fortelle og lytte: Hørende og døve elever i samme klasse vil etter hvert bli vant til at en tolk hjelper dem når de skal snakke sammen. La derfor en døv og en hørende elev være samtalepartnere i en to-gruppe.

I en tegnspråklig klasse lar du barna arbeide sammen i grupper på to eller tre.

Historien om da den blå ballen forsvant forutsettes kjent før oppgavene skal diskuteres.

NORSK

Skrive og lese: Etter samtale i gruppen og i klassen er det lurt å ta en oppsummering på tavla. Kari sa:

Ronny sa: ... Elin sa: ...osv. Elevene kan skrive det samme i sine arbeidsbøker og lage tegninger til, som hjelp til å huske hva som står der.

Leseforståelse og læringsstrategier: For døve barn må arbeidet med førforståelsen skje på NTS. VØL skjemaet må du ha på tavle eller flippover når dere snakker om hva barna kan og hva de ønsker å lære. Dere må gjøre et grundig muntlig arbeid for at barna skal være forberedt på teksten de skal lese.

Du skal understreke språkkodene som brukes. Barna må fortsatt bevisstgjøres på språkene selv om dere har snakket om og arbeidet med det fra 1. klasse.

Nå skal dere for eksempel lese teksten *Ivar og jeg i Leseboka til Siri*. Barna har allerede mye bakgrunnsinformasjon fra 1. og 2. klasse. Dette må gjenkalles gjennom samtaler. Når du så forteller om «*Da den blå ballen forsvant*», vet barna allerede mye om Siri og Ivar. Få det fram! Dette er barnas førforståelse for teksten. Bruk VØL-skjema.

Når dere arbeider med tidslinje, må dere huske å visualisere.

Begrepstrening: Diskusjonene om de ulike tema på NTS (evt. gjennom tolk), må følges opp med tankekart på tavle eller flippover. Dette viser barna at det er sammenheng mellom tanker, det som sies og det vi kan skrive. Tegning og rollespill/dramatisering er også fine aktiviteter i begrepstreningsarbeidet.

Ta opp dramaaktiviteter på video. Det kan komme til nytte når ord og uttrykk på norsk skal forklares.

Leseforståelse og læringsstrategier: Når dere er ferdig med den muntlige delen på tegnspråk, går dere over til norsk. Si gjerne: *Nå har vi arbeidet med tegnspråk, og nå skal vi arbeide med norsk.* Barna fyller inn i sine VØL-skjema og/eller skriver inn i arbeidsboka det som er notert i forbindelse med samtalen. Da blir de bedre kjent med noen av ordene de skal møte i en lesetekst. For å få meningen i aktuelle tekster enda bedre fram, kan barna tegne fra handlingen og samarbeide med deg om å skrive ord eller setninger (etter barnas nivå) som passer til. Dramatisering av innholdet kan også være aktuell før dere tar fatt på teksten. Aktivitetene må avpasses etter barnas ferdigheter. Varier mellom dramatisering, tegning og skriving til ulike tekster slik at barna ikke går lei. Det må være noe nytt og spennende når teksten skal leses.

Døve barn trenger god oppfølging og kontroll når de leser. Misforståelser kan oppstå i forbindelse med ord og uttrykk når du minst venter det. Når dere har lest teksten, kan VØL-skjemaet fylles ut med det nye de nå vet om Siri og Ivar.

Vokabulartrening: På tankekartet står nå ord og setninger som ble skrevet under diskusjonene på tegnspråk. Nå er anledningen der til å aktivere den prosessen som må skje for at de skal koble det som er sagt på tegnspråk til det som er skrevet på norsk.

Pek og gjenta innholdet.

- *Her står det som Per sa.*

- *Husker du hva du sa, Per?*

Hjelp Per å huske hvis han ikke kommer på det, men gi ham tid før du sier noe.

Barna kan øve på nye ord, men pass på at ord og tegn blir brukt riktig i forhold til sammenhengen. Homonymer på norsk har vanligvis ikke homonyme tegn. For eksempel har *blad* ett tegn for løv og et annet for ukeblad, *glans* har ett tegn for glansbilde og et annet for noe som reflekterer lys. Noen ganger må uttrykk forklares uten at spesifikke tegn for enkelte ord blir brukt. For eksempel å *kaste glans*.

Sjangrer: Repeter rim og regler på tegnspråk fra 2. klasse.

La barna leke med tegnuttrykk, håndformer og lokalisasjon.

Se videoen *Felix Fabula 3 Tegnspråk* (heretter *videoen*). Arbeid med den gjendiktede tegnspråkteksten til verset *Minneboka mi* og sammenlikn med den norske teksten.

Snakk om logoer og skilt. Få barna til å forklare dem.

Fonologisk trening: Begynn med å ta opp noen av de aktivitetene som var morsomme i 2. klasse. Si forskjellige navn og snakk om navnetegn. – *Hvorfor er navnetegnene blitt som de er? – Hvis to navn har samme manuelle form, hvordan kan vi se hvilket navn vi sier?*

Snakk om hvordan personlige tegn oppstår (se i *Tilleggshefte til Lyse ideer 1* på s. 9. – Det står mer om navn under Tema 3 i dette heftet). På *videoen* kan dere se forskjellige navnetegn.

Språk for språket: Snakk om rim og repeter de forskjellige måtene rim lages på tegnspråk.

For eksempel:

Samme håndform: GOD - GUTT - VARM (b-hånd),

Samme artikulasjonssted: KJEDELIG - LE - IS (b-hånd, peke-hånd og haike-hånd på haken).

Lag et vers på tegnspråk, eller bruk noen av de dere har hatt før.

En type rim som dere kanskje ikke har brukt før, er dobbeltrim. For eksempel: Sett sammen to tegn, det ene med a-hånd, det andre med b-hånd. Det kan bli slik:

TØFF BÅT
INDIA MUNK
DREP KJEDELIG

Prøv også med tre håndformer.

Snakk om tegnene for Norge og norsk og Sverige og svensk. Håndalfabetene er ikke like i de to landene, se på dem og sammenlikn. (Kopieringsoriginaler finner du bak i heftet.)

Sjangrer: Det er ikke alltid lett for en døv å få mening i vers, rim og regler på norsk. Lydspillet og ordspillet kan være vanskelig tilgjengelig. Det er ikke dermed sagt at dere ikke skal gjøre noe med det. Prøv dere fram. Noe kan slå riktig bra an, kanskje det du minst venter. Se på *videoen* på *Minneboka mi*, oversatt fra norsk. Les den norske teksten og gjør sammenlikninger med NTS.

Fonologisk trening: Nå i starten på skoleåret må dere friske opp stemmebruk og taleferdighetene fra 2. klasse. Noe av treningen kan med fordel gjøres i klassesituasjon når alle øver høytlesing eller sier rim og regler i kor. Dette kan være positivt for følelsen av rytmen i norsk. Barnet kan også si og kjenne på lyder og uttale uten at det sitter en voksen og passer på. Taletrening hvor dere går inn på enkeltlyder, gjør dere i enetimer.

Språk for språket: Se på hva som danner rim på norsk. Hvis det er glemt, må du vise hvordan lydstammer er like i skriftbildet.

Øv på å si rim og regler med stemme sammen med andre. Repeter også begrepene for vers, ord, setning, stavelse.

Skriv svenske og norske ord. Bruk helst ord som passer med de svenske og norske tegnene barna har foreslått.

Arbeid med tegnspråk og Norskbooka

(s. 90)

Hvis du har fulgt opplegget som er beskrevet på s. 88-89 i *Lyse ideer 3*, har elevene nå frisket opp vennskapet med Ivar og Siri og de andre barna.

I det følgende finner du forslag til arbeid barna kan gjøre i tegnspråk og norsk med grunnlag i *Norskbooka*. Forslag til aktiviteter i de to språkene er satt opp i parallelle spalter slik at du lettere kan finne oppgaver som passer sammen og som kan være til hjelp når du planlegger kontrastiv undervisning. I tegnspråkspalten finner du etter hvert henvisninger til *videoen*. Sidehenvisningene er de samme som i *Lyse ideer 3* og viser til *Norskbooka*. (Les om kontrastiv undervisning i *Felix Fabula 2 for døve Tilleggshefte til Lyse ideer 2* s. 13.)

TEGNSPRÅK

s. 4-5

På *videoen* presenterer Morten seg selv og de mest sentrale barna i *Felix Fabula 3*. La barna presentere seg på samme måte. La dem også fortelle om de har søsken og/eller kjæledyr, slik som Siri og Ivar gjør i *Norskbooka*.

Morten forteller kort om Eva og Knut, to døve barn som dine elever skal bli nærmere kjent med utover året. Eva går på skole på hjemstedet sammen med hørende barn. Knut går på Døveskolen i Trondheim sammen med andre døve. Eva og Knut treffer hverandre når Eva er på korttidsopphold på Døveskolen. Når Eva er på skolen hjemme, har de kontakt gjennom E-post, tekst- eller bildetelefon.

Fortellingen om da Siri og Ivar fant Varg, heter «Historien om da Ivar og Siri lekte ved bekken og fant noe rart». Se den på tegnspråkvideoen: *Felix Fabula 1 – Fortellinger på tegnspråk - Del 2*.

Historien om Stormsvale—Jenny finner dere på *Felix Fabula 3 Tegnspråk* under Tema 2.

s. 6-7

Snakk om bildet og den blå ballen før fortellingen blir presentert for barna. Bruk transparent av bildet.

Jeg anbefaler at historien blir fortalt av en «levende» forteller først.

s. 8-9

Opgavene på s. 9 må elevene løse i samtaleform. I gruppearbeid i blandet gruppe er tolken med som «hjelpemiddel».

«Historien om da Sohir og Josef feiret Ramadan» finner du på *Felix Fabula 1 Fortellinger på tegnspråk – Del 2*.

NORSK

s. 4-5

Les teksten på s. 4 sammen med barna. Observer om de gjenkjenner ordbilder eller om de bokstaverer med håndalfabetet når de leser. Noen døve barn liker også å bruke håndalfabetet samtidig som de bruker stemme når de leser. Det viktigste er at barna får hjelp til å se og forstå ordet og sammenhengen det står i.

Skriv aktuelle navn, og hjelp til med håndalfabetet. La gjerne barna tegne personen og skrive navnet ved siden av.

s. 8-9

Når barna skal lese, må du tilpasse lesemengden etter den enkeltes ferdigheter. Gjennomgå hele teksten sammen med ett og ett barn ved at du leser for og samtaler med ham (jfr. det som står tidligere om leseforståelse og læringsstrategier).

s. 10–11

Før samtalen om Siri og Sohir, kan dere se på *videoen* om når de to jentene er lei seg og ikke får sove. Du finner oppgaver på *videoen*.

s. 12–13

Det er svært viktig at døve barn får delta i slike diskusjoner som det er lagt opp til i oppgavene på s. 13. De må få mulighet til fullt utbytte ved at regelen om å snakke én om gangen følges. I blandet gruppe er tolking viktig.

Forbered teksten om Jambo ved å gjennomgå den før dere ser på *videoen*.

På *videoen* prater to døve jenter om noe de gleder seg til. Dette er ment som inspirasjon til elevene slik at de kan komme igang med å arbeide selv med oppgaver om å være glad, trist osv.

s. 14–15

Bruk transparenten av bildet når dere samtaler. Snakk om norsk tegnspråk(NTS) og svensk tegnspråk(STS) og sammenlikn tegn. Snakk for eksempel om tegnene for *vaktmester*. Se på hvilke betydninger det ligger i tegnene som er brukt på de to språkene.

Hva gjør en vaktmester?

På *videoen* viser Morten tegn som er forskjellige på NTS og STS og noen som er like.

Eksemplene han bruker er hentet fra *historien om da den blå ballen forsvant*.

Avsnittet om Nils Holgerson fra *Leseboka til Siri* finner dere på *videoen*. Gjennomgå det muntlig før dere ser *videoen*.

s.16–17

Se på bildet i boka (transparent) og samtale om hvor fint de har det i klasserommet til Ivar og Siri.

Har vi det fint?

Hva arbeider de med på bildet?

Når dere diskuterer reglene i klassen, må dere huske regelen om én om gangen.

Oppslaget fra klasserommet «Alle er flinke til noe» er lest inn på *videoen*.

Se på navnetegnene.

Stykkene om «Den ekle jenta på biblioteket» finner dere på *videoen* under Tema 2, og «Mapias bok» under Tema 3.

s. 10– 11

La barna lese teksten på s. 10 etter at dere har sett på video og diskutert. Da er du tryggere på at de har etablert førforståelse for teksten.

s. 12–13

Les teksten om Jambo. Tilpass hjelpen.

s. 14–15

Skriv aktuelle ord på flippover underveis i samtalen uten å kommentere eller avbryte. Etterpå kan du gjennomgå alle eller noen av dem. Eventuelle ord som er homonyme bør du forklare i den sammenhengen dere møter dem. Barna kan skrive i arbeidsbøker. Skrivearbeidet styrker gjenkjenningen i lesingen. Skriv svenske og norske ord og sammenlikn.
(Se i *Carol M. Santa og Liv Engen, Lære å Lære, Prosjekt CRISS*. Heretter henvises det til CRISS.)

s. 16–17

Les tekstene på s. 17. Gi hjelp etter den enkeltes behov.

Hvis klassen skal bidra med noe til oppslaget «Alle er flinke til noe», vil det sikkert falle lett på grunnlag av de foregående samtale.

Drama og rytmikk

- Danse twist og jenka
- Lage enkel shivapoesi
- Dramatisere et stykke om vennskap
- Bruke rytmeinstrument
- Kreativ dans

(s.90)

Siden dette er en tid for å styrke og utvikle fellesskapet, kan det passe å lage små danser. Dere begynner med å bevege dere fritt i rommet til musikk (eventuelt med vibrasjonsforsterker) eller trommer. Siden kan dere gå over til å lage små danser. Barna kan finne på en enkel dans med faste trinn som de andre i klassen eller på skolen får lære. Vi kan leke «Følge Jon», der lederen har hatt på, og beveger seg i takt med musikken/trommene. Når musikken stanser, fryser alle bevegelsen og en ny person får være leder. Nå må alle følge bevegelsene til denne personen. Det kan også brukes danser med bestemte trinn som twist og jenka. Når dere danser twist, er dere uavhengige av å ha en dansepartner. Alle danser med alle. Reglene kan være at barna skal stå mest mulig på ett sted på golvet, men at bevegelsene skal være frie. Når vi danser jenka eller ringdanser, må vi holde fast i hverandre og gjøre bevegelsene samtidig.

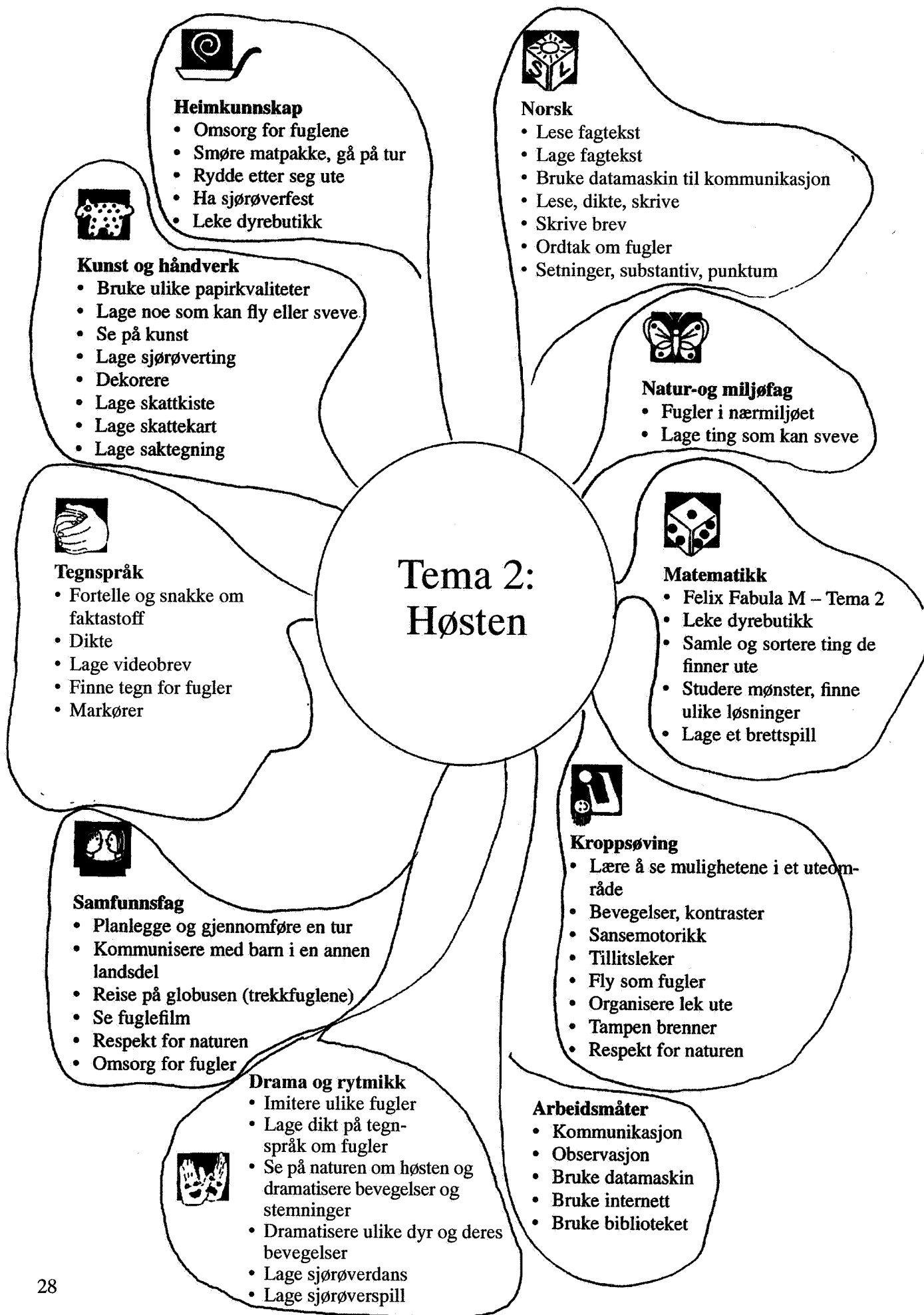
Dere kan også arbeide med kreativ dans. En gruppe på to eller flere kan lage en «danseframføring» der en historie blir fortalt gjennom rytmisk bevegelse. Rytmeinstrumenter kan brukes til å markere rytmen i dansen og eventuelt forsterke innholdet. Se ellers videokassetten *Rytmen i 3. klasse* 1.4 Rodans (0:11:03).

Barna kan få prøve seg på Shivapoesi. To og to forteller en historie sammen, ved hjelp av den enes ansikt og den andres hender (se eksempel på *Rytmen i 3. klasse* under avsnittet Kreativt tegnspråk 3.5 Shiva-poesi 0:46:53).

Barna kan også få lage et dikt om vennen sin på tegnspråk og ta det opp på video. Se ellers diktet om «Venner» på videoen *Felix Fabula for døve 1, Lek med tegn*.

Forslag til tverrfaglig teamorganisering

Tema 2: Høsten

Mysteriet i Storvika

(s. 92–98)

TEGNSPRÅK

- Fortelle og snakke om faktastoff
- Dikte
- Lage videobrev
- Finne tegn for fugler
- Markører

NORSK

- Lese fagtekst
- Lage fagtekst
- Bruke datamaskin til kommunikasjon
- Lese, dikte, skrive
- Skrive brev
- Ordtak om fugler
- Setninger, substantiv, punktum

Arbeid med temaet

(s. 94)

I dette temaet er vi hos Ove og Åse, og nå skal vi også bli kjent med Eva.

Eva bor i Storvika og går i klasse med Ove. Eva er døv og bruker tegnspråk. Derfor er det alltid en tolk klassen til Ove og Eva. Tolken oversetter til tegnspråk alt som læreren sier, og hun prøver å oversette for Eva alt som barna sier også. Læreren til Ove og Eva kan bruke tegnspråk selv, men hun må snakke norsk med de andre barna. Ove og flere av de andre barna i klassen kan litt tegnspråk de også. Litt har de lært på et kurs de hadde i 1. klasse og senere har de lært mer. De bruker ofte tegnspråk i klassen, og så ser de på Eva og tolken. Noen tegn kommer de på helt av seg selv. Ove synes det er spennende med tegnspråk. Han kan mange språk, norsk, tegnspråk, engelsk, svensk og dansk.

Eva reiser på korttidsopphold til døveskolen i Trondheim. Der møter hun andre barn som også går på skole på hjemstedene sine. På døveskolen er Eva blitt kjent med Knut. Knut går på døveskolen hele tiden. Han bor i elevhjem der. Han reiser hjem til mor og far annenhver helg, og selvfølgelig i alle ferier. Eva og Knut har kontakt når Eva er på sin skole hjemme. De sender videoer og brev, og de snakker sammen på tekstelefon og bildetelefon.

På *videoen* for Tema 2 kan dere se en samtale mellom Morten og Knut. Knut forteller om sjørøvere ut fra en tegning han har laget av en sjørøverskute.

Oppleggene som er foreslått her i *Lyse ideer 3* med kommunikasjon gjennom ulike medier, er spesielt viktig for døve elever. Ny teknologi gir døve store muligheter på mange områder. Som andre barn er de nysgjerrige på data. Teksttelefon, E-post, Internett, spill, ulike programmer osv. er en viktig inspirasjons- og motivasjonskilde til å bruke skriftspråket.

Det anbefales å etablere vennskapsklasser. Det kan være mellom en døveskole og en skole som har én døv elev i hjemmemiljøet eller mellom to klasser som har en døv elev blant seg. Eksempler på dette det har vi laget med Eva som korresponderer gjennom ulike medier med Knut. De møtes under korttidsopphold på døveskolen.

Forslag til spørsmål om likheter og forskjeller mellom hjemstedene finner du på s. 94.

Når dere i dette temaet skal arbeide med ordtak og uttrykk om fugler, må du prøve deg fram og bruke de uttrykkene som er lettest for døve å forstå. Slik språkbruk krever god kjennskap til norsk. Det er ikke å forvente at en døv åtteåring har oppnådd så gode ferdigheter i norsk at han eller hun har et naturlig forhold til slike uttrykk.

Se den siste delen av videoen *Konkyliens hemmelighet* (fra serien *Det gyldne tegnet*) som en ekstra innledning til temaet. Den handler om kaptein Flippskjegg og sjørøvertolken som finner en

flaskepost. I flasken finner de et kart som forteller hvor de kan finne en skatt. (Denne videoen er med stemmetolkning, men kan med fordel ses uten lyd.)

Du kan velge å arbeide videre med handlingen i *Konkyliens hemmelighet*, eller du kan bruke den som inspirasjon og innledning til historien om Stormsvale-Jenny og Gull-skrekk.

Rammefortellingen må være kjent før barna skal arbeide i grupper og før du presenterer lesestoffet i *Norsk boka* og i *Leseboka til Siri*.

NB! I oversettelsen av rammefortellingen til Tema 2 «Mysteriet i Storvika» på *videoen*, er det kommet med en feil. Mot slutten av fortellingen sies det at Siri og Ivar kommer hjem og forteller mor det de har opplevd. Det skal være Åse og Ove.

Den samme feilen er i den norske teksten også. Forslag: La barna prøve å finne ut hva som er feil.

(s. 94)

TEGNSPRÅK

Fortelle og lytte: La barna snakke sammen to og to om sjørøvere, Stormsvale-Jenny og Gull-skrekk. I blandet gruppe må tolken formidle mellom hørende og døv.

La døve barn selv fortelle i klassen og tolken oversette. Det kan være lurt å etablere en fast plass for den som forteller. Da kan alle bli vant til å stå fram når de skal fortelle eller vise noe, og det gir trening i å følge med.

Fortell (les) for barna hver dag og la barna fortelle hver dag.

Leseforståelse og læringsstrategier:

La barna gjette hva de tror teksten handler om, og snakk på forhånd om teksten dere skal lese. Arbeid med samtaler i forhold til VØL-skjema på samme måte som er foreslått.

NORSK

Lese og skrive: Lesing og skriving må komme etter at barna har snakket sammen. Legg opp til at samtalestoffet og lesestoffet dreier seg om det samme. Du må være sikker på at barna har de begrepene som skal til for å forstå leseoppgaven. Skriving hver dag er også viktig.

Skriveoppgavene må også være hentet fra det samme hovedtema som samtalene og/eller lesestoffet. Når barna skriver, blir de kjent med ordbildene og får anledning til å lære sammenhengen mellom skrevet ord og begrep.

Leseforståelse og læringsstrategier:

La barna skrive inn i sine VØL-skjema det dere har pratet om.

Del leseteksten i meningsfulle avsnitt, og be eleven om å lese for seg selv. Hjelp eleven inn i strategien **FoSS - Forholdet Spørsmål Svar (CRISS)**, s. 36.

Når barna bruker denne strategien, skal de stille spørsmål til teksten. Ved å stille *akkurat der*-spørsmål, kan de finne svaret i teksten. Ved *tenk og let*-spørsmål, må de finne svaret ved å bruke bakgrunnskunnskaper eller kunnskaper de får indirekte i teksten.

For eksempel

«Hei!

Ove og Åse bor ute ved havet.

Det blåser mye hos dem.

En dag fant de en sjørøverskatt.»

Type 1 sp.m. (akkurat der):

- Hvor bor Åse og Ove?

Type 2 sp.m. (tenk og let):
- *Hvorfor blåser det så mye der de bor?*

Oppsummer handlingen i stykket til slutt.

Vil du at barnet skal bruke stemme når han leser, er det å anbefale å gjøre det i enetimer.

Begrepstrening: Bruk samme aktiviteter som er foreslått. Når dere lager tankekart, er det fint å la barna prate først og skrive eller tegne etterpå. Du må notere underveis. Når barna skal prate på tegnspråk er hendene opptatt og da er det ikke så lett å notere. Når du hjelper å notere, er det lettere for alle å huske hva som ble sagt.

Vokabulartrening: Lag setninger ut fra det som er notert på tankekartet. For å øve ord og uttrykk kan følgende måte brukes:

- Skriv setninger, korte til å begynne med, på pappstrimler. Bruk tusj og skriv stort slik at det er lett å se på litt avstand.
- Sett strimlene med setningene opp på tavlekanten, en flanellograf eller bruk en puttetavle.
- La barna finne fram til sin setning etter diktat på tegnspråk. Øv til de er sikre.
- Klipp pappstrimlene i biter med ett ord på hver.
- Barna setter setningen sammen igjen på pultene sine slik at den blir riktig. Øv til de er sikre.
- Bland bitene til setningene til to barn og la dem samarbeide om å sette setningene sammen igjen.

På denne måten får barna øvd både enkeltord og setningstruktur.

Dette pleier å være en aktivitet barna liker. Har dere vært ute og funnet høstting kan dere skrive merkelapper. Sorter som foreslått og skriv for eksempel hva tingen heter, hvor den er funnet og dato. Da får oppgaven en annen mening enn bare å pugge ord.

Sjanger: Når dere er ute og observerer høstfenomener, må dere snakke om det dere ser. Gjør oppmerksom på språkbruken når dere for eksempel beskriver et høstlandskap.

Hvordan bruker du NTS når du vil fortelle hvor fuglene skal om høsten? Hvordan forteller du at de spiser på veien? Hvordan får du fram hvor mange de er? Slik kan ulike måter å beskrive på bli illustrert.

Ordtak og uttrykk om fugler er et talespråklig fenomen, og må forklares best mulig på tegnspråk.

Sjanger: Bruk fuglebok og andre oppslagsverk som grunnlag for å skrive faktatekst. Skriv de ordtakene dere snakker om og lag gjerne illustrasjoner til.

Skriving: Det meste av det døve barn skal lære i norsk, må visualiseres gjennom skrift.

Skriveaktiviteten er viktig. Selve handlingen er en del av læringskjeden. Pass bare på at barna, når de skriver, vet hva de skriver og hvorfor de skriver.

Før barna selv skriver på papir eller data, kan du hjelpe dem med å skrive forskrift på tavla, flippover eller liknende. Ved å gjøre dette, blir barna mer oppmerksomme på viktigheten av å forstå innholdet i det de skriver.

En fare er at noen barn viser glede ved bare å utføre skriveaktiviteten uten å vite hva de skriver. Selve aktiviteten synes å være nok. Vær oppmerksom på dette.

Fonologisk trening: Kartleggingen av barnas ferdigheter gjelder også tegnspråk. Lek med håndformer og artikulasjonssteder. Prøv om barna skiller ut utsagn med forskjellige markører som dere har arbeidet med før. Spørsmål, utrop, nektende, bekreftende, pauser osv.

På videoen finner du eksempler.

Fonologisk trening: Leseøvelser med stemme, øvelser med enkeltlyder og munnnavlesning bør skje i enetimer. Arbeidet med enkeltlyder kan skje etter samme prinsipper som er beskrevet for hørende barn i *Lyse ideer 1 og 2*. Døve barn må i tillegg til å bruke en eventuell hørselsrest, kjenne på vibrasjonene av lydene og føle hvordan munn, tunge og svelg fungerer. Ikke alle mestrer tale like godt, men det er viktig å øve litt hver dag. Det er viktig å få til en positiv holdning til taletreningen.

Motivasjonsfaktorene for taletrening må gå på nytten barnet har av å mestre å lese og skrive og å kunne gjøre seg forstått der hvor det ikke er tegnspråkbrukere.

Det er også nyttig å kunne munnavlese for å forstå så mye som mulig av talespråket.

NB! Døve og tunghørte barn må aldri bli vurdert bare etter hvor gode de er til å snakke!

Arbeid ellers etter forslagene i *Lyse ideer*.

Språk for språket: Arbeid med det samme som under fonologisk trening, og beskriv hva som skjer. Bruk tegn som SPØRSMÅL, SVAR, PÅBUD, NEKTE.

På videoen har vi laget en sekvens hvor Morten og Anne snakker om sjørøvere. Her finner dere eksempler på mange ulike markører på NTS. Studer markørene. Se på munn, øyne, øyenbryn, hode og kropp.

Se på setningen til Morten:

^^
SJØRØVER KAN TEGN USIKKER JEG

Språk for språket: Hjelp til med oversettelse av barnas utsagn. Hvis de ikke klarer å finne på noe, så ta fram videokassetten deres og plukk ut noe derfra.

På tegnspråk sier du sånn. På norsk blir det slik. Vi skriver en norsk setning og slutter med punktum.

Eks.:

_____nikk

Eleven sier på TS: ØNSKE HEST JEG

Skriv på norsk: Jeg ønsker meg en hest.

^^ _____nikk

TS: ØNSKE HEST DU

På norsk: Ønsker du deg en hest?

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

(s.96)

TEGNSPRÅK

s. 20–21

Alle må kjenne rammefortellingen *Skatten i Storvika*. Snakk om den. La barna dramatisere hele eller deler av handlingen. Ta det opp på video.

På *videoen* spør Morten om barna har sett *videoen «Konkyliens hemmelighet»*. Det kan være lurt å se den også for å gi barna flere innfallsvinkler.

- Løs de oppgavene på s. 21 som passer, på tegnspråk.

«Blodet drypper» er innlest på *videoen* under Tema 1.

- Se også på Morten som forteller kort om linerla på *videoen* før elevene får i oppgave å lage noe selv.

- Morten oppfordrer til å sende videobrev til en kontaktklasse. Hvis dere ikke har kontaktklasse, kan barna ta videobrevet med hjem, og de kan også vise det fram i andre klasser på skolen.

s. 22–23

- Legg på transparent av bildet av Stormsvale-Jenny og la barna løse oppgavene på s. 23. Bruk spørsmålene som er foreslått i *Lyse ideer 3*, s. 96.

s. 24–25

Snakk om bildet.

s. 26–27

Løs oppgavene slik som det er foreslått på s. 97 i *Lyse ideer 3*.

På *videoen* gir Morten oppgaver.

NORSK

s.20–21

Med samtalene og eventuelle notater som utgangspunkt, er det mye som kan bearbeides til tegninger og tekster. Grip tak i det som har engasjert barna mest.

En måte å arbeide på som kan engasjere alle elevene, er å lage en setningsstafett. Ved å foreslå en setning hver, kan de sammen bygge opp en sjørøverfortelling eller en spøkeshistorie. I en gruppe med en døv kan dette være et bidrag til å styrke tilhørigheten i klassen.

Dramaaktiviteter og utkleddningslek er også fine aktiviteter.

s.22–23

Skriv om saker og ting som sjørøvere har.

Les fortellingen om Stormsvale-Jenny etter at dere har sett på *videoen* og snakket om henne.

s.24–25

Les teksten.

s. 26–27

Diktet «En liten fugl på tur» er ikke oversatt til tegnspråk. Snakk om det før barna leser det.

La barna finne bilder av fugler som de limer inn i arbeidsboka. Skriv navnet på fuglene.

s. 28–29

Har klassen laget en armdukke av Felix Fabula? (Mønster fins i *Tilleggsheftet til Lyse ideer 1.*)

Det er et fint kjæledyr. Den kan være med å fortelle på tegnspråk og kanskje leke både fugl og fisk.

Historien om Maris fødselsdag kan dere se på videoen *Felix Fabula 1 Fortellinger på tegnspråk - Del 2*

Oversettelse av *Teskjekjerringa og den overtruiske frua* og kapitlet fra *Nils Holgersons forunderlige reise* er innlest på videoen til dette temaet.

s. 30–31

Se på bildet av Siri som sitter ved datamaskinen. Snakk om hvordan datamaskiner kan brukes på flere måter enn det dere selv bruker i klassen.

Barna vet sikkert mye.

Tilpass oppgavene på s. 31.

Flere av Æsops fabler er oversatt til tegnspråk og lest inn på video. Videoen heter *16 fabler* og er i serien *Det gyldne tegnet*. (Den kan bestilles fra Møller kompetansesenter.)

Fortellingen om *Den svarte katten og fugleungene* finner dere på videoen.

s. 32–33

Eventyret om *Askeladden og de gode hjelperne* er ikke lest inn på NTS. Døve barn har utbytte av Ivo Caprinos dukkefilm. Gå kort gjennom eventyret før dere ser filmen og snakk om den etterpå.

Se på bildene og snakk mer om drømmer. Se om igjen på videoen om Siri og Sohir som ikke får sove (Tema 1). Se også på de opptakene som elevene eventuelt selv har laget om å drømme.

s. 28–29

Før dere leser *En liten røver*, bør dere se på videoen fra 1. klasse om Maris fødselsdag. Den gir viktige forkunnskaper til teksten.

s. 30–31

Tilpass oppgavene på s. 31.

s.32–33

Tilpass oppgavene på s. 33. Ikke alle tekstene som er nevnt her er oversatt til tegnspråk. Hvis du velger å bruke disse tekstene, så husk å forberede barna på innholdet.

Drama og rytmikk

(s.95)

- Imitere ulike fugler
- Lage dikt på tegnspråk om fugler
- Se på naturen om høsten og dramatisere bevegelser og stemninger
- Dramatisere ulike dyr og deres bevegelser
- Lage sjørøverdans
- Lage sjørøverspill

Det fins mange ulike fugler. Gå ut i naturen og se på dem, og la så barna imitere og dramatisere fuglenes bevegelser. De kan lage dikt på tegnspråk om ulike fugler. De kan også lage en kreativ dans om fugler. Se ellers *Rytmen i 3. klasse 2.2 Mennesker og dyr (0:16:58)* og la barna prøve å dramatisere noen av fuglene og dyrene som de ser der. Hvordan tror barna at en sjørøver er kledd og oppfører seg? Kan de lage et lite spill om sjørøvere, der de bruker enkle hjelpemidler og kostymer? Se videoboka *Konkyliens hemmelighet* og la barna lære skatteregla som gjentas der. De kan også få leke og dramatisere innholdet i videoboka når de har sett den.

Naturen forandrer seg om høsten. Ta barna med ut og se på sjø eller vann i vind og stille, på bølgende kornåkre, rislende bekker og stille elver. La dem overføre disse synsinntrykkene til bevegelse og dramatisering. Pass på å få med de ulike skiftningene i rytme. Se ellers *Rytmen i 3. klasse 1.1 Rytme i naturen (0:00:47)*.

Forslag til tverrfaglig teamorganisering

Tema 3: Kroppen

Heimkunnskap

- Spise ukjente matretter
- Dekke pent bord
- Handle, se på priser
- Vise omtanke
- Arbeide med likeverd
- Vise høvelig oppførsel
- Leke postkontor, matbutikk eller reisebyrå

Natur- og miljøfag

- Mangfoldet i menneskeheten
- Ingen er like

Tegnspråk

- Snakke om ulike språk, talespråk og tegnspråk
- Bli bevisst egen måte å snakke på
- Dialekter på tegnspråk
- Forholdet mellom NTS, norsk og skrift
- Håndalfabeter, de norske, det internasjonale, det svenske og det engelske
- Lære om navn

Kroppsøving

- Danse folkedans
- Bruke kroppen i ulike aktiviteter
- Leker fra andre land

Samfunnsfag

- Reise på globus og kart
- Gå på bibliotek
- Barnas rettigheter
- Alle har rett til et språk
- Alle har rett til et navn
- FN-dagen
- Verdensbarnedagen
- Toleranse og antirasisme
- Respekt for menneskeverdet
- Lære å samarbeide

Norsk

- Snakke om ulike norske dialekter, munnavlese dem
- Kommunisere med hørende som ikke kan NTS
- Forholdet mellom norsk tale og skrift
- Se ulike alfabeter
- Håndalfabeter
- Skrive navn

Kunst og håndverk

- Se på kunstbilder og tekstiler fra andre land
- Lage utstilling
- Male, blande farger
- Brodere
- Male bokstaver/kaligrafi
- Bygge lavvo eller barhytte
- Dekorere klasserommet til fest

Matematikk

- Felix Fabula M Tema 3
- Leke postkontor, matbutikk eller reisebyrå
- Spille kinasjakk

Drama og rytmikk

- Se på norsk folkedans
- Se på internasjonal folkedans
- Danse folkedanser
- Spille på ulike trommer og rytmeinstrument
- Ta opp på video danser som barna lager
- Grafisk notasjon/rytmetegn

Arbeidsmåter

- Observere hvordan folk snakker
- Bruke kassettpiller
- Ta opp taleeksempler på bånd
- Lage utstilling
- Bruke datamaskin
- Bruke bibliotek

Tema 3: Kroppen

Hele verden inn i klasserommet

(s.100–106)

TEGNSPRÅK

- Snakke om ulike språk, talespråk og tegnspråk
- Bli bevisst egen måte å snakke på
- Dialekter på tegnspråk
- Forholdet mellom NTS, norsk og skrift
- Håndalfabeter, de norske, det internasjonale, det svenske og det engelske
- Lære om navn

NORSK

- Snakke om ulike norske dialekter, munnavlese dem
- Kommunisere med hørende som ikke kan NTS
- Forholdet mellom norsk tale og skrift
- Se ulike alfabeter
- Håndalfabeter
- Skrive navn

Arbeid med temaet

(s.102)

En viktig lærdom barna skal ha med seg etter *Tema 3, Kroppen*, er at de som individ har ansvar for seg selv og for andre. Hver enkelt er en del av et fellesskap og har ansvar for det ved å vise respekt for de ulikheter som er mellom mennesker.

Overbeskyttede barn står i fare for å bli egoistiske og å utvikle liten respekt for andre. Dette kan igjen føre til umodne reaksjoner og liten toleranse.

Døve barn blir ofte svært godt tatt vare på, kanskje i så stor grad at de får for lite ansvar for seg selv. De kan komme til å oppleve seg selv som så forskjellig fra andre at intoleranse og liten respekt kan slå tilbake på dem selv. Da står selvbildet deres i fare. Reaksjonene kan vise seg i uønsket adferd. Personer med omsorg for døve barn må være oppmerksomme på dette.

Barna skal gjennom utfordringer gis mulighet til å kjenne at både de selv og andre kan noe. Vi må trekke fram det positive. «*Alle barn*»-reglene er viktige i denne sammenhengen, og det er viktig å ta seg tid til å snakke om hva punktene betyr.

Alle har rett til et språk. *Felix Fabula*-bøkene viser til mennesker fra andre land og kulturer. De har ulike talespråk og skriftspråk. De kommer til Norge og har fortsatt behov for sine språk, sine kulturer og sin identitet, og de skal få lære norsk. Samene har for eksempel sitt språk og døve har sitt. Disse gruppene er norske, men snakker likevel ikke norsk. De har rett til sine egne språk, og de skal også få lære norsk. Døve i andre land snakker ikke det samme tegnspråket som døve i Norge.

Bruk tid til å snakke om dette! Det er holdningsarbeid, og skal barna få tilegne seg dette må de få snakke, diskutere, spørre og skrive om det.

Arbeid med andre kulturer er viktig. *Lyse ideer* gir flere forslag til det gjennom personene i bøkene. Din klasse har en døv elev eller er en gruppe med tegnspråklige elever. Dere skal snakke om døves kultur.

Døve barn har som oftest hørende foreldre. Da vil barn og foreldre ha ulike språk som førstespråk. Foreldre til døve barn får gå på kurs og lære NTS. De skal bli tospråklige. Målet for døve barn er at de også skal bli tospråklige. Døve har egen kultur, men de har også felles kultur med hørende i landet de bor i.

Egen døvekultur knytter seg til språket deres: teater, poesi, humor og samværsformer. Klær, mat, sport, bildende kunst m.m. er likt. Litteratur er felles i forhold til den enkelte døves leseferdighet. Vi kan lage oversettelser, og det gjøres, men det å lære å lese majoritetsspråket er en viktig ferdighet for å kunne ta del i den nasjonale kulturen. Radio har ingen kulturbærende effekt for døve og TV bare i liten grad.

Felles språk gir grunnlag for identitet. Når Jan kommer på besøk, får klassen til Ivar og Siri et utgangspunkt for å snakke om dialekter.

Ulike dialekter i norsk talespråk kan gjøre munnavlesning vanskelig for døve. Derfor må døve barn få vite om norske dialekter. Snakk om det og gi eksempler på ord som de kan møte på relativt ofte, som for eksempel *jeg* og *ikke*.

NTS har også dialektiske forskjeller, men de varierer ikke i så stor grad som i norsk. De dialektene vi finner er i stor grad utviklet ved døveskolene. Elevene fra de fire grunnskolene for døve møter hverandre på de videregående skolene. Der tas dialektvariasjonene opp i dagligspråket og dermed bli grensene ikke så tydelige.

Tegnspråk har en muntlig form. Muntlige språk er mindre standardiserte enn skriftspråk. Derfor vil det naturlig være variasjoner i tegnspråk. Det kan være vanskelig å si at tegn er direkte feil.

Sammenheng og bruk er avgjørende. Flere tegn for samme begrep er en språklig rikdom, men det er likevel ikke fritt fram til å «finne på» tegn.

Som i andre språk, vil språkregisteret også i tegnspråk variere etter alder og interesser. La barna se på bestemor Aud og/eller bestefar Jon fra videoen *Felix Fabula 2 for døve: Besteforeldre forteller...*

Etterpå kan de diskutere og eventuelt finne fram til tegn som de selv vil si annerledes. De vil også helt sikkert se tegn som de ikke selv bruker hos dem som forteller historiene og oversettelsene på videoene til *Felix Fabula 3*.

I Tema 1 har barna sett på svensk og diskutert likheter og ulikheter med norsk. Hørende norske barn har gode muligheter til å forstå svensk fordi det er ganske likt norsk. Forskjellen på NTS og STS er sannsynligvis relativt større enn for talespråkene. Det kan være vanskelig for norske døve og svenske døve å forstå hverandre.

I dette temaet er et emne sammenhengen mellom tale og skriftspråk. Nå har dere ennå en anledning til å snakke om hvordan forholdet til tegnspråk er. Døve kan og må bruke skriftspråket når de leser og skriver tekster i blader, aviser, E-post, Internett osv., men i innlæringsfasen vil veien om tegnspråk være nødvendig. Når døve barn skal skrive noe, vil de som regel tenke det ut på tegnspråk først, og når de skal lese noe må de oversette til tegnspråk inne i seg. Etterhvert som de lærer mer norsk og forstår ordene og uttrykkene, kan de tenke mindre på oversettelsen. Jo flere begreper de har tegn for, jo lettere er det å lære norske ord. Møter de nye begreper på norsk først, vil de kunne utvide tegnforrådet. Språkene fungerer på grunnlag av det samme kognitive fundamentet. Språklig bevissthet er å kunne skille mellom språkene når det er nødvendig. (*Les i Tilleggshefte til Lyse ideer 2, s. 9 om Tospråklighet*)

Når dere snakker om navn, kan tegnspråk gi en ekstra visuell dimensjon som er morsom også for hørende barn. La alle være med å finne navnetegn på hverandre. Finn noe karakteristisk ved hver enkelt og lag et tegn for det. Unngå å markere eventuelle lyter. Smilehull, et arr, karakteristiske øyenbryn, en interesse innen idrett, musikk, et spesielt klesplagg som en person går ofte i osv. kan gi grunnlag for navnetegn. Slike navnetegn kan skiftes hvis de ikke passer lenger eller et nytt karakteristika blir aktuelt.

(s. 103)

TEGNSPRÅK

Fortelle og lytte: I blandet gruppe kan det døve barnet være i en to-gruppe og ha med seg tolken. Emnene for diskusjonene kan være som foreslått, men det døve barnet vil naturligvis snakke om språkspørsmålene ut fra tegnspråk. *Snakker mor og far samme språk som deg?* Diskusjon om navn og språk i andre land, passer godt i forhold til tegnspråk (se *Arbeidet med temaet*).

Lesing: Les for barna hver dag

NORSK

Lese og skrive: Skriv navnene på barna i klassen og slå opp i leksikon for å finne ut hva de betyr. Hjelp til med lesingen hvis det er nødvendig.

Lesing: La barna lese hver dag.

Leseforståelse og læringsstrategier:

Førforståelsen for teksten det skal arbeides med må innledes på tegnspråk. Dette er arbeid som det må brukes tid på. Barna skal ligge i forkant av lesestoffet ved at kunnskap omkring innholdet aktiveres.

Tekstene *Magdalena* (s. 76) og *Jan kommer på besøk* (s. 82) fra *Leseboka til Siri*, er innlest på videoen. Forbered barna ved snakke om innholdet og se på videoen før dere leser.

Begrepstrening: I leseteksten på s. 38 i *Norsk boka* går begrepet *meldingsbok* igjen flere ganger men med forskjellig skrivemåte: meldingsbok - meldingsbøkene - meldingsboka - meldingsbøker.

Forklar om bøyning med omlyd. Snakk om betydningen. Slike bøyninger kan døve barn streve med langt oppover i klassene.

Hvordan får vi fram entall og flertall på NTS? Enn bestemt/ubestemt?

Arbeid som før med tankekart etter samme opplegg som er foreslått. Varier med skriving på flippover eller tavle.

Sjangrer: Utstilling er en presentasjonsmåte som er visuell, og egner seg derfor svært godt for døve elever. En annen oppgave kan være å lage en video som forteller noe om gjenstander og hva de brukes til.

Fonologisk trening: Arbeid med håndformer. Prøv å si forskjellige navnetegn med samme håndform.

For eksempel : Prøv å si SIRI - IVAR - FINN - KARI med a-hånd, b-hånd, peke-hånd.

Dette kan bevisstgjøre barna på hva tegnenes forskjellige artikulasjonssteder, bevegelse og retning har å si for å forstå hva som sies.

Språk for språket: Snakk om norsk og dialekter og tegnspråk og dialekter. I forbindelse med den fonologiske treningen og arbeidet med språk for språket, passer det å snakke om begrepet alfabet. Bruk håndalfabetene i arbeid med navn også.

Leseforståelse og læringsstrategier: Barna er kjent med rammefortellingen til temaet. La barna lese teksten i *Norsk boka* med eller uten assistanse.

Les også på samme måte om *Magdalena* og *Jan kommer på besøk*.

Vokabulartrening: Begrepet *meldingsbok* er det aktuelt å arbeide mer med når dere har lest teksten og har snakket om hvorfor det ikke skrives likt hele tiden. La barna erfare entall og flertall ved å håndtere en og flere bøker og andre gjenstander. Tegn til og skriv setninger hvor ord skrives med forskjellige bøyninger. Finn tydelige eksempler. Ikke ta for mange eksempler, barna skal kunne huske dem.

Bruk VØL-skjema i vokabulartreningen.

I arbeidet med tankekart kan *du* skrive, men du kan også la barna komme fram og skrive etter hvert. Den ekstra tiden det tar kan være vel anvendt tid.

Sjangrer: Arbeid med fagtekster på utstillingsgjenstandene med korte og enkle opplysninger, gir god mening. Slikt arbeid er fint for å vise sammenhengen mellom gjenstand og tekst.

Fonologisk trening: Arbeid med uttale av lydene og hvordan de skrives. Øv bokstavlydene i lydkombinasjoner og la dem få anvendelse i ord. Konsonantene blir påvirket av vokalene som kommer etter når lydene formes. For eksempel b i bo blir forskjellig fra b i by, v i ve blir forskjellig fra v i vå.

I dette temaet er navn en motiverende innfallsvinkel. Det er nyttig å kunne si andres og eget navn tydelig.

Språk for språket: Lær de norske ordene dialekt, språk og alfabet på grunnlag av samtalen.

Arbeid med tegnspråk og Norskbooka

(s.104)

TEGNSPRÅK

s.36 -37

Sammen med døve barn vil det her passe godt å komme inn på det som er likt og ulikt mellom hørende og døv kultur.

På bildet ser vi klær, gjenstander, mat og en kalender (tidsregning) med sportsmotiv. Alt dette avspeiler spesielle kulturer. Noe vil være likt for mennesker som bor i flere land, og noe vil være spesielt bare for ett land. Det vi ser på bildet avspeiler det som vil være felles kultur for hørende og døve. La barna få tenke litt på det. De vil sikkert finne fram til flere ting som er felles for hørende og døve, og de vil finne noe som er ulikt. *Hva er det mest av, tro?*
Gjør ellers slik som foreslått i *Lyse ideer 3*.

s. 38–39

Samtalen om kultur vil helt sikkert komme inn på språk, som er den viktigste kulturelle forskjellen mellom døve og hørende. Tegnspråk kan ikke skrives. Arabisk har en helt annen skrift enn norsk og mange andre språk. På *videoen* snakker Morten om at noen prøver å lage tegnspråkskrift, og viser fram noe av Valerie Sutton-systemet.

Gjør den muntlige delen av oppgavene på s. 39 på tegnspråk i samsvar med det som er foreslått.

s. 40–41

Kulturdiskusjonen må føres videre. Skrift- språk er en viktig kulturfaktor. Men tegnspråk kan ikke skrives. Det har vært prøvd å lage tegnspråkskrift. Se på Valerie Sutton-systemet, du finner noen eksempler bak i dette heftet. Døve snakker sammen på tegnspråk og de kan sende beskjeder på videobrev til hverandre. De kan også bruke bildetelefon.

NORSK

s. 38–39

Når dere snakker om norske dialekter, kan det være lurt å synliggjøre det ved å skrive på tavla hvordan ord uttales på de forskjellige dialektene. Skriv også brev til Jan.

s.40–41

Fordi tegnspråk ikke kan skrives, er det viktig at døve lærer å skrive norsk. La barna diskutere: *Hvordan kan døve mennesker gi beskjeder til hverandre når de ikke er sammen?*
Videobrev på tegnspråk er bra, men det fins flere muligheter hvis du kan skrive. Gjør barna oppmerksom på de mulighetene de har med brev, lapper, teksttelefon, E-post og Internett.

s. 42–43

Her er det naturlig å snakke om håndalfabetene. De synliggjør de enkelte lyd-symbolene som et ord er satt sammen av. Skal du kunne bruke håndalfabetene på en god måte, må du kunne det norske ordet. Dette blir en måte å skrive på i lufta. Noen tegn, spesielt navnetegn, kan ha utgangspunkt i håndalfabet. Eks. JUNI og JULI, der bokstavtegnene glir over i hverandre. Tegnet for *kott* kan også sies som en glidende bevegelse mellom K.....T og *ris* kan være R-I-S i en fort bevegelse.

- La barna fortelle tegneserien til Siri i tegnspråklabben og for hverandre. I en gruppe med døve kan barna se på hverandres fortellinger og se på om de ble like.
- Hemmelig skrift er en måte å lage koder på. Døve barn lager ofte hemmelige tegn. Det kan de få lov å gjøre nå. Snakk om i hvilke situasjoner de gjør det og hvorfor.
- Bildet på s. 34–35 er fin inspirasjon til å lage tegnspråkdikt eller et eventyr.
- Det er ikke så sikkert at døve barn syns Pippi sine rare ord er så morsomme. La dem fortelle hva de syns er morsomt med Pippi.

s. 44–45

Les bøkene som barna i klassen til Siri og Ivar har skrevet og la barna oversette til tegn som passer. Tegn kan beskrive samme kvaliteter som ordene. Lag rare tegn, myke tegn, sure tegn osv.

- Har dere tegnspråklab, kan barna lage tegnordbok. Finn flest mulig tegn på en håndform. For å gjøre oppgaven større, kan barna lage en forklaring for hvert tegn. Hvis to døve arbeider sammen, kan én gjøre tegnet og den andre forklare.
- De to diktene i leseboka til Siri som det er henvist til her, er vanskelige å oversette til tegnspråk, men dere kan lese dem og snakke om dem.
- NTS har tegn vi gjerne kaller *tegn med fast oral komponent, TMFOK*. Disse tegnene beskriver en tilstand, en opplevelse, følelse m.fl. De har ikke munnstilling som tilsvarer et norsk ord. Når TMFOK skal oversettes til norsk, må vi bruke flere ord for å dekke meningen til ett tegn. På *videoen* vil dere se Morten, Eva, Knut og de andre i klassen bruke slike tegn. Morten viser også en oversettelse.

s. 42–43

La barna øve seg i å bruke håndalfabetet. Særlig i blandete grupper er dette morsomt. Hørende barn kan ha møtt håndalfabetet i andre sammenhenger. Speidere lærer seg ofte tohåndalfabetet. Gjennom håndalfabetet kan hørende og døve «skrive» til hverandre.

- Skriv fortellingen til tegneserien på norsk. Med en slik fortelling kan dere sammenlikne tegnspråkteksten og den norske teksten. *Kom alle detaljene med da du skrev?*
- Løs oppgavene i Norsk boka med Sohirs hemmelige skrift.
- Diktet eller eventyret kan også skrives på norsk.
- Når dere har lest og snakket om Pippi, kan det være moro å tegne. Skriv ord eller setninger til tegningen av Pippi, eller skriv et stykke om alt Pippi kan.

s. 44–45

Her kan døve barn arbeide med norsk som beskrevet.

Diktene *Orda våre* og *Røverspråket* må du vurdere om den enkelte har utbytte av.

s. 46 -47

Plakaten med barnas rettigheter finner dere oversatt til NTS på videoen. Les over om det som står under avsnittet *Arbeid med temaet*. Snakk om Jan og om hvordan han fikk hjelp av sine venner.

- Klasser med døve elever, bør ha en spesiell regel. Den kan hete: *Alle skal kunne se eller høre hva de andre sier*. Eller: *Alle barn har rett til å forstå*.
- Diskusjonstemaene som er foreslått, snakker dere om på tegnspråk. Det kan være morsomt å gjøre videoopptak av en slik diskusjon og se på den etterpå. Da kan du også se om barna klarer å følge med.

Drama og rytmikk

(s.104)

- Se på norsk folkedans
- Se på internasjonal folkedans
- Danse folkedanser
- Spille på ulike trommer og rytmeinstrument
- Ta opp på video danser som barna lager
- Grafisk notasjon/rytmetegn

På videokassetten *Rytmen i 3. klasse* tar Bjørg og Billur fram verdenskartet og ser på ulike land og hvordan de danser der (1.3 Internasjonal folkedans. 0:08:08). Dette kan inspirere barna til selv å lage noen egne «internasjonale folkedanser». Hvordan vil indianerne framføre en regndans? Hvordan danser de på en gledesfest i et afrikansk land? Gjennom film og TV har barna opparbeidet seg kunnskaper om dans i ulike kulturer. La dem bruke den fritt til selv å lage kreative danser. Bruk fantasien. Kanskje kan de lage små danseforestillinger som de kan vise til de andre på skolen og til foreldre. Der det fins masker og kostymer på drama- og rytmikk-rommet kan en ta i bruk disse. Barna kan også lære noen enkle folkedanser. Hvis du ikke kan noen, er den færøyske kjededansen enkel å lære. Da står man i en stor ring og holder i hverandre. Alle går to skritt til venstre og et til høyre sidelengs.

Videokassetten *Rytmen i 3. klasse* tar også opp spørsmålet om grafisk notasjon (1.2 Kan vi skrive rytme? 0:05:40). Vis hvordan enkel valsetakt kan nedtegnes som tung-lett-lett med strek for tung og prikk for lett.

Forslag til tverrfaglig teamorganisering

Tema 4: Inger Hagerup/Marie Takvam og Mira Zuckermann

Da Siri var Inger Hagerup/Marie Takvam

(s. 108–114)

TEGNSPRÅK

- Få erfaring i å bli kjent med en hørende forfatter
- Lære om Inger Hagerup/Marie Takvam
- Bli kjent med en døv kulturpersonlighet
- Lære om Mira Zuckermann
- Se video med Mira Zuckermann
- Dikte selv
- Lage diktsamling på video
- Dramatisere dikt
- Arbeide med beskrivelser, adjektiv
- Gå på biblioteket og låne tegnspråkvideoer

NORSK

- Lese dikt av Inger Hagerup/Marie Takvam
- Lage diktbok
- Gå på biblioteket og låne bøker
- Korte og lange ord
- Adjektiv
- Vokabulartrening

Arbeid med temaet

(s. 110)

Døve barn skal lære om norske forfattere, og de skal lære om døve kulturpersonligheter. Her er utgangspunktet i *Felix Fabula 3*, på bokmål, et opplegg om Inger Hagerup og på nynorsk om Marie Takvam. Lærestoffet om Inger Hagerup/Marie Takvam kan reduseres noe og erstattes med stoff om Mira Zuckermann.

Oversettelser av rammefortellingene om *Da Siri var Inger Hagerup* og *Da Siri var Marie Takvam*, finner dere på *videoen*. Vær nøye med å forberede barna. De må få aktivert sine kunnskaper og erfaringer som kan hjelpe dem å forstå teksten. De skal frontlastes (CRISS). Gjennomgå stoffet ved at du forteller selv før dere ser på *videoen*. Ha samtaler og dramatiser for å opparbeide førforståelse for lesingen hos barna.

Samarbeid med barna om å føre VØL-skjema på flippover eller tavle, slik at de kan føre det i egne bøker når dere er ferdige med å snakke.

Se på diktene av Inger Hagerup/Marie Takvam som er oversatt til NTS, snakk om dem og les dem. Oversetterne har valgt ut dikt som har et handlingsmønster, eller som kan bli rytmisk på NTS. Inger Hagerup bruker en god del ordspill som kan være vanskelig å få til gode oversettelser av. Du kan likevel prøve å la barna lese disse diktene. Ikke sett så mye inn på at de skal forstå betydningen av dem. De som har god språkfølelse kan få utbytte av dem.

Når dere skal på biblioteket, kan barna også spørre etter tegnspråkvideoer hvor Mira Zuckermann har medvirket.

Dersom dere lager til en forestilling i klassen, må dere ta med stoff om og av både Mira Zuckermann og Inger Hagerup/Marie Takvam.

Mira Zuckermann

Mira er født i Israel i Tel Aviv i 1951.

Hun bodde der til hun var 11 år sammen med moren Judith, faren Nissan og brødrene Eitam og Joram. Alle i familien er døve.

Da de bodde i Tel Aviv, arbeidet moren med å sy for folk. Faren arbeidet på havna i Tel Aviv. Begge foreldrene var aktive i døveforeningen i Tel Aviv og faren var leder der lenge. De to eldre brødrene var bl.a. aktive idrettsutøvere.

Som barn, var Mira ofte med mor og far i døveforeningen i Tel Aviv. Der så hun døveteater. Moren sydde kostymene som de brukte ved døveteateret. Mira drømte om å bli skuespiller. Hun spilte teater for de andre døve barna når de ville se. Ellers lekte hun med dokketeater. Mira laget dokkene selv av avispapir, mel og vann. Hun formet dokkene og lot dem tørke i sola. Av og til sydde moren fine klær til dokkene av stoffrester fra kostymene hun sydde.

Det var den eldste broren, Eitam, som først kom til Norge. Han skulle være med i et stort idrettsarrangement for døve. Han ble værende i Norge, fikk seg arbeid og kjæreste. Da Mira var 11 år gammel, bestemte familien seg for å reise til Norge og begynne et nytt liv der. Mor, Mira og broren Joram reiste først. Faren kom tre år etterpå.

Mira begynte på døveskolen i Oslo, Skådalen skole. Moren fikk arbeid på en konfeksjonsfabrikk. Mira lærte NTS på fritiden når hun var sammen med de andre barna på skolen. Lærerne brukte lite tegn. Det var vanskelig å lære norsk.

Mira utdannet seg som teknisk tegner, selv om hun aller helst ville bli skuespiller. Ved siden av arbeidet, var hun aktiv i døveforeningen i Oslo og i Oslo Døveteater.

Hennes foreløpige høydepunkt som skuespiller er rollen som *Sara i Guds forsømte barn*, som hun spilte på Trøndelag teater.

Mira har arbeidet for NRK. Mange barn, både hørende og døve, kjenner henne som heksen i adventserien «*Den gyldne hale*».

Nå er Mira ansatt ved Døves Video hvor hun arbeider som oppleser, oversetter og gjendikter av både norsk og utenlandsk litteratur. Hun har medvirket i et utall videoinnspillinger med underholdning og opplesning for døve barn. Hun har lest eventyr og fortellinger av Alf Prøysen og andre kjente eventyr. Mange døve barn har sett henne på NRK når hun forteller om Ole Aleksander Filibombombom av Anne Cath Vestly.

Arbeid med temaet

Når du skal forberede arbeidet med barna om Mira Zuckermann, kan du lese boka *Salomos Forgård* (Nergård, M. E., 1991). Det er en roman bygget på samtaler med Miras mor og Mira selv. Du bør også se gjennom intervjuet med Mira på *videoen* på forhånd. Det hun forteller representerer en original tegnspråktekst. Den er ikke oversatt til norsk, men en del av innholdet finner du i teksten over og i lesetekstene beregnet på barna. De finner du bak i dette heftet.

Snakk med barna om Mira Zuckermann før dere ser på *videoen*. Bruk VØL-skjema. Forbered barna gjennom samtaler. Fortell barna mer om henne. Finn Israel og Tel Aviv på kartet. Slik vet barna mer, og har opparbeidet førforståelse når dere skal se *videoen*. Arbeid med lesetekstene etterpå.

Diskuter med barna om yrker som passer eller ikke passer for døve. Hva vil de selv bli når de blir store?

Barna kan lage dukker av pappmasjé og spille dukketeater.

(s. 110)

TEGNSPRÅK

Fortelle og lytte: Se på dikt av Inger Hagerup/Marie Takvam som er oversatt til NTS på *videoen*. Grppesamtale og samtale i full klasse gjøres som foreslått. I en blandet gruppe kan det døve barnet gjerne framføre dikt av Inger Hagerup/Marie Takvam på NTS.

Se på *videoen* med Mira Zuckermann og ha samtale om henne også. Siri lekte at hun var Inger Hagerup/Marie Takvam. Kanskje det kan gi inspirasjon til noen å være Mira? Mange barn bærer på en drøm om å bli skuespiller, slik som Mira gjorde.

Hørende klassekamerater vet kanskje også hvem Mira er?

Lesing: Les og fortell for barna hver dag og se video med tegnspråktekster.

Leseforståelse og læringsstrategier: Når barna har studert tekst og bilder av og om Inger Hagerup/Marie Takvam og sett på *videoen* om Mira Zuckermann, kan de snakke sammen og finne ut hvor mye de kan om dem. Hjelp til med å notere det som skal inn i VØL-skjemaet. Snakk om flua ut fra tekstene i *Arbeidsboka til Siri*.

Begrepstrening: Hva er dikt? Hva er forfatter? Hva er en skuespiller?

Snakk om dette. Ta gjerne videoopptak av samtalen.

Snakk om fluer og prinser/prinsesser. Lag tankekart på video i tegnspråklab. Bruk også dramaaktiviteter og gjør videoopptak.

NORSK

Skrive og lese: Etter å ha sett på video og pratet om diktene til Inger Hagerup/Marie Takvam, kan barna lese selv i Leseboka eller i Norskbooka. De diktene som ikke er oversatt til NTS kan dere prøve å lese sammen.

Hvis det er et dikt barna liker spesielt godt, kan det være morsomt å skrive det pent og dekorere rundt. Send et dikt av Inger Hagerup/Marie Takvam eller et selvdiktet et på E-post til kontaktklassen.

Skriv om Mira Zuckermann også, i bøker, til oppslag eller send E-post.

Lesing: La barna lese hver dag.

Leseforståelse og læringsstrategier: La barna fylle ut VØL-skjemaene sine.

For å få vite mer om Mira Zuckermann kan barna prøve å skrive til henne.

Arbeid med tekstene om flua.

Vokabulartrening: For å lære begrepene på norsk kan barna lage skriftlige arbeider der ordene blir brukt.

For eksempel: Program til en forestilling:

JULEFORESTILLING I 3. KLASSE

Den berømte skuespilleren
Siri

leser dikt av forfatteren
Inger Hagerup/Marie Takvam.

Forfatterne Ivar og Finn leser egne dikt

Dramagruppen vil vise skuespillet
«Den forheksede prinsessen»
I hovedrollen: skuespilleren
Sohir

Videogruppen vil vise opptak av intervju med
skuespiller
Mira Zuckermann

VELKOMMEN

Sjangrer: Arbeid med å lage dikt i forskjellige sjangrer. Det kan være håndformrim, dikt med samme artikulasjonssted, stemningsdikt og pantomime. Se også på dikt oversatt fra norsk.

Fonologisk trening: Studer bevegelsene i tegnspråk. Snakk om hva hurtigheten på tegnene har å si for betydningen av det som blir sagt. Bruk eksempler med ulike bevegelses-verb (aspektbøying og modifikasjon).

Språk for språket: Se på beskrivelser som barna har lest inn på video. *Hva slags tegn bruker du for å fortelle om prinsessens kjole?* Her finner dere sikkert mange adjektiv-tegn. Snakk om og finn eksempler på lokalisasjon (se i *Tilleggshefte til Lyse ideer 2 s. 16*).

Sjangrer: Les dikt på norsk, både dikt som barna har sett tegnspråkoversetninger av og andre. La barna oversette egne tegnspråkdikt til norsk.

Fonologisk trening: Når dere skal arbeide med rytmen i norsk, er et rytmisk dikt eller vers et godt utgangspunkt. I blandet gruppe kan alle lese i kor, slik at den døve eleven kan blande sin stemme med de andres. Bruk gjerne tromme eller klapp til. Annen stemmebruk og øvelse med enkeltlyder gjør dere i enetimer. Alfabetøvelser kombinerer dere med øvelse i håndalfabetet.

Språk for språket: Oversett fra barnas egne tegnspråkutsagn og pass på å bevisstgjøre bruk av adjektiv. For eksempel: Studer hvordan et barn beskriver prinsessens kjole. Hjelp til med å utvide beskrivelsen, men la barnet overta initiativet. Det kan bli slik:

- Prinsessen har rød kjole.
- Prinsessen har lang, rød kjole.
- Prinsessen har lang, rød, fin kjole.

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

(s.112)

TEGNSPRÅK

s. 48–49

Når dere ser på bildene av Inger Hagerup/Marie Takvam, bruker dere de samme spørsmålene som er foreslått i *Lyse ideer*.

s. 50–51

På videoen *Felix Fabula 3, Tegnspråk, Tema 3–4* gjør Morten en tryllekunst og Felix Fabula er heks og forhekser Morten for å illustrere begrepene *trylle* og *forhekse*, i håp om at barna kan få inspirasjon til å la fantasien få fritt spillerom. Gjør opptak på video når barna forteller eller lager historier eller dikt.

NORSK

s. 48–49

Bruk samtalene til å lage setninger. Skriv dem på tavle eller flippover. Arbeid videre med setningene.

s. 50–51

La barna lese teksten *Da Siri var Inger Hagerup/Marie Takvam*. Tilpass hjelpen etter den enkeltes behov. Still spørsmål til teksten for å vurdere barnets leseforståelse. Bruk modellen fra CRISS. Bruk videoopptakene og skriv dikt og/eller historier ut fra det barna har fortalt. Det kan bli et fint

«Frys»-leken. En heks tar tak i armen på ett og ett barn og slenger dem ut på gulvet. Der skal de bli stående i den stillingen de stopper i. Da vil de være skjeve og krokete og ha rare grimaser. Heksen går omkring og ser hvem som er rarest. Når hun har pekt ut en, tramper hun i gulvet (eller hun bruker en tromme) og trolldommen er over for alle, *unntatt* den utvalgte. Hun/han må stå frosset litt til, slik at alle kan se. Dernest er den utvalgte heks i neste runde. Bruk ellers de oppgavene som er foreslått ut fra det du synes passer for din/dine døde elever.

(Nynorsk)

Snakk om historien *Da Siri var Marie Takvam*, og bruk de samme spørsmålene som er foreslått på s. 51.

s. 52–53

Snakk om fluer, lek og spill.

Oppgaver til barna

- Se på tegnet for FLUE. Hvordan er håndformen?
- Finn andre tegn med samme håndform.
- Lag dikt med samme håndform.
- Oppgave på *videoen*.

(Nynorsk)

Gjennomgå diktet *Oldefarsongen*. Sammen med handlingen i fortellingen om barnetimen, er det et fint utgangspunkt for å snakke om generasjoner.

s. 54–58

Se på *videoen* på de gjenvortalte diktene der.

La barna lage dikt selv. Dikt og historier som barna har laget under dette temaet kan dere bruke hvis klassen skal lage forestilling (se over). Barna kan også lære dikt som Inger Hagerup/Marie Takvam har skrevet.

Se også på forslagene som står til s. 56–57, om du vil bruke dem.

s. 59

Snakk om det samme som er foreslått. Arbeid med å lage fortellinger med beskrivelser som krever adjektivtegn. Gjør barna bevisste på tegnspråkets muligheter til å nyansere adjektivene ved modifikasjon.

For eksempel: Hva gjør vi på NTS når vi forteller at det var den største krokodillen som var grønnest og hadde de skarpeste klørne, og at det var den minste som var den gladeste?

samarbeid ved at alle er med på å bygge opp fortellinger og dikt med utgangspunkt i det ett barn har fortalt. Alle kan foreslå ord og setninger. Du skriver på flippover eller tavle, etterpå skriver barna.

(Nynorsk)

Bruk barnas fortellinger på NTS til å lage tekst på norsk.

s.52–53

Les tekstene i Norsk boka. Gi barna støtte til leseprosessen både teknisk og innholdsmessig.

Arbeid ellers etter forslagene i *Lyse ideer*.

(Nynorsk)

La barna skrive brev til olde- eller besteforeldre, eller til en annen slektning.

s.54–58

Barna kan lese de diktene av Inger Hagerup/Marie Takvam som er oversatt til NTS. Dersom klassen leser dikt i talekor, kan det døde barnet prøve å lese med sin stemme. Marker rytmen med tromme eller klapping.

s.59

Skriv tekster på grunnlag av det barna har fortalt. Bruk adjektiv og sammenlikn språkene.

For eksempel:

Den *største* krokodillen hadde de *skarpeste* klørne.

Se på mimikk, størrelsen på tegnene og bevegelsene på NTS i forhold til ordene på norsk.

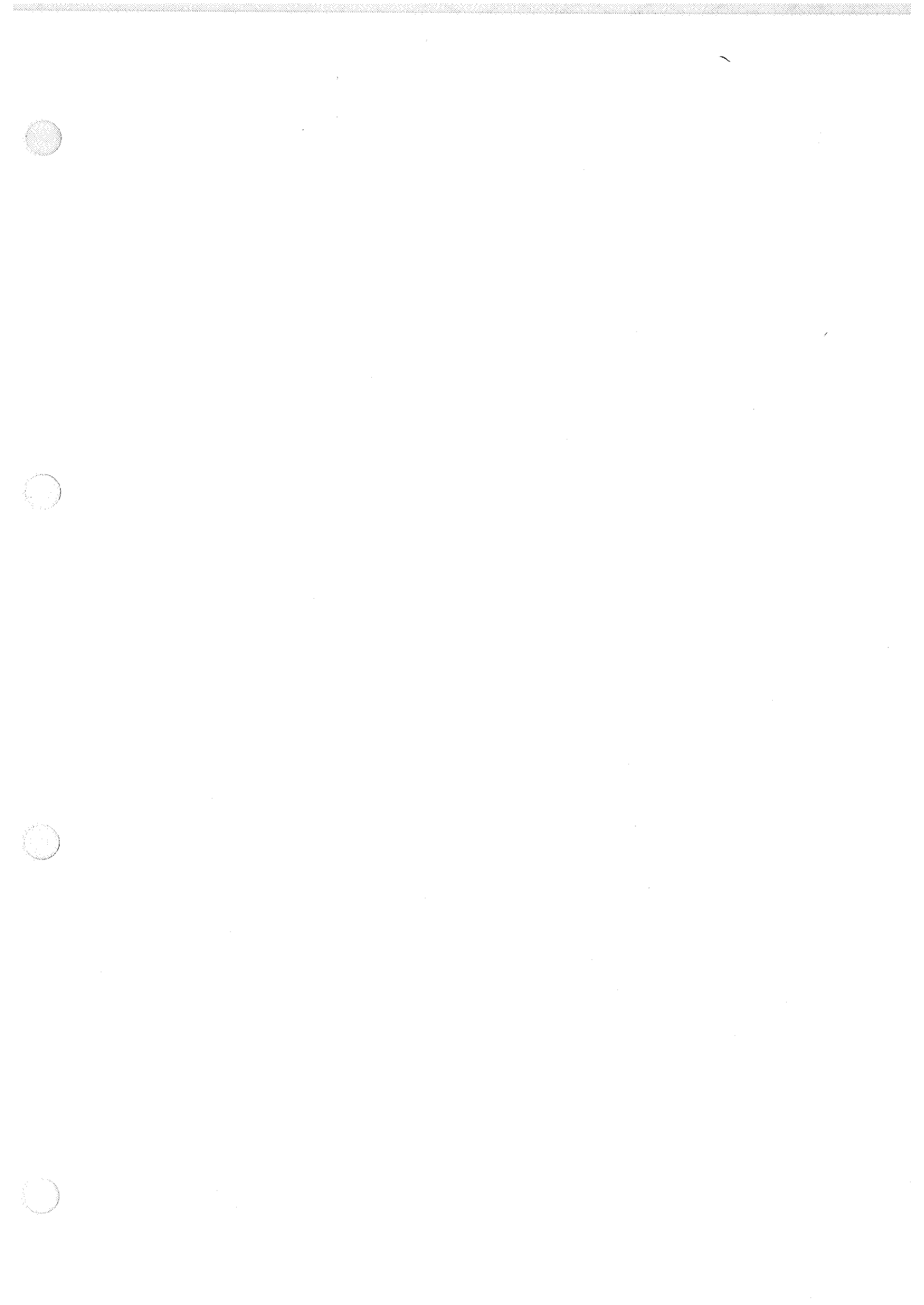

Drama og rytmikk

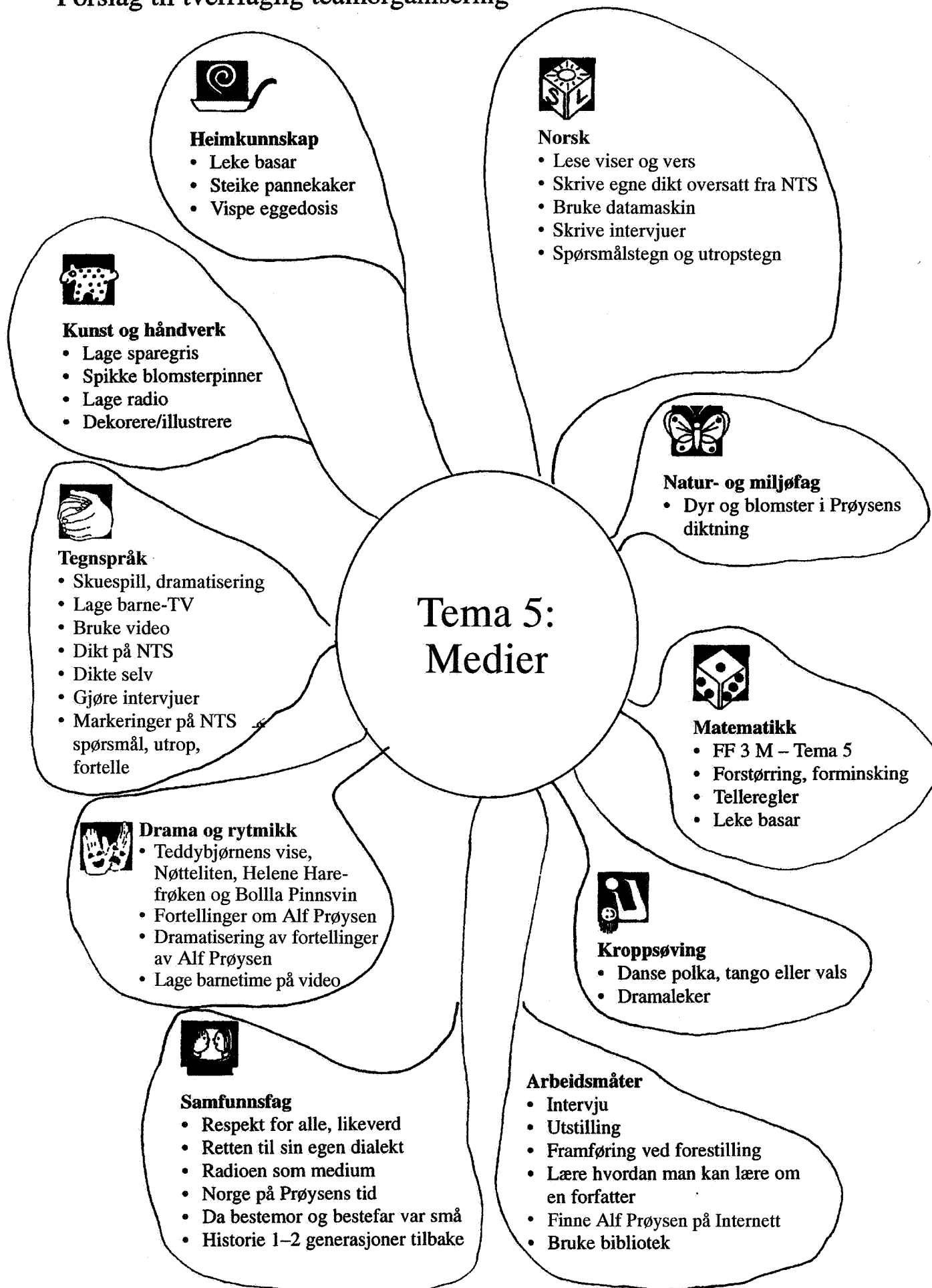
s. 111

- Lage egne dikt på tegnspråk
- Eksperimentere med rytme og tempo i tegnspråkdikt
- Danse og improvisere til dikt
- Lage tegnspråkversjon av et dikt av Inger Hagerup/Marie Takvam

Når det gjelder lesing av Inger Hagerup/Marie Takvam sine dikt, vil nok det være mer knyttet opp mot norsk og tegnspråk. En kan likevel tenke seg at barna kan få prøve å lage en tegnspråkversjon av et dikt av Inger Hagerup/Marie Takvam, og gjøre noe morsomt ut av det. Det er også mulig å dramatisere innholdet i enkelte av diktene. Inger Hagerup leker ofte med språk i diktene sine. Barna kan få lage tegnspråkdikt der de leker med språk og assosiasjoner og eksperimenterer med tempo og rytme.

Forslag til tverrfaglig teamorganisering

Tema 5: Medier

Da Ivar var Alf Prøysen

(s.124–128)

TEGNSPRÅK

- Skuespill, dramatisering
- Lage barne-TV
- Bruke video
- Dikt på NTS
- Dikte selv
- Gjøre intervjuer
- Markeringer på NTS spørsmål, utrop, fortelle

NORSK

- Lese viser og vers
- Skrive egne dikt oversatt fra NTS
- Bruke datamaskin
- Skrive intervjuer
- Spørsmålsteget og utropsteget

Arbeid med temaet

(s. 126)

Døve barn kjenner ikke Alf Prøysen på samme måte som hørende barn gjør det. I den grad døve 3. klassinger kjenner noe av det han har skrevet, er det kanskje gjennom oversettelser av tekstene hans til NTS på video eller gjennom foreldre eller barnehage. Det er sannsynlig at det er på skolen døve barn blir bedre kjent med Alf Prøysen. Døves video har gitt ut noen videoer med bl. a.: *Geitekillingen som kunne telle til ti*, *Snekker Andersen og julenissen*, *Bygda som glemte det var jul* m.fl. Videoene kan lånes på biblioteket.

På videoen *Rytmen i 3. klasse* kan dere se Morten som forteller om Alf Prøysen. Flere av sangene hans er gjendiktet på tegnspråk. Det er *Teddybjørnens vise*, *Nøtteliten*, *Helene Harefrøken*, *Bolla pinnsvin* og *Julekveldsvise (Rytmen i 3. klasse)*.

Radio er et medium som ikke passer for døve. Rammefortellingen *Da Ivar var Alf Prøysen* er endret slik at på videoen presenteres Alf Prøysen på barne-TV. Du finner den omarbeidede teksten bak i dette heftet. På videoen, under Tema 2, finner dere oversettelse av *Teskjekerringa og den overtruiske frua* fra *Leseboka til Siri*, og fra *Leseboka til Ivar* er *Et museeventyr* og *Sirkusvisa* oversatt.

Du kan gi barna i oppgave å undersøke blant voksne hvilket kjennskap de har til Alf Prøysen. Barna kan ta med videokamera og lage en reportasje. De vil oppdage at det er forskjell på hvilket forhold døve og hørende voksne har til Alf Prøysen. La barna prøve å finne ut hva det kommer av.

Bruk også E-post, faks, teksttelefon og bildetelefon for å nå mulige intervjuobjekter. På denne måten kan døve barn bevisstgjøres om når og hvordan deres to språk kan benyttes på best mulig måte, og virke motiverende både for muntlig bruk av tegnspråk og for norsk skriftlig.

La barna lage Prøysenbok med tekst og bilder slik som det er beskrevet i *Lyse ideer 3*. Oppgaven kan utvides til et prosjektarbeid i grupper hvor noen skriver om Inger Hagerup/Marie Takvam, noen om Mira Zuckermann og noen om Alf Prøysen.

(s. 127)

TEGNSPRÅK

Fortelle og lytte: Etter hvert som barna får høre historier, sanger og eventyr av Alf Prøysen eller andre, kan de få i oppgave å gjenfortelle dem, gjerne gjennom tegninger og dramatisering. Ta det opp på video. Blir det bra, kan opptakene sendes som videobrev til kontaktklasse. Dere finner *Et museeventyr på videoen*.

Lesing: Les/fortell for barna hver dag. Et viktig mål med dette er å gi dem erfaringer og kunnskaper for å frontlaste dem for egen lesing.

Leseforståelse og læringsstrategier: I og med at tegnspråk er et muntlig språk, er den tegnspråklige personen spesielt avhengig av å bruke hukommelsen. Hørende personer kan lettere notere stikkord underveis for å hjelpe hukommelsen. For døve er det derfor spesielt viktig å lære seg huskestrategier. Gi ofte barna i oppgave å gjenfortelle en tekst ved å la dem tegne, dramatisere og snakke. Når de senere skal lese, vil de være bedre forberedt til å kunne forstå og huske innhold i en tekst. Bruk også VØL-skjema ved at du hjelper barna med å notere stikkord på flippover eller tavle når dere skal finne ut hva de vet. De kan skrive ordene inn i sine egne skjema etterpå. Ved oppsummering av hva de har lært og hvordan, må du hjelpe til.

Begrepstrening: Også når dere arbeider med tankekart i klassen må du være sekretær for barna og skrive det dere snakker om. La barna forklare tegn de bruker på en annen måte. For eksempel du spør:
TE- KJERRING, TESKJE-KJERRING,
HVORFOR HETE
og barnet kan svare med å beskrive på tegnspråk for eksempel
SKYLD, LIKEDAN LITEN SOM TE-SKJE
Se eksempel på dette på *videoen*.

NORSK

Lese og skrive: Et museeventyr passer godt til å la barna lage en tegneserie med snakkebobler der replikkene kan skrives inn.

Lesing: La barna lese hver dag. Lesestoffet må bestå av tekster fra fortellinger som de kjenner innholdet av. Etter hvert som leseferdighetene øker, bør du hjelpe barna til å stille kritiske spørsmål til det de leser. Se *CRISS* kap. 4 s. 30–46.

Leseforståelse og læringsstrategier: Bruk VØL-skjema som beskrevet her under tegnspråk. Pass på at dette ikke blir en avskriftsaktivitet hvor barna bare kopierer. Kontroller at de forstår hva de skriver ved å la dem forklare på tegnspråk. Også her må de øve på å stille kritiske spørsmål. La barna si stikkordene fra tankekartet på norsk med stemme, rytme og riktige munnbevegelser.

Spesiell artikulasjonstrening gjør dere i enetimer. Da kan dere arbeide med enkeltlyder og lydforbindelser. På denne måten får det enkelte barn også bruke den kinestetiske sansen i læringsprosessen.

Vokabulartrening: Innlæringen av nye norske ord og uttrykk kan følge samme mønster som vi har beskrevet før. Nå er det dyr og mennesker som Prøysen har diktet om, som må bli forklart. Barna må også skrive og lese navnene, ordene og uttrykkene.

Sjangre: La barna dramatisere, gjenfortelle og lage dikt inspirert av Alf Prøysen. En sangfortelling som kan bli fin som skuespill på tegnspråk er «Det var en gang en hønemor». Barna kan også lage tegnspråkintervju. Innledning til intervju finner du på videoen.

Sjangre: La barna lese vers og sanger av Alf Prøysen, gjerne noe de har dramatisert på tegnspråk. Forklar hva som er forskjellen på sanger og dikt. Skriv intervjuene på norsk.

Skriving: Hvis du vil gi de hørende barna i klassen i oppgave å lage bok om Alf Prøysen, kan det kanskje være en idé at døve skriver om Mira Zuckermann. Boka kan eventuelt utvides med kapitler om Inger Hagerup/Marie Takvam og Alf Prøysen også.

Fonologisk trening: Se på tegnspråktekster og la barna si når fortelleren gjør rollebytte. Rollebytte vil ofte skje etter et spørsmål. Derfor er det lurt å se etter spørremarkeringer!

Fonologisk trening: Øv stemmebruk og språkrytme ved lesing av tekst som barnet kan og forstår.

Språk for språket: La barna se etter markører i tegnspråktekster og peke ut spørsmål, fortelling og utrop.

Språk for språket: Skriv tekster med punktum, spørsmålsteget og utropsteget.

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

(s.128)

TEGNSPRÅK

s.60 -61

Se på bildene og snakk om dem. Fotografier er dokumentasjon. Disse bildene er aktuelle for mange mennesker fordi Alf Prøysen er berømt, og de syns det er morsomt å vite hvordan han hadde det som barn og ungdom. Barna kan få i lekse å spørre etter bilder fra tiden da besteforeldrene var barn. Bildene kan gi mange opplysninger. Still spørsmål til barna både om bildene de eventuelt har med seg til skolen og de i boka. På bildet på s. 61 har Alf Prøysen en gitar. Har du en gitar, så la barna få føle vibrasjonene i den og la dem få prøve å spille på den selv. Fortell om radio som medium og om hvordan døve barn ikke fikk /får ta del i den barnekulturen som formidles gjennom den. Nå kan døve barn se litt på TV, det lages noen programmer som er beregnet på dem, *Tegntitten* og *Tegnkult*. Mye på TV er

NORSK

s.60 -61

Bruk samtalene om bildene som grunnlag for tekstsaking. Barna kan skrive om bildene de eventuelt har med seg, og de kan skrive om bildene i boka.

La barna lage en fortelling om Alf Prøysen ved at de etter tur kommer med forslag til setninger. Du er sekretær og skriver. Hvis barna etter hvert har gode ferdigheter, kan de eventuelt skrive sine forslag på tavla selv. Teksten kan gå inn i barnas bokprosjekt, eller bli til en veggavis i forbindelse med utstilling e.l. Eventuelle bilder fra besteforeldrenes tid kunne egne seg godt til en historisk veggavis.

likevel vanskelig å få med seg for den som er døv. Det føles urettferdig. Voksne døve har prøvet å gjøre noe med dette. I 1988 var det en landsomfattende aksjon hvor døve og hørende ikke ville betale TV-lisensen. Pengene ble satt i banken på sperret konto. De ville ha flere programmer tilpasset døve, teksten eller tolket. Morten forteller litt om dette på *videoen*. Barna bør likevel akseptere at mangel på informasjon og underholdning er noe av det døve må leve med, men at de kan finne underholdning og opplysninger gjennom andre medier. La barna komme med forslag til hvor døve kan finne underholdning og informasjon.

s. 62–63

Fortell om barnetimen for de minste i radio, om sparegrisen og om pengene som skulle puttes på. Sangen om sparegrisen og aktivitetene rundt den, kan være grei å være med på. Dette vurderer du ut fra gruppen din. Fortell at Alf Prøysen også har laget barne-TV. Du finner stoff om Alf Prøysen på s. 186 i *Lyse Ideer*.

- Barna i klassen kan lage et TV-apparat av en pappkartong og lage barne-TV program om Alf Prøysen på tegnspråk. De kan fortelle om katta, om at Alf var redd for hester, hva han gjorde i friminuttene osv.
- Se på video med Mira Zuckermann som leser noe av Alf Prøysen (*Døves video*).
- Gjennomgå innholdet i *Sirkusvisa*. Se oversettelsene på *videoen* etterpå.

s. 64–65

- For å kunne lage intervju på tegnspråk, må barna få møte døve eller andre som kan tegnspråk. I miljøet rundt bostedskolen er det ofte ikke så mange å velge mellom. Dersom barnet syns det er vanskelig å snakke med hørende, kan det være en fin øvelse å bruke tolken. Barnet kan stille spørsmålet selv og tolken hjelper med å formidle svaret, eller tolken kan formidle både spørsmål og svar. Husk å ta opp på video! En medelev kan kanskje være filmfotograf?
- Lag tegnspråkdikt om maneter. Dramatiser hvordan det går med brennmanetene når de kommer til Moss.
- Dramatiser historien om «*den flinke vesle musa*» med tegnspråkrepikker. Se på *videoen* med gjenfortellingen. Bevisstgjør barna på bruken av markører.
- Se på bildet på s. 4 i *Leseboka til Ivar*, og bruk samme spørsmål som er foreslått i *Lyse ideer*.

s. 62–63

Bak i tilleggsheftet finner du en lesetekst for barna som passer med den omskrevne teksten om Alf Prøysen.

Lag tegneserie av *Sirkusvisa* og/eller om *Det var en gang en hønemor*.

- La barna lese om «*den gamle katta hennes Marte*» på s. 19 i *Leseboka til Ivar*. Vurder barnas ferdigheter og gi hjelp etter behov. Barna bør være kjent med innholdet fra forberedelsene og fra *videoen*.

s. 64–65

- Intervjuet/ene på video kan være et produkt i seg selv. Det kan også oversettes til norsk og slås opp på en veggavis eller trykkes i en avis som klassen lager.
- Skippervisa kan brukes som lesestoff. Barna kan også lage illustrasjoner med tekst til. Her er en fin anledning til å utforske norsk språk; en teddybjørn - 4 teddybjørner, en trekkoppbil - 13 trekkoppbiler osv.
- Bruk musefortellingen som utgangspunkt. Se på tegnspråkversjonen, barnas egne eller den på *videoen*, og skriv spørsmål, utrop og svar.
- Også i forhold til bildet på s. 4 er barnas tegnspråkutsagn et fint grunnlag for tekstskaping.

Drama og rytmikk

(s.127)

- Teddybjørnens vise, Nøtteliten, Helene Harefrøken og Bolla Pinnsvin
- Fortellinger om Alf Prøysen
- Dramatisering av fortellinger av Alf Prøysen
- Lage barnetime på video

På videokassetten *Rytmen i 3. klasse* er det et eget avsnitt om Alf Prøysen. Etter en kort introduksjon om hvem han er og hva han har betydd for hørende barn og voksne, følger fem viser av Alf Prøysen i tegnspråkversjon. Innholdet i sangene blir formidlet, slik kan døve barn få kjennskap til hvem denne mannen var og hva han skrev og sang om. Visene som er plukket ut, inneholder avsluttende historier som lar seg dramatisere og som man også kan lage små danser av. Barna kan prøve å lage en barnetime på video.

Forslag til tverrfaglig teamorganisering

Tema 6: Vinter

Heimkunnskap

- Gå på biblioteket
- Lage tradisjonsmat
- Koke havregrøt
- Bruke kjøkkenredskaper
- Holde det ryddig på kjøkkenet

Kunst og håndverk

- Leke «flyvende teppe»
- Lage vindmølle
- Se på bokillustrasjoner
- Illustrere bok/eventyr

Tegnspråk

- Fantasi kontra virkelighet
- Eventyrenes oppbygging
- Fantastisk litteratur
- Lage eventyr selv
- Dramatisere
- Verb
- Homonymer

Drama og rytmikk

- Dramatisere eventyr
- Lage eventyr
- Framføre et eventyr som dans
- Finne opp en ny dans
- Danse folkedans

Arbeidsmåter

- Bruke ulike kommunikasjonsmidler
- Bruke bibliotek
- Intervju
- Datamaskin med internett
- Kassettpiller

Norsk

- Fantasi kontra virkelighet
- Eventyrenes oppbygging
- Fantastisk litteratur
- Verb
- Homonymer
- Ask og Embla

Natur- og miljøfag

- Lyd
- Lage instrumenter og spille på dem

Matematikk

- FF 3 M — Tema 6
- Leke bibliotek, bokhandel eller kino
- Telleregler
- Spille spill

Kroppsøving

- Kontaktøvelser
- Kontrastpar
- Være eventyrfigurene
- Leke ute
- Danse folkedans

Samfunnsfag

- Moralen i eventyrene
- Ask og Embla
- Samisk opphavseventyr
- Eventyrene som historieforteller
- Tradisjoner
- Hva spiste og drakk folk i eventyrene?
- Hva slags klær, hus og arbeid?
- Fortellertradisjonen som fenomen
- Lytte til lydbøker, lese inn egne ting

Tema 6: Vinter

Da taket blåste av skolen

(s.130–136)

TEGNSPRÅK

- Fantasi kontra virkelighet
- Eventyrenes oppbygging
- Fantastisk litteratur
- Lage eventyr selv
- Dramatisere
- Verb
- Homonymer

NORSK

- Fantasi kontra virkelighet
- Eventyrenes oppbygging
- Fantastisk litteratur
- Verb
- Homonymer
- Ask og Embla

Arbeid med temaet

(s. 132)

I dette temaet skal dere arbeide med fantasi og virkelighet. Barna får møte eventyr, fortellinger og historier gjennom språket. Gjennom samtaler og diskusjoner skal de få vurdere det de blir presentert for. Hva er fantasi - hva er virkelighet?

Å mobilisere førforståelse krever ekstra omtanke når du har døve elever. Deres språklige situasjon gjør at du ikke alltid kan være sikker på at de har de forkunnskapene du forventer i forhold til jevnaldrende. Mye av informasjonen i hverdagen oppfatter de ikke. Derfor er det av stor betydning at barna selv får snakke og fortelle slik at de kan aktivere de erfaringene de har. Du må peile dem inn på aktuelle begreper for det eventyret eller den fortellingen du har planer om å presentere.

Før du forteller rammefortellingen til dette temaet på tegnspråk, eller dere ser den på video, må du altså bygge opp førforståelse hos barna. For eksempel hvordan virker naturkreftene? Se på fabelen om *Vinden og sola*. Du finner den på videoen *16 fabler* fra Møller kompetansesenter.

Dere bør også snakke om følelsen av redsel, engstelse for hva som kan skje, engstelse for andre, vind og naturkrefter.

Hva våkner døve av om natta? Lyder?

Kan dere kanskje kjenne at det rister i huset når det blåser sterkt ute? Kan lys og skygge gjøre dere redde?

Hva med trær som beveger seg og lager nifse skygger?

La dem fortelle om en gang de var redde. Hva var de redde for? Hvordan ble de trygge igjen?

I fortellingen skal barna høre at foreldrene hadde vært redde for barna sine. Her er det også nyanser av begrepet som du bør snakke om. Få barna til å si hvordan de tror noen de kjenner har det akkurat nå. Hva gjør de? Er de glade, triste, redde? Hvorfor?

Tenk om-historier anbefales for døve barn. Ofte er de orientert «her og nå» og om seg selv og bør bli oppfordret til å tenke på andre situasjoner og på andre enn seg selv.

Historier, eventyr, sagn og fortellinger er like viktige for døve barn som for andre. Du må fortelle selv og/eller bruke døve fortellere fra nærmiljøet hvis de fins. Se eventyr og fortellinger på tegnspråk sammen med barna på video. Lån på biblioteket.

Barna kan lese inn selvlagete eventyr på video og sende til kontaktklasser, og/eller de kan skrive på datamaskin og korrespondere via E-post.

Arbeid ellers etter ideene og spørsmålene som er foreslått for temaet.

TEGNSPRÅK

Fortelle og lytte: Barna forteller eventyr og historier for hverandre to og to. Hvis du har en døv elev som skal arbeide sammen med hørende, må tolken være med. Hvis klassen din får besøk av en døv forteller, kan hele klassen være med på det gjennom tolken.

Lesing: Les for barna hver dag.

Leseforståelse og læringsstrategier: La barna fortelle hva de husker best fra et eventyr. La dem begrunne det. La dem også trekke sammenlikninger mellom eventyrene. Hjelp dem til å finne felles trekk i eventyrene.

Begrepstrening: Snakk med barna om ulike typer eventyr og lag tankekart. *Hvordan begynner eventyr ofte? Hvilke mennesker, dyr eller skikkelser er med i dem? Kan det være eventyr hvis handlingen er om mennesker og dyr som reiser med fly eller tog eller skriver på datamaskin?*

Sjangrer: Snakk med barna på samme måten som nevnt over, og kom etterhvert inn på og forklar begrepene fabel, sagn, fortelling, eventyr osv.

NORSK

Lese og skrive: Når barna arbeider sammen og samtaler om yndlingseventyr osv., kan de samtidig hjelpe hverandre med å skrive titlene på eventyrene. La dem se i de eventyrbøkene dere har i klassebiblioteket og eventuelt skrive av. Hvis de ikke husker eller finner titlene, kan de skrive opp stikkord fra handlingen.

Lesing: La barna lese hver dag.

Leseforståelse og læringsstrategier: Når dere har snakket om det som er lett å huske fra eventyrene, kan dere skrive opp stikkord for det samme. Har dere eventyrtekster, kan det også være aktuelt å streke under med blyant eller merkepenn de stedene i eventyrene som gjør dem lette å huske. Som i *Arbeidsboka til Siri* s. 44–45.

Vokabulartrening: Skriv ord og uttrykk som brukes i eventyrene. Øv også på å si dem med stemme og rytme. Klapp eller bruk tromme.

Sjangrer: Det er ikke så lett å skjelle fortellersjanger fra hverandre på norsk før leseferdigheten er innøvd, men finn fram bøker som er typiske for sin sjanger for eksempel en eventyrbok, en fortellingsbok og en bok med fabler. Ved å studere bøkene, illustrasjonene og andre ulikheter/likheter, vil noen av sjangervariasjonene kunne oppdages. I *Arbeidsboka til Ivar* på s. 2 skal barna øve seg på å studere bøker.

Skriving: Les det som står om arbeid med eventyr på s. 60 i *Lyse ideer 3*. Dette er arbeid som døde barn vil ha stor glede og nytte av. Spesielt er det verdt å prøve å skrive setninger på pappstrimler og kombinere dem med enkle illustrasjoner.

Fonologisk trening: Når du skal kartlegge døve barns ferdigheter i lesing, må du gå veien om tegnspråk. Når barna har lest en norsk tekst, bør du la barna fortelle hva de har lest. Hjelp dem ved å stille spørsmål. Forklaringen av norske ord som er homonyme kan avsløre om barna har forstått riktig. Seler i sjøen og seler på buksene har forskjellige tegn.

Tegnspråk har også homonymer. Håndform, artikulasjonssted og bevegelse er like, men som regel vil det være ulik munnstilling på slike tegn.

Eks.: APRIL - NARRE

DØR - SKAP

STEIN - STÅL - STA

Morten viser noen homonyme tegn på *videoen*.

Gjør alfabetøvelser med håndalfabetet.

Lag en konkurranse. Dette kan hørende også være med på. Det er greit for dem å kunne håndalfabetet.

Språk for språket: Gi barna i oppgave å utføre forskjellige ting. *Skriv på tavla! Tørk av tavla! Klø deg i hodet!* osv. Snakk med barna om hva de gjør. Få fram verb-tegn.

Fonologisk trening: Snakk med barna om hva homonyme ord er. Bruk tegningen på s. 39 i *Arbeidsboka til Siri*. Lag, skriv og les setninger hvor homonyme ord er i bruk. Les med stemme og rytme.

Gjør alfabetøvelser med håndalfabetet.

Språk for språket: Etter en muntlig gjennomgang på tegnspråk er det nå naturlig å skrive setninger på norsk og markere verbene.

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

(s. 134)

TEGNSPRÅK

s. 66–67

Barna kan studere bildet. La dem få litt tid til å tenke seg om før dere prater om bildet. Har noen opplevd noe slikt? Lag et dikt på NTS eller pantomime.

s. 68–69

Dere kan arbeide på samme måten som over med bildet på s.68. Ellers kan dette bildet inspirere til dramatisering. Oppgavene i rammen på s. 69 kan løses gjennom samtaler på NTS, tegning og/eller dramatisering.

På *videoen* forteller Eva om sin opplevelse da taket blåste av skolen.

NORSK

s. 66–67

Hjelp barna med å skrive ned tankene sine. Hvis de har laget et dikt på NTS, kan de prøve å skrive det på norsk også.

s. 68–69

På grunnlag av samtaler, tegninger og dramatiseringer kan dere lage norske tekster. Les stykket i *Leseboka til Ivar*. Evas opplevelse er skrevet som lesestykke på kopieringsoriginal bak i dette heftet.

Oppfordre barna til å stille spørsmål til teksten når de leser (kap. 4 i CRISS om FoSS).

s 70–71

Samtaler og diskusjoner i klassen eller i grupper blir en spesiell utfordring der hvor tolken eller læreren må være mellommann. Argumentene må få komme på barnas premisser. Den voksne må legge vekt på ikke å ta en styrende rolle, men bare være et redskap i formidlingen barna i mellom. Jeg tror at det i en diskusjon om hva som er sannsynlig eller ikke, lett kan bli til at den voksne gir svarene i stedet for å la barna undre.

- Det omvendte eventyret om *Rødhette og ulven* er oversatt på *videoen*.

Dramatisering og framstilling gjennom et medium er spennende oppgaver. Hvorfor ikke bruke «TV-apparatet» fra Alf Prøysen barne-TV og lage en ny barne-TV? Videoopptak er også spennende. De hørende klassekameratene kan lære replikker på NTS!

s.72–73

- Hva har skjedd? Hva skjer videre?

s. 74–75

Barna må bli kjent med boka *Teskjekjerringa og Kvitebjørn Kong Salomo* før dere går løs på oppgavene i rammen.

- Les også eventyret *Gudbrand i Lia*. Dette finner du i tegnspråkversjon på *videoen Rytmen i 3. klasse*. Her er eventyret dramatisert av en klasse. Det er bare en av elevene som er døv.

s. 76–77

La barna diskutere handlingen i aktuelle bøker, enten i klassen eller i grupper. Roald Dahl sine bøker er fantasifulle og slår godt an hos barn generelt. Noen av disse bøkene har en del språklige vendinger som kan være vanskelige for døve barn. Boka *SVK* har for eksempel en del tøyseord og uttrykk som kan være vanskelige for tolk, lærer eller døv forteller å oversette. Det er vanskelig å si på forhånd om slike lydspill og ordspill vil slå an hos døve barn, men prøv! Dere kan velge en annen av Roald Dahl sine bøker til høytlesing i klassen for eksempel «*Mathilda*». Oppgavene under punktene må forberedes på tegnspråk før de blir løst på norsk skriftlig.

s. 70–71

Lag utsagn som barna skal merke sant eller usant, for eksempel :

- Siri og Ivar er tvillinger.
- Varg er katta til Siri.
- Svante er svensk.
- Det blåser aldri der Åse, Ove og Eva bor.
- Taket blåste av skolen til Åse, Ove og Eva.
- Inger Hagerup har skrevet om Teskjekjerringa.

S | U

s. 74–75

Før barna selv skal lese teksten i *Leseboka til Ivar* (med støtte etter den enkeltes behov), må forkunnskapene være bearbejdet gjennom fortelling, illustrasjonene i boka og gjenfortelling på NTS på video.

- Sangdansene *Kjerringa med staven* og *Per Spelmann* hører til norsk kulturarv. Det bør gå bra å forklare teksten for døve, og det er fin rytme å danse og leke etter. Døve barn kan med godt utbytte være med på å bruke stemmen og rytmefølelsen sammen med andre.

s. 76–77

- Det er en fin oppgave å skrive oppskrift på trylledrikk. Diskuter på NTS og skriv på norsk. Gjør likedan om hvordan trylledrikken virker. Beskrivelsene av dette vil utløse tegn og ord for verb.
- Barna kan lage en liste over de opphavseventyrene som de kjenner. De kan med eller uten hjelp også skrive noen stikkord fra handlingen i eventyrene.

s. 80–81

Historien om da klassen til Siri og Ivar var på besøk i barnehagen finner dere på tegnspråk på videoen *Felix Fabula 1, Fortellinger på tegnspråk 1*. La barna spinne videre på den fantasifulle historien som Siri fortalte.

s. 80–81

Nå i 3. klasse kan barna tenke over hva de har lært siden de gikk i 1. klasse. Nå kan de skrive selv fra besøket i barnehagen. Hvis de ikke er kommet så langt at de kan skrive lange setninger alene, er det sikkert mange ord fra bildet de kan skrive selv.

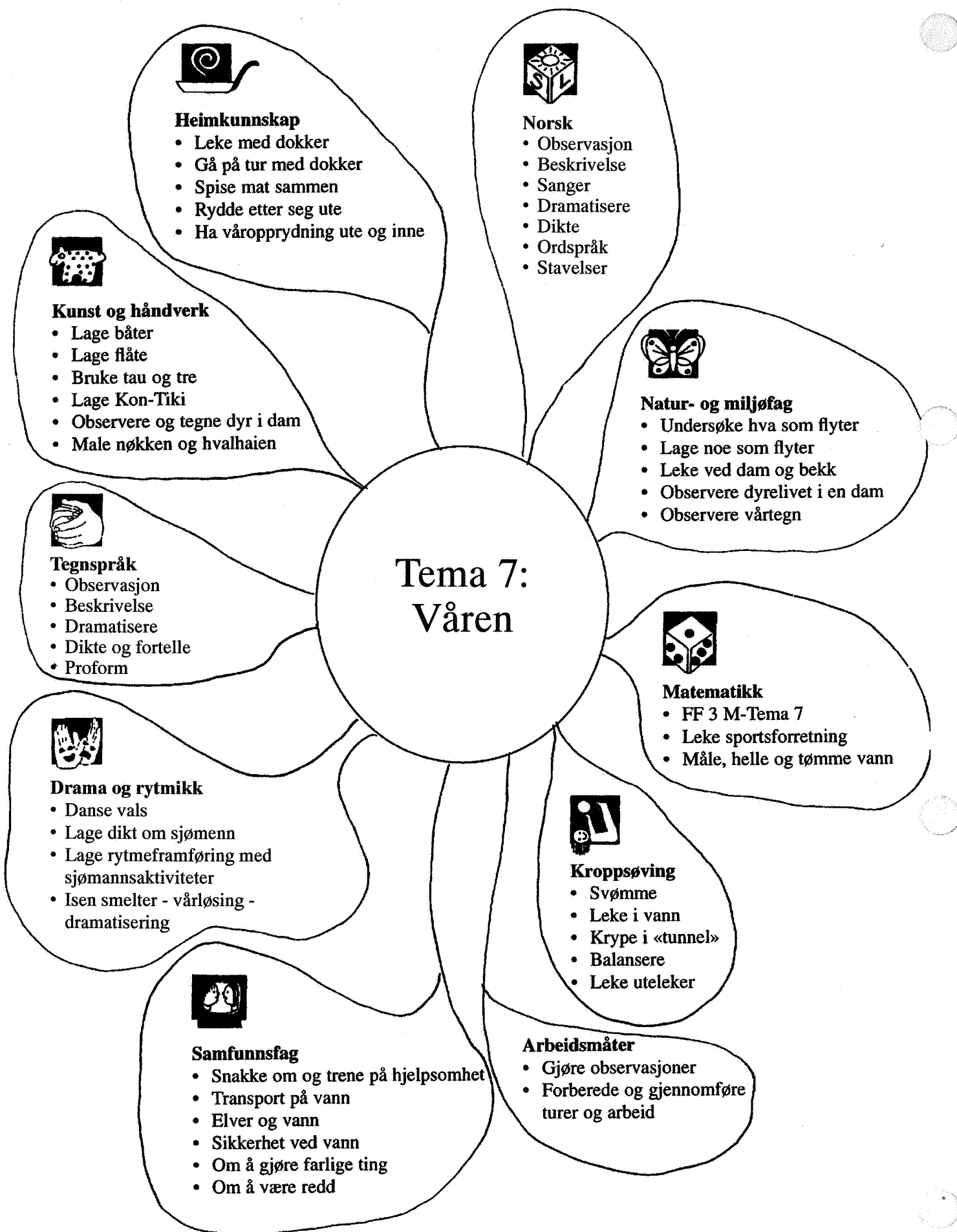
Drama og rytme

(s.134)

- Dramatisere eventyr
- Lage eventyr
- Framføre et eventyr som dans
- Finne opp en ny dans
- Danse folkedans

Barna får bruke fantasien og lage egne eventyr. Eventyrene fortelles, dramatiseres eller man lager en kreativ dans av eventyret. Barna kan også bruke kjente eventyr til dramatisering og dans. Kanskje eksperimenterer de litt og lager sin egen lille vri av et kjent folkeeventyr, som for eksempel å la De tre bukkene Bruse være et eventyr med tre troll og en bukk. Barna synes det er morsomt å vri på kjente ting og er flinke til å bruke fantasien. Ved dramatisering og dans kan de ta i bruk rytmeinstrument og forsterket musikk og eksperimentere med rytmen i framføringen. Naturfenomener om vinteren egner seg også godt for dramatisering. Slik som de framstilte bølger, bekk og vann på høsten, kan de nå framstille vinterstormer, dalende snø, haglskuret etc. Her kan en bruke forsterkede lyder og musikk, samt rytmeinstrumenter og trommer i tillegg.

Forslag til tverrfaglig teamorganisering

Tema 7: Våren

Den farlige flåteferden

(s. 136 – 142)

TEGNSPRÅK

- Observasjon
- Beskrivelse
- Dramatisere
- Dikte og fortelle
- Proform

NORSK

- Observasjon
- Beskrivelse
- Sanger
- Dramatisere
- Dikte
- Ordspråk
- Stavelser

Arbeid med temaet

(s. 138)

Til dette avsnittet er det ikke noe spesielt å tilføye i forhold til døve barn. De skal, slik som forslagene råder til, ha anledning til å snakke om sine erfaringer med vann, de skal utføre aktivitetene og undre seg over naturen om våren. Bruk VØL-skjemaet som skriftlig hjelpemiddel, da blir det lettere for barna å fastholde og bygge videre på egne kunnskaper. Det du hele tiden må ha i tankene, er å gjøre nødvendig informasjon lett tilgjengelig for din/dine døve elever:

- Bruk tegnspråk
- Visualiser gjennom bilder og film
- Skriv enkle, forklarende ord og korte tekster

I faget Drama og rytmikk for 3. klasse har vann fått en spesiell plass. Se videoen *Rytmen i 3. klasse*. Bruk denne videoen også i forbindelse med dette temaet for fagene tegnspråk og norsk.

Gjennom vårlige aktiviteter må døve barn bli kjent med de sangleker, ellinger og spill som fins i den lokale barnekulturen. Voksne skal passe på, men ikke overbeskytte døve barna i lek enten de er sammen med andre døve eller med hørende venner.

Arbeid med verb

Vis barna hvordan verb forandrer seg i tid. At renne og rant er samme verbet er ikke så lett å forstå med en gang. Derfor er det viktig å snakke om hvordan verb kan forandre seg i forhold til når noe skjedde.

Innholdet i tekstene må være det barna selv gir i sine utsagn på tegnspråk. Ikke gjør forandringer i NTS-tekster eller innhold for å gjøre det lettere for barna. Det norske språket må tilsvare tegnspråk og ha naturlig flyt.

For eksempel kan et barn ha sagt noe slikt:

FØR - SOMMER - JEG FALLE ELV - DRA NED ELV - MYE VANN

pf renne renne JEG pf kave - NED ELV - REDD JEG - pek STEIN

hoderist——

HOLDE - FAST - JEG HELDIGVIS - JEG DRUKNE

(Dette er ikke transkripsjon av et autentisk utsagn. Ansiktsuttrykk, modifikasjoner og aspekt ville ha levendegjort fortellingen.)

Oversatt til norsk kan det bli :

I sommer falt jeg i elva. Elva dro meg nedover. Det var så mye vann. Det fosset rundt meg. Jeg sparket imot, men ble dradd nedover elva. Jeg var så redd! Der var en stein som jeg holdt meg fast i. Heldigvis så druknet jeg ikke.

Du må prøve å hjelpe barna med oversettelse til norsk slik at detaljene i fortellingen kommer med. Verbene må bøyes i den tiden som er naturlig for hendelsestidspunktet. Her er verbet *å dra* brukt i to ulike former. Dette skal dere snakke om uten nødvendigvis å komme inn på vanskelige grammatiske forklaringer. Når barna får bruke sine egne beskrivelser på NTS som grunnlag for den norske teksten, er sjansen til stede for at norsk kan utvikle seg.

(s.138)

TEGNSPRÅK

Fortelle og lytte: Barna snakker med hverandre om sine erfaringer med vann. Har du blandet gruppe, lar du også din døve elev fortelle for hele klassen. Dersom ikke medelevene forstår, må det tolkes.

Dere kan se på videoen. Der snakker Morten og Karl Olav sammen om noen erfaringer de har med vann.

Lesing: Les for barna hver dag.

Leseforståelse og læringsstrategier: Fagtekst med illustrasjoner kan bidra til samtale med spørsmål og svar, som igjen kan gi barna en forståelse av hva en tekst kan inneholde. Aktivering av kunnskap gjennom VØL-skjemaet er også med på å stille forventninger til en ny tekst. Noter under samtalen og gi hjelp til gjettinger ved å stille spørsmål.

Begreps trening: Tankekart om vann, om hva som flyter osv. er fine oppgaver for barna å ta opp på video.

Begreper knyttet til vann gir mulighet for mange tegnspråklige virkemidler. Når barna beskriver vann, vil de måtte bruke tegn som viser hvilke begreper de har om vann og vannets egenskaper. Til inspirasjon kan dere se starten på del 3 på videoen. Der finner dere opptak av vann i ulike former.

Barna vil også kunne vise mange måter å beskrive forskjellige gjenstanders flyteevne og hvordan de flyter.

NORSK

Lese og skrive: Du kan oppfordre barna til å slå opp i bøker når de sitter og snakker sammen. Lett tilgjengelige oppslagsbøker, gjerne med bilder, kan hjelpe døve barn til å forklare seg. Notering av stikkord er en god vane og kan kombineres med bruken av VØL-skjemaet.

Lesing: La barna lese hver dag.

Leseforståelse og læringsstrategier: Etter en muntlig forberedelse til en ny lesetekst, kan du la barna skrive stikkord inn i VØL-skjemaet. Du kan styre det slik at du innfører ord i VØL-skjemaet som barna vil treffe på i teksten de skal lese. Da har de muligheten til å gjenkjenne ordet og meningen når de møter det.

Vokabulartrening: La barna arbeide på egen hånd med å bruke videoopptak av seg selv og overføre tankekartet til skrift. Det språklige hjelpemiddelet de kan bruke er tolken eller læreren *som tolk*. Når barna har tegnet, kan de be om å få bokstavert det norske ordet. For eksempel kan barna gjøre tegn for DRYPP DRYPP og spørre om hvordan det skal skrives. Når vi sier: *Elva gikk gjennom en tunnel - Hva mener vi med ordet gikk? Kan vi bruke tegnet GÅ?*

Sjangrer: Se eksempler på *videoen* om hvordan en faktatekst skiller seg fra prosatekst. Det fins faktatekster om vann i *Leseboka til Ivar* s. 30 og i stykket om *Nøkken* fra *Norskboka* s. 92 -93. La barna lage faktatekster og fantasitekster. La dem selv bestemme hvilke tema de vil ta opp. Ofte har de mye kunnskap om for eksempel hobbyene sine, som de kan lage faktatekster på. La dem bruke video som arbeidsredskap.

Forberede skriving til observasjon: Om våren er det hyggelig å så. Gjør det. Samtal om hvordan dere gjorde det skritt for skritt. Etter hvert som spiringsprosessen kommer igang, gjør dere observasjoner og snakker om det som skjer. *Hvor mange dager gikk det fra dere sådde til dere kunne se spiren? Hvor lang tid tok det før frøbladene sprang ut? Hvor mange cm vokste spiren på en, to, tre dager?* osv.

Fonologisk trening: La barna studere videoopptak av seg selv når de leter etter tegn som har med vann å gjøre. De kan prøve å finne ut mange ulike måter å beskrive vann på. *Hvordan brukes håndformer og bevegelser for å beskrive vann?* Vann som renner, spruter, drypper osv. De kan lage tegnspråkdikt om vann med proformer. Fokuser også på bruk av hodet og overkroppen.

Språk for språket: Bli kjent med tegn for fakta og observasjon. Når barna skal beskrive vann på tegnspråk må de la hender og fingre representere vannet i forskjellige former og bevegelser. De må bruke proform.

Sjangrer: Les tekstene om vann og om *Nøkken* etter at dere har studert dem på tegnspråk. Tekstene som barna selv lager på tegnspråk, kan de skrive på norsk.

Skriving: Ut fra det dere har utført og snakket om, kan dere etter hvert skrive rapporter fra observasjonene. Slike rapporter er nyttige fordi det er systematisk arbeid og hjelper barna til å holde orden på rekkefølgen i det som skjer.

Fonologisk trening: I forbindelse med arbeidet med tankekart og vokabulartrening har barna sikkert skrevet flere ord om vann som det kan være lurt å øve på. Øv rytme, stemme og uttale. Klapp til eller bruk tromme for å markere stavelsene.

Språk for språket: Når barna beskriver vann, vil de måtte bruke en del verb som de ikke har brukt tidligere, renner, spruter, plasker, øser, drypper osv. Få disse verbene med i norske tekster. Se på eksemplet i avsnittet *Arbeid med temaet* hvordan du kan gjøre det.

Arbeid med tegnspråk og Norskboka

(s.140)

TEGNSPRÅK

s. 82–83

Fortell om bildet

s. 84–85

Bruk de spørsmålene som er foreslått og arbeid med dem først og fremst på tegnspråk. Benytt gode utsagn fra barna til tekstskaping på norsk.

NORSK

s. 86–87

Bruk forslagene til spørsmål som grunnlag for samtaler (*Lyse ideer* s. 140). Oppgaven om å tenke over hvordan ansiktet ser ut når en er redd, er nyttig for å bli bevisst på uttrykksformer i tegnspråk. Oppgaven kan gjøre barna oppmerksomme på at også talespråk har visuelle signaler. Snakk om kroppsspråk. Barna kan lære at kroppsspråk fins i alle språk. Hjelp barna med ideer, og samtale med dem før skriveoppgaven.

s. 88–89

Bruk forslagene til spørsmål som grunnlag for samtaler. La barna se på tegnspråk-gjendiktingen av diktet om den grådige krokodillen på *videoen*. La dem også lage dikt om fisk, biller og seilturer. La barna bruke tegnspråklab til videokladd når de skal lage dikt. Hjelp dem med å se kritisk på arbeidene de gjør, og oppmuntre dem til å bearbeide diktene. Virkemidlene i diktene kan være håndformer, artikulasjonssted, rytme, pantomime, store og små bevegelser m.m.

s. 90–91

La barna arbeide med oppgavene om Tor Pedo som foreslått. Fortell eventyret om *Smørbukk* for barna.

s. 92–93

Arbeid med stoffet om nøkken slik som det er foreslått i *Lyse ideer 3*. Arbeid i tilknytning til drama og rytmikk. Det passer godt å la barna føle musikk. La dem kjenne på høyttalerne. Når dere skal ha bakgrunnsstemning til for eksempel *Nøkken*, kan dere velge musikk med markert rytme og mye bass. (På *videoen Felix Fabula 2 – Lek med tegn*, Tema 3, kan dere se hvordan dere kan arbeide med musikk og rytme.)

Under avsnittet *Arbeidet med temaet* er det skissert en måte å arbeide med verb på. En slik arbeidsmåte kan styrkes ved at barna lager tegneserie av hendelsesforløpet etter at de har fortalt på tegnspråk.

s. 94–95

Det er positivt at barna får snakke litt om ungdommer. Det å tenke framover og se seg selv i en annen fase av livet kan være både spennende og litt nifst. Få fram positive tanker. *Hva tror du at du kan når du blir 14, 15 og 16 år?* Kommuniser med barna etter de forslagene du finner her.

s. 86–87

Les teksten etter at dere har gjennomgått rammefortellingen. Tekstskaping må bygge på forutgående samtale på tegnspråk.

s. 88–89

Tekster og dikt som barna har laget på tegnspråk, kan oversettes/gjendiktes på norsk, men noen ganger må tegnspråkdiktene få stå for seg selv. Det kan mange ganger være vanskelig å finne de riktige uttrykkene på norsk. Les og skriv om Thor Heyerdahl og Kon-Tiki.

s. 90–91

Hvis barna skal ha utbytte av lesestykket *Da oldemor lurte trollkjerrina*, må de kjenne eventyret om *Smørbukk* på forhånd.

s. 94–95

Historien til Lilledokka kan med fordel arbeides med som tegneserie. Barna kan lage tenkebobler og skrive inn det de tror Lilledokka tenkte på. Etterpå kan de skrive Lilledokka sin historie. Fortell på NTS først.

Drama og rytmikk

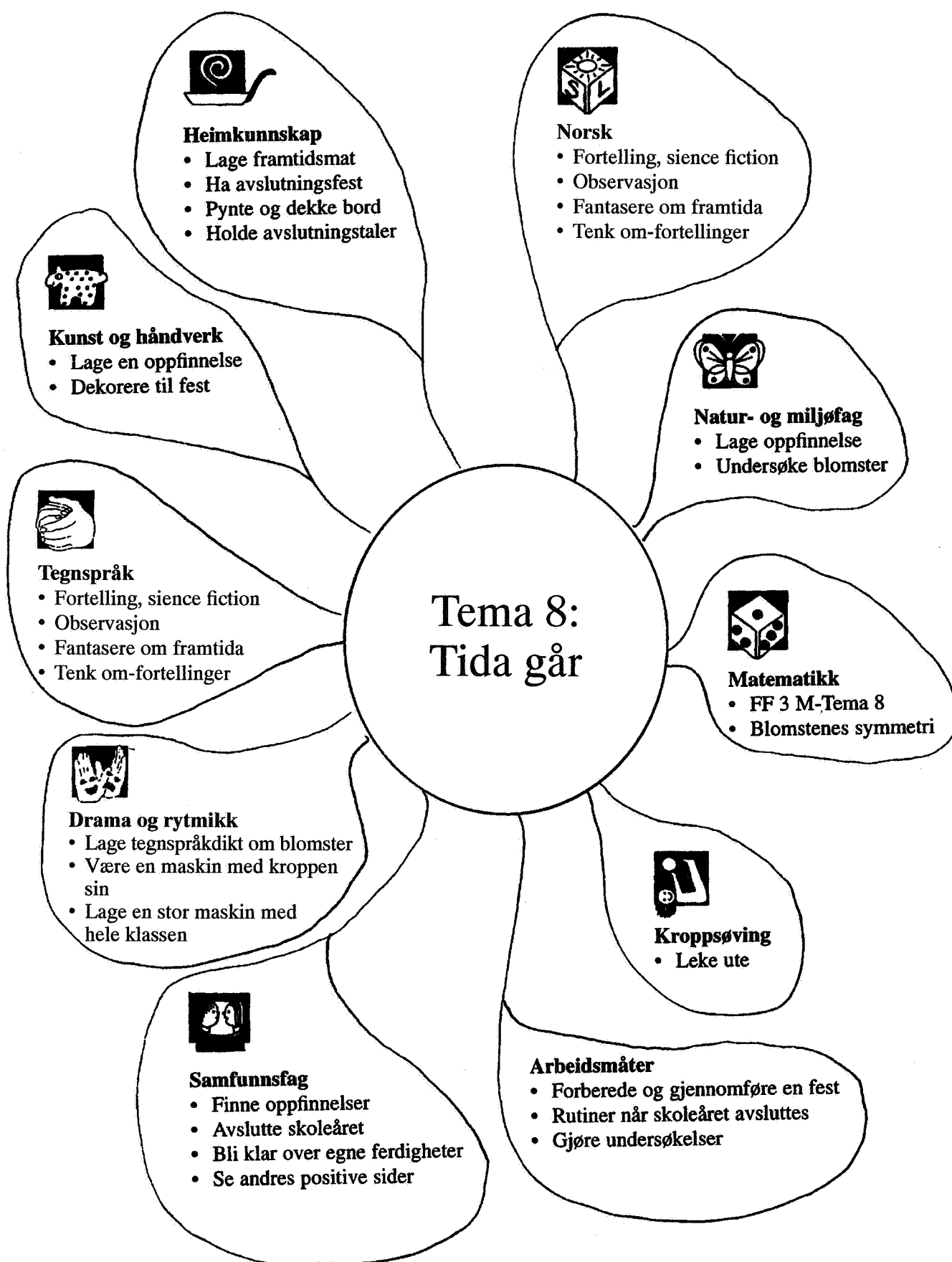
(s.139)

- Danse vals
- Lage dikt om sjømenn
- Lage rytmeframføring med sjømannsaktiviteter
- Isen smelter - vårløsing - dramatisering

Barna kan fortelle og dramatisere om vannets gang fra den lille bekken oppe på fjellet og til den store elva renner ut i havet. Se på de forskjellige rytmene og bevegelsene i vannet. Hva skjer når sola kommer og smelter isen og vi får vårløsing i elva? Se ellers *Rytmen i 3. klasse* (0:00:47) Rytme i naturen.

Hvis barna lager en flåte og liksom seiler på havet, kan det kanskje passe å lage små dikt på tegnspråk om sjømenn. Hva med å lære å danse vals? Se *Rytmen i 3. klasse* (0:07:22) - Vals. Se også på Ro-dansen (0:11:03). Hvordan kan sjømenn bruke rytme til å ro, til å heise seil og til å laste og losse? Kanskje kan barna lage en gruppeframvisning av en slik aktivitet.

Forslag til tverrfaglig teamorganisering

Tema 8: Tida går

Tida kommer

(s.144 -148)

TEGNSPRÅK

- Fortelling, science fiction
- Observasjon
- Fantasere om framtida
- Tenk om-fortellinger

NORSK

- Fortelling, science fiction
- Observasjon
- Fantasere om framtida
- Tenk om-fortellinger

Arbeid med temaet

(s.146)

På slutten av skoleåret er det tid for å se på hva vi har lært i året som gikk. Forhåpentlig har barna gjort mange videoopptak som dere kan gå gjennom. Her kan dere sikkert få dokumentert flere framskritt som det enkelte barn har gjort i løpet av 3. klasse. Den positive «jeg kan»-vinklingen er spesielt viktig for den som ganske sikkert i mange sammenhenger føler at han/hun kommer til kort. Når selvtilliten blir styrket, vil terskelen for å tåle å være annerledes øke. Arbeidet med *Felix Fabula* har til hensikt å styrke barnas selvtillit og mot. Døve barn trenger det!

Det er mye negativt som når oss gjennom TV og aviser. Du blir her i *Lyse ideer 3* oppfordret til å prate med barna om det som skjer i verden for å dempe grubleriene deres. Her vil jeg minne om at døve barn mister mye av den gratisinformasjonen hørende barn får både på godt og vondt. Derfor er slike samtaler spesielt viktige for dem.

Når dere snakker og drømmer om framtida, så husk å være oppmuntrende overfor døve barn. Velmenende voksne kan så lett gjøre skade på en framtidsdrøm ved en bemerkning som: «*Du er døv, så det kan du ikke bli!*» eller de kan signalisere tvil gjennom uttrykk og kroppsspråk. Holdningen må være: «*Du kan bli det du vil, bare du jobber for det!*» Barnas drømmer og mål vil skifte og tilpasse seg realitetene etterhvert.

Bruk de samme innfallsvinklene overfor døve barn som er foreslått i *Lyse ideer 3*. utfordringene ligger i kommunikasjonen mellom barna i klassen, tolken og læreren.

(s.146)

TEGNSPRÅK

Fortelle og lytte: Barna snakker med hverandre. I en situasjon med blandet gruppe må det tolkes. Videoopptak kan være nyttig for å overføre til norsk etterpå.

Lesing: Les for barna hver dag

Leseforståelse og læringstrategier: Når dere arbeider med å oppsummere skoleåret, kan du hjelpe barna å skrive stikkord. La dem lage enkle tegninger eller skisser til hjelp i forklaringer. Å lage tegneserier er også en god måte å få med seg tidsaspektet i en hendelse.

NORSK

Lese og skrive: Lag setninger med grunnlag i samtalene. La barna skrive dem og gjenfortelle på tegnspråk.

Lesing: La barna lese hver dag.

Leseforståelse og læringsstrategier: Bruk tegnspråksagnene til barna som grunnlag for tekstsaking. Tekstene kan brukes som hjemmelektse.

Begreps trening: Når dere snakker om tid, kan dere se på hvordan tegnspråk beskriver tid. Sammenlikn utsagn på NTS med tilsvarende på norsk.

Se på tegnbruken for beskrivelse av nåtid, framtid, nettopp, om en liten stund. osv.

For eksempel: På NTS kan vi si:

NÅ - JEG - SPISE

NÅ - JEG - SNAKKE

På norsk: Nå *skal* jeg spise

Nå *vil* jeg snakke

NTS: NETTOPP - JEG - KOM

Norsk: Jeg kom nettopp.

Sjangrer: Fantasifortellinger og science fiction.

Vokabulartrening: I arbeidet med tid er det mange ting som kan virke vanskelig for døve når de skal lese og skrive norsk. Det å bli bevisst på uttrykksmåten på NTS og så lære noen faste uttrykk på norsk, kan være en hjelp.

Sjangrer: Ord og uttrykk fra slike fortellinger må skrives og forklares.

Skriving: I tillegg til det som er foreslått kan det være en fin oppgave å skrive bruksanvisninger eller oppskrifter på daglige gjøremål, for eksempel tannpuss, åpne en brusflaske, osv.

Fonologisk trening: Vurderingen av barnas fonologiske ferdigheter i NTS burde gjøres av en döv person med gode kunnskaper i og om NTS. Vi har ingen tester eller andre vurderingshjelpemidler, derfor må det brukes skjønn. Vi bør likevel kunne forvente at et døvt barn på 8-9 år skal ha god flyt i tegnspråket sitt, kunne ha logisk sammenheng i en fortelling, bruke tidsangivelser, lokalisasjon og aspekt på rett måte i samtale med andre døve.

Fonologisk trening: Kartlegging av døve barn gjøres etter de samme kriterier som i vurderingen av hørende barn, bortsett fra i høytlesing.

Språk for språket: Fakta og fantasi er i stor grad bundet til tidsbegrep. Derfor kan det her passe bra å snakke om tidslinjer i NTS. Se i *Se mitt språk* (Edvardsen, Mosand 1996) fra s. 154.

Språk for språket: Fakta og fantasi.

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

(s. 148)

TEGNSPRÅK

s. 96-97

Snakk om bildet og la barna fantasere rundt det slik som *Lyse ideer 3* foreslår.

NORSK

s. 96-97

Lær ordet improvisasjon. Bruk det barna har samtalt om i gruppe eller med opptak i tegnspråklabben til å lage norsk tekst.

s. 98–99

Det å tenke og snakke om oppfinnelser appellerer til fantasien. La barna snakke sammen og gi hverandre ideer til oppfinnelser.

Idéforslagene i *Lyse ideer* passer fint. Kanskje døve barn kan finne opp noe som gjør at hørende kan lære tegnspråk fort og effektivt?

På *videoen* snakker Morten om osthøvelen, som er en norsk oppfinnelse.

Tenk om-fortellinger er fine for fantasien og kan bearbeides i tegnspråklabben.

s. 98–99

La barna tegne og skrive om oppfinnelsene sine. Bruksanvisning til oppfinnelsene kan være en fin skriveøvelse.

Lag tekster til tenk om-fortellingene.

s. 100–101

La barna få snakke mye om framtida. Det er en viktig dimensjon og motivasjonsfaktor for døve barn å få drømme sammen med andre om hva de skal bli når de vokser til. Det er også viktig at de voksne gir oppmuntring og støtte til drømmene, selv om de for dem kan virke urealistiske. Barna skal ha sine drømmer. Alle barn er mer eller mindre opptatt av hva de skal bli. Barna får spørsmålet på *videoen*.

s. 100–101

La barna lese tekstene på disse sidene. Etterpå kan de skrive selv ut fra sine egne drømmer. Spørsmålene i rammen på s. 101 er fine som grunnlag for diskusjon og tekstskaping.

Drama og rytmikk

(s.147)

- Lage tegnspråkdikt om blomster
- Være en maskin med kroppen sin
- Lage en stor maskin med hele klassen

Når barna er ute på tur kan de se på blomster, trær og gress og se hvordan de beveger seg. Disse erfaringene kan brukes til dikt eller dramatisering. På *videoen Rytmen i 3. klasse* kan barna se ulike eksempler på hvordan trær, blad og blomster beveger seg ulikt (0:04:23).

Barna kan «finne opp» en framtidsmaskin som de framstiller med kroppene sine, først én og én, og så i en stor gruppe. I gruppeframstillingen kan hvert barn ha sin rytme, men den må likevel passe sammen i den store «maskinen».

Diverse tillegg og kopieringsoriginaler

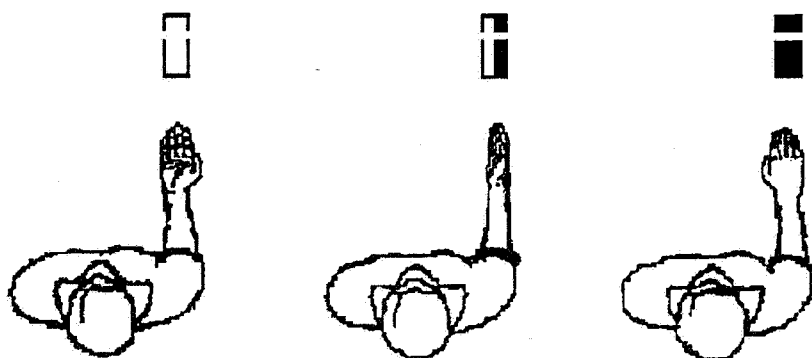
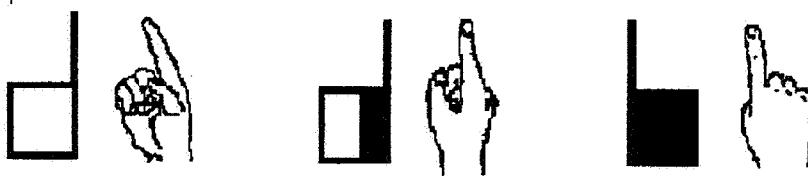
Oversikt med stikkord for hvert tema for parallelle arbeidsområder i *Tegnspår* som *førstespråk* og *Norsk for døve*

	TEMA 1 Venner	TEMA 2 Høsten	TEMA 3 Kroppen	TEMA 4 Inger Hagerup/ Marie Takvam Mira Zuckermann	TEMA 5 Medier	TEMA 6 Vinter	TEMA 7 Våren	TEMA 8 Tida går
NTS Begreps trening	- skole - venner - enighet/uenighet	- høsten - fugler - være redd for	- familie - navn - språk	- dikt - forfatter - prinsesse - skuespiller - intervju	- ulike medier - skuespill	- eventyr - fantasi - virkelighet	- våren - vann - fugler - vekster om våren	- tid - historie - framtid
NTS Fonologisk trening Barna skal kunne bruke, eller de skal bevisstgjøres i NTS	Kartlegging av elevenes tegnspråknivå og ferdigheter i å forstå andre og selv bli forstått		- syntaks i tegnspråk/ syntaks i norsk - geografisk/kulturelle variasjoner i NTS	- håndformer - artikulasjonssted, bevegelse og fart	- markører - samtalerulatorer	- homonyme tegn (samme form og artikulasjonssted, men ulik mening)	- markører - ikke-manuelle komponenter	- sammensatte tegn - tidslinjer
NTS Språk for språket	- rim - dikt - håndform	- setning - spørre - nekte - bekrefte - utrop	- navnetegn - håndalfabet - dialekt	- adjektiv - modifikasjon - aspekt - lokalisasjon	- ikke manuelle komponenter - manuelle komponenter - spørsmål - utrop	- verb - tidslinjer - aspektbøyning - eventyr - virkelighet	- proform - antall - observere	- tidslinjer - fakta - fantasi
NORSK Vokabular- trening Barna presenteres norske ord på grunnlag av begreps	- venner og vennskap	- ulike måter å fly på - det som kan bevege seg i lufta	- ord som har ulik uttale på forskjellige dialekter f.eks. <i>ikke, jeg, vi</i>	- bøker, litteratur - personer som skriver - teater - skuespill	- ulike medier	- fantasi og virkelighet	- ting som flyter - bevegelser i vann - bevege seg i vann - proform - mange - observasjon	- fortid - framtid
NTS om:	- rim - dikt - håndform	- setning - spørsmålsteget - utropsteget	- navn - håndalfabet - dialekt	- adjektiv	- hånd - hender - ansiktsdeler	- verb - tidslinje - eventyr - virkelighet	- tidslinje - fakta - sant - fantasi	
NORSK Fonologisk trening Trening i gruppe og individuelt	Kartlegging av ferdigheter i avkoding og ferdigheter i egenproduksjon med stemme av lydforbindelser. Håndalfabet	Kartlegging av ferdigheter i avkoding av løpende tale og barnets helhetlige taleflyt, hørbart inntrykk.	Fonologisk trening må foregå med lydforbindelser i ord og tekst som har tilknytning til temaene. Bruk gjerne elevenes egne tekster. Øvelser i stemmebruk og rytme kan med fordel foregå i gruppe, men bør også trenes i enetimer. Øvelser med lydforbindelser med spesiell fokus på taleorganenes funksjon må skje i enetimer. Hensikten med taletrening og stemmebruk må være å bevisstgjøre barna på talelydene. De skal, i forhold til egne forutsetninger, kunne kommunisere ved hjelp av tale. Taletreningen er viktig for å forstå sammenhengen mellom talelyd og bokstaver.					
HVER DAG	Les for barna og se videoer med tegnspråktekst. La barna fortelle og diskutere. La barna skrive norsk og lese med stemme og rytme det de har skrevet.							

Til Tema 3 – Eksempler på skriftsystemet til Valerie Sutton

Valerie Suttons tegnskriftsystem.

Litt forklaring:

Hodet

tegnet blir utført på eller ved
haken høyre kinn venstre tinning

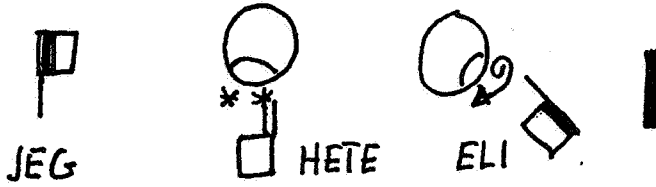
"" = øyebryn

Tegnskrift

HEI

Hei!

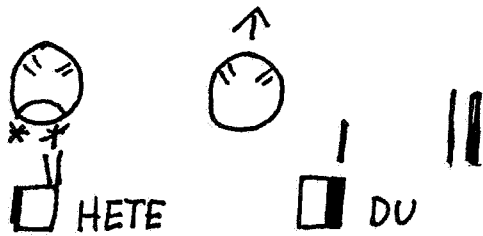

JEG

HETE

ELI

Jeg heter Eli.

HETE

DU

Hva heter du?

Høyre hånd beveger seg.

Venstre hånd beveger seg

Høyre hånd oppover

Venstre hånd oppover

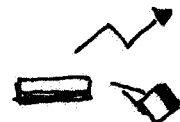
◁ = ! | = . || = ?

* = berøring

Gloser :

LESE

SKRIVE

TEGN

SE

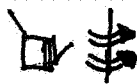
FUGL

EVENTYR

BARN

HVORFOR

DU

JEG

HAN, HUN, PEKE

HUS

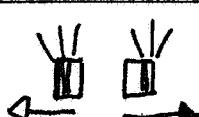
BORD

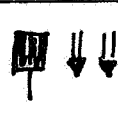
BOK

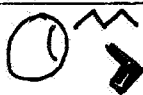
MORSOM

FIN

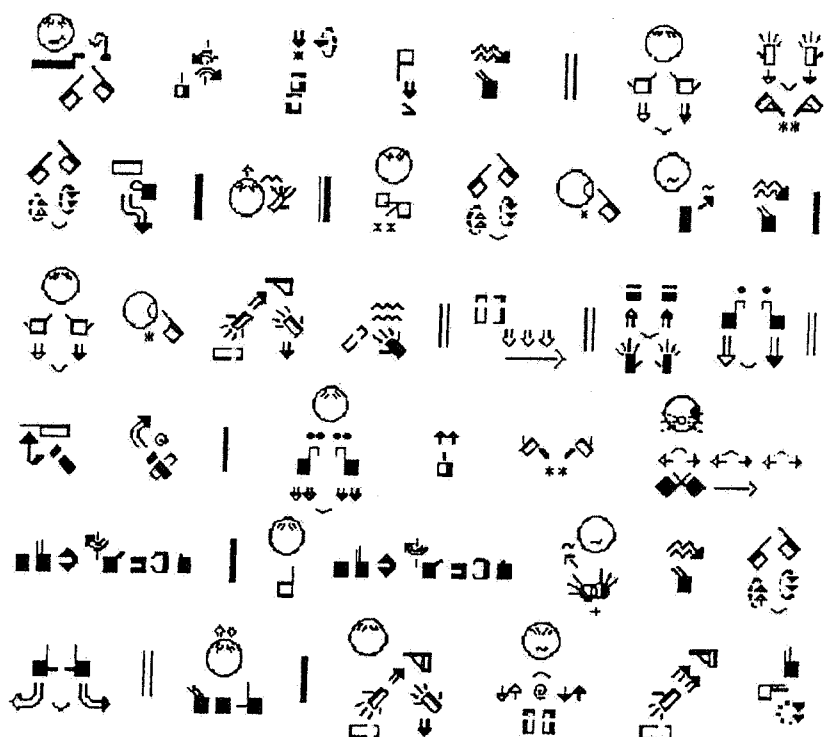

DÅRLIG

HA DET

Amerikansk tegnspråk som er skrevet på Valerie Suttons tegnskriftsystem.

Til Tema 4 – Om Mira Zuckermann

Lesetekst

Mira Zuckermann

Mira likte å leke med dukker.
Hun laget dukkene selv.

Hun brukte

- avisapir
- mel
- vann

Hun klippet aviser i biter.
Hun blandet mel og vann.
Hun blandet avisapiret i melet og vannet.

Hun formet hode, kropp, armer og bein til ei dukke.
Dukka tørket i sola.
Mora sydde klær til dukkene.

Mira lekte med dukkene.
Hun laget dukketeater.

Kan dere lage slike dukker?

Mira er skuespiller.
Mange sa til Mira:
«Du er døv.
Du kan ikke bli skuespiller»

Mira arbeider med teater og video.
Hun liker å lage videoer.
Hun forteller eventyr og historier på tegnspråk
for døve barn.
Hun spiller skuespill på video også.

Mira er født i Israel.
Hun var 11 år da hun kom til Norge.

Mira begynte på døveskole i Tel Aviv.
I Norge gikk hun på døveskole i Oslo.

Mira måtte lære to nye språk i Norge.
Hun måtte lære norsk tegnspråk, NTS,
og hun måtte lære norsk.

Hva tror dere var lettest?

Til Tema 5 – Om Alf Prøysen

Den omarbeidede rammefortellingen

Da Ivar var Alf Prøysen

En dag på skolen, etter at de hadde vært lenge ute og lekt, fant Ivar på noe morsomt. Finn også, forresten. De hadde vært hjemme hos Finn dagen før. Nå kom de med en stor eske som de hadde laget et stort, firkantet hull i. I hullet hadde de festet en plakate. Det sto noe der med store, svarte bokstaver: BARNE-TV. På plakaten hadde de også tegnet klovner og baller i fine farger.

Alle må komme! sa Finn nå er det barne-TV! Alle skyndte seg. Magdalena og Tom også. Det var bare de som visste hva som skulle skje.

Ivar og Finn satte esken på en pult. De sto bak esken så de kunne lene seg inn i åpningen. Bunken vendte mot klassen. Det var der hullet var laget. Så ble plakaten tatt bort og de så Finn som sa: Velkommen til sendingen. Nå er alle spente, tenker jeg. Det er fint, for nå begynner barne-TV. Og den dere venter på, er Alf Prøysen.

Så så de Ivar. Han sa: - Jeg heter Alf Prøysen. Ja, nå er vi her igjen da! Først skal jeg fortelle fra da jeg var liten.

Og så fortalte Ivar (Alf Prøysen): - Hjemme i stua hos oss hadde vi alltid katt. Alle kattene som vi hadde het Ragnhild. En gang skrev jeg stil om katter. Da tenkte jeg på Ragnhildkatta vår og skrev at fiskeboller var det beste hun visste og at hun sov i senga mi om natta. Det likte ikke frøken. Hun sa at kattene skulle være ute om natta og fange mus. Jeg skulle få låne ei bok om katter, slik at jeg skulle lære mer. Men da jeg sa at katta vår ikke kunne lese, ble frøken sinna på meg og jeg måtte sitte igjen.

Alle i klassen klappet. Så snakket Prøysen (Ivar) igjen: - Så tar vi sangen om han Per som har fått seg ny bil. Bli med og syng, alle sammen.

Ivar fant fram en gitar. Han sang om Per som hadde fått seg ny jakke og bukse og bil. Veien var så humpete at han humpet opp og ned.

Ivar sang:

Ja, nå har'n Per fått det slik som han vil,
jakke og bukse og nå kjører'n bil,
men vegen er humpete, hei hvor det går,
det homper og domper i ruta vår.

Å hompetitten, hompetatten, hompetutten teia
Mjølkeruta kommer ifra Skomperud på heia,
hold deg i stolkarmen, lek du er med,
og dermed så homper vi opp og ned.

Vi homper opp og ned,
vi homper opp og ned
vi homper opp, vi homper ned,
vi homper opp, vi homper ned.

Når han sang refrenget sang hele klassen med og de lekte at de humpet opp og ned.

Finn som sto bak TV-en, ble helt vill. Han hoppet og hompet og hoppet og hompet så høyt og kraftig han velta hele TV-en. Men «Alf Prøysen» tok bare og satte TV-en på hodet, og så sang han sangen fem ganger til. Da var alle svette. Hallomannen Finn la seg på gulvet for å bli tørr.

- Og nå skal dere få høre hvordan det gikk da noen barn som het Pelle og Mari skulle lage sirkus på låven, sa Ivar. Han gjorde om stemmen sin slik at han ble Alf. Så fortsatte han:

Pelle skulle trylle vekk ei lita mus som han hadde i et bur, men da han skulle se i buret, var musa

borte alt. Det eneste han kunne se, var haletippen til den gamle katta hennes Marte! Pelle ble så sint at han gråt. Men så krøyp han inn i høyet for å finne katta og musa. Men gjett hva han fant!

En slange, sa Sohir.

Nei, sa Alf.

En sykkel, sa Ronny, for det ønska han seg aller mest.

Nei, sa Alf.

Den gamle dama som het Marte, foreslo Siri.

Nei, sa Ivar.

Da sa Finn inne i TV-en. - Det går ikke an, sa han, å snakke med Alf Prøysen når han er på TV! Det går ikke an å snakke *inn* i TV-en, bare ut!

Jo det går an nå for tida, det er så mye nytt at, sa Alf. Dette er en interaktiv TV!

Ja, det var sant, sa Finn, det fant vi jo opp i går.

Han hadde hørt hva det var. Det var noe med at en kunne gjøre noe og snakke fram og tilbake.

Men hva fant Pelle i høyet? spurte Alf igjen.

Si det! ropte alle.

Det var fire små kattunger! sa Alf. - Og gammelkatta hennes Marte! Da syntes alle at Pelle var en flink tryllekunstner, han som kunne trylle fram fem katter når han ikke hadde noen mus! Alle kjøpte billett en gang til, for de syntes det var så fint.

Det var lurt, sa Siri. - Vi kan også ha forestilling! Vi kan opptre og ha basar. Sirkus og tivoli! Fritt for å være klovn! Fritt for å være løve! sa Finn. Fritt for å være sirkusdirektør! sa Sohir. Fritt for å være karusell! sa Ronny. Fritt for å være hest! sa Magdalena.

Da sa Alf på TV-en. - Å nei, ikke hest, for da jeg var liten, var jeg så redd for hester. Kanskje du vil være pinnsvin?

Pinnsvin er akkurat noe for meg, sa Magdalena. - Jeg skal begynne å lage drakt med en gang. Jeg vet akkurat hvordan jeg skal lage piggene.

Nå er barne-TV nesten slutt, men før vi slutter skal jeg fortelle noe igjen.

Jeg skal fortelle fra jeg var gutt og reiste ut i den store verden.

Hver høst var min bror og jeg med å ta opp poteter. Vi tjente penger. For pengene måtte vi kjøpe klær. Det ble litt penger igjen som vi kunne bruke som vi ville. Da tok vi toget til Moelv. Det var bare to stoppesteder, men det var flott å reise med toget! Til vanlig måtte vi gå eller kjøre med hest. I Moelv handlet vi bananer, sukkertøy, og amerikansk tyggegummi. Vi skulle ta toget tilbake også, men vi kjøpte for alle pengene, og da måtte vi gå hjem. Det var en mil! Det er langt å gå det!

Så var barne-TV slutt. Alle klappet. Ivar og Finn sto sammen inne i TV-en og bukket og bukket. Og straks begynte arbeidet med å lage sirkus, tivoli og basar. Og resten får du tenke deg selv...

Lesetekst

Da Ivar var Alf Prøysen

En dag fant Ivar på noe morsomt.

Han og Finn lekte barne-TV.

Ivar var Alf Prøysen.

Han sa: På skolen skrev jeg om katta vår.

Det var slik:

Katta vår heter Ragnhild.

Hun liker fiskeboller.

Hun sover i senga mi om natta.

Frøken sa:

Katter fanger mus om natta.

Du må lære mer om katter.

Du kan låne ei bok om katter.

Ta den med hjem.

Alf sa:

Katta vår kan ikke lese.

Frøken ble sint

Alf tok fram en gitar.

Finn sa:

Nå kommer «Hompetitten».

Alle må hompe.

Finn ble helt vill.

Han hompet opp og ned, opp og ned.

TV-en fallt ned.

Alf satte TV-en på hodet.

Finn ble helt svett.

Han la seg på gulvet .

Han måtte tørke.

Til Tema 6 – Om Eva

Eva forteller

Jeg heter Eva. Jeg er døv. Jeg går i klassen til Ove. Vi går i 5. klasse på Stovvika skole.

Noen ganger reiser jeg til Trondheim og går på A. C. Møller skole i to eller tre uker.

A. C. Møller skole er en døveskole. Der snakker alle tegnspråk. Døve som går på skole hjemme, kommer dit fordi de skal få være sammen med andre som har NTS som førstespråk.

Det er deilig å snakke NTS med de andre jentene og guttene. Vi kan snakke om alt mulig. Hester for eksempel. Jeg elsker hester. Jeg har bilder av hester på alle veggene på rommet mitt. Jeg samler på bilder av hester.

På A. C. Møller skole snakker jeg ofte med Knut. Når jeg er på skolen hjemme, sender vi E-post eller videobrev til hverandre.

Ove er veldig grei. De andre i klassen er også greie, men Ove er best.

Mange i klassen min kan snakke litt til meg på tegnspråk. Hvis noe er vanskelig å forklare, må de hente tolken min eller læreren. Det er ikke alltid at de gidder det. Jeg prøver å prate med dem med stemme og tegn.

Ove henter tolken noen ganger, men det beste med Ove er at han prøver selv. Hvis jeg ikke forstår med en gang, prøver han om igjen. Han gir seg ikke. Han kan mange tegn, men hvis han skal fortelle meg noe, bruker han også å peke og vise med kroppen sin hva han mener. Noen ganger tar han meg med slik at jeg kan se selv hva som skjer.

Den dagen det blåste så veldig at vi ikke kunne gå hjem fra skolen, var Ove ekstra grei. Jeg var fryktelig redd den dagen. Alle de voksne gikk omkring med redde øyne. De så rundt seg og gikk bort til vinduet om igjen og om igjen og kikket ut. Jeg skjønnte de så på hvordan det blåste ute. Av og til kunne jeg se at det fløy ting forbi vinduene. Lærerne leste eventyr. Tolken min tolket for meg, men vi ble så slitne begge to. Lenge satt jeg bare og kikket på de andre. Jeg var så redd at jeg klarte ikke å følge med. Noen ganger kjente jeg at hele huset ristet. Plutselig ristet det mye mer enn før. Jeg hørte et veldig brak. Selv om jeg er døv, hørte jeg den lyden. Jeg ble så redd! Jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre. Hva var det som skjedde? Da kom Ove. Han tok meg i hånden og vi gikk bort til vinduet. Ove pekte ut. Først så jeg bord og stoler som lå strødd utover skolegården. Ove pekte. Jeg så noe stort, grått som lå litt lenger borte. Vet du hva det var? Det var taket til skolen! Det hadde blåst av. Lyset ble borte. Lærerne tente stearinlys. Det var vanskelig å se. Jeg tullet meg inn i jakken min. Til slutt sovnet jeg.

Det er helt sant at taket blåste av skolen vår.

Lesetekst

(Dette forteller Eva selv på videoen.)

Hei!

Jeg heter Eva.

Jeg er døv.

Jeg går i 5. klasse.

Ove går i klassen min.

Jeg liker Ove.

Ove kan litt tegnspråk.

En dag blåste det veldig mye.

Hele skolen ristet.

Vi fikk ikke lov å gå hjem.

Vi måtte være på skolen.

Plutselig ristet det veldig mye.

Alle ble forskrekket og redde.

Hva skjedde?

Jeg ble redd!

Ove pekte ut av vinduet.

Taket hadde blåst av skolen.

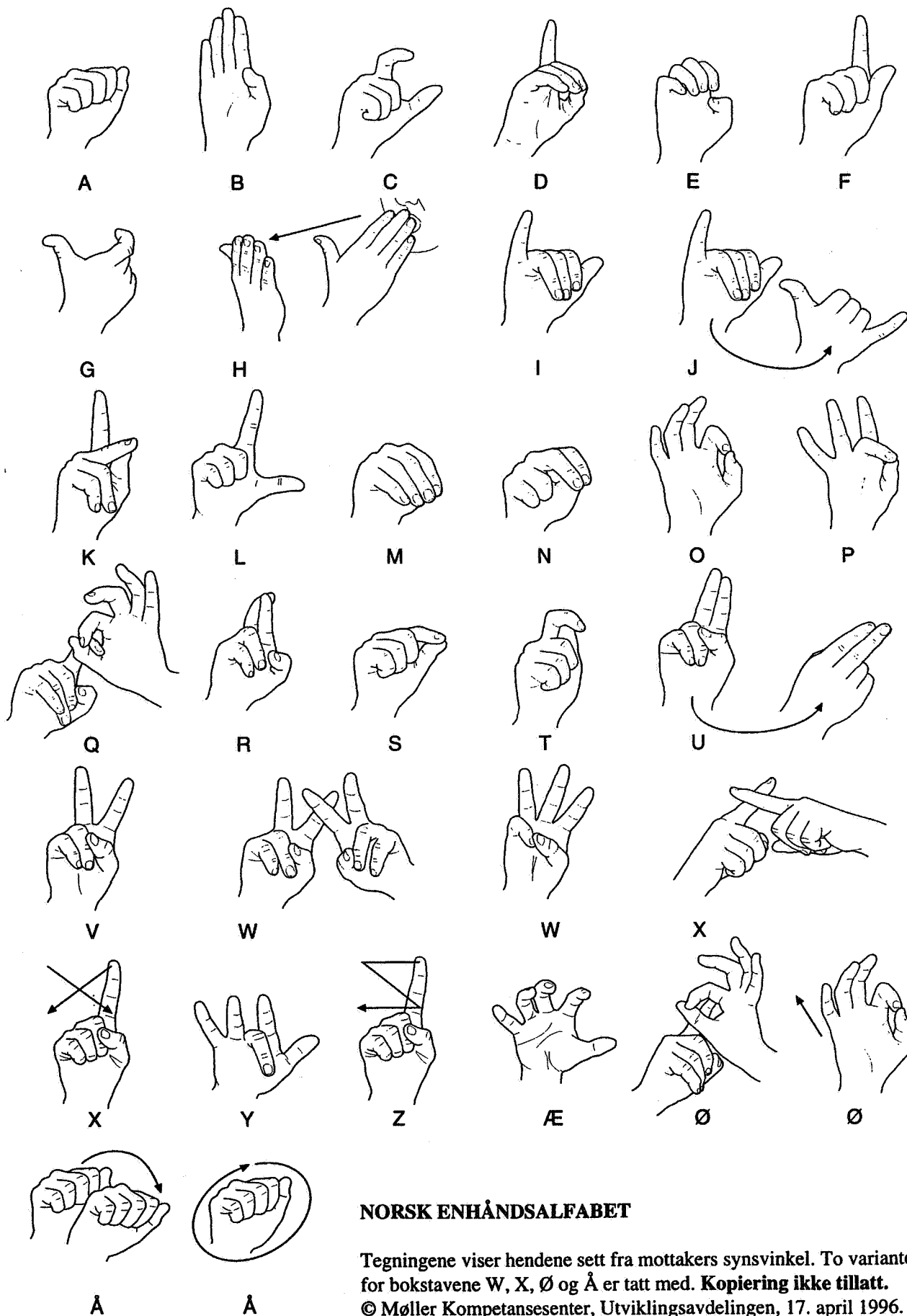
Det ble helt mørkt.

Vi tente stearinlys og lommelykter.

Jeg ble trøtt og sovnet.

Det er helt sant at taket blåste av skolen vår.

Det norske enhåndsalphabetet

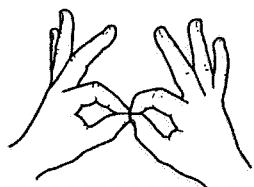
NORSK ENHÅNDSALFABET

Tegningene viser hendene sett fra mottakers synsvinkel. To varianter for bokstavene W, X, Ø og Å er tatt med. **Kopiering ikke tillatt.**
 © Møller Kompetansesenter, Utviklingsavdelingen, 17. april 1996.

Det norske tohåndsalfabetet

A

B

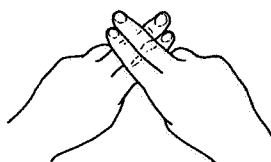
C

D

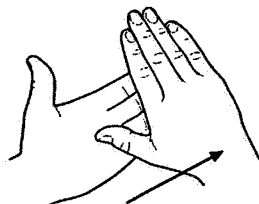
E

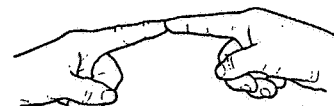
F

G

H

I

J

K

L

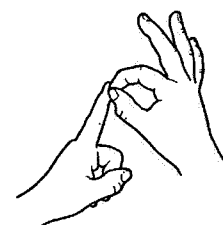
M

N

O

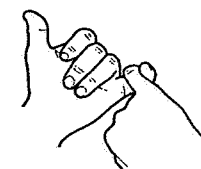
P

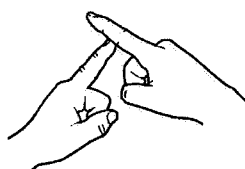
Q

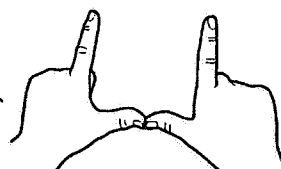
R

S

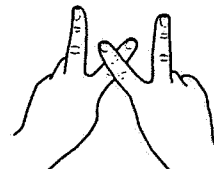
T

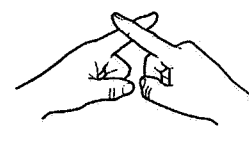
U

V

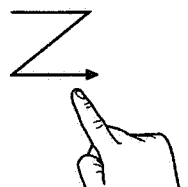
W

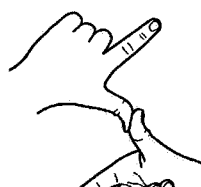
X

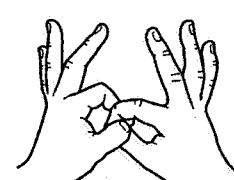
Y

Z

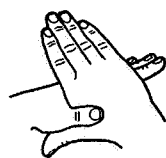
Z

Æ

Ø

A

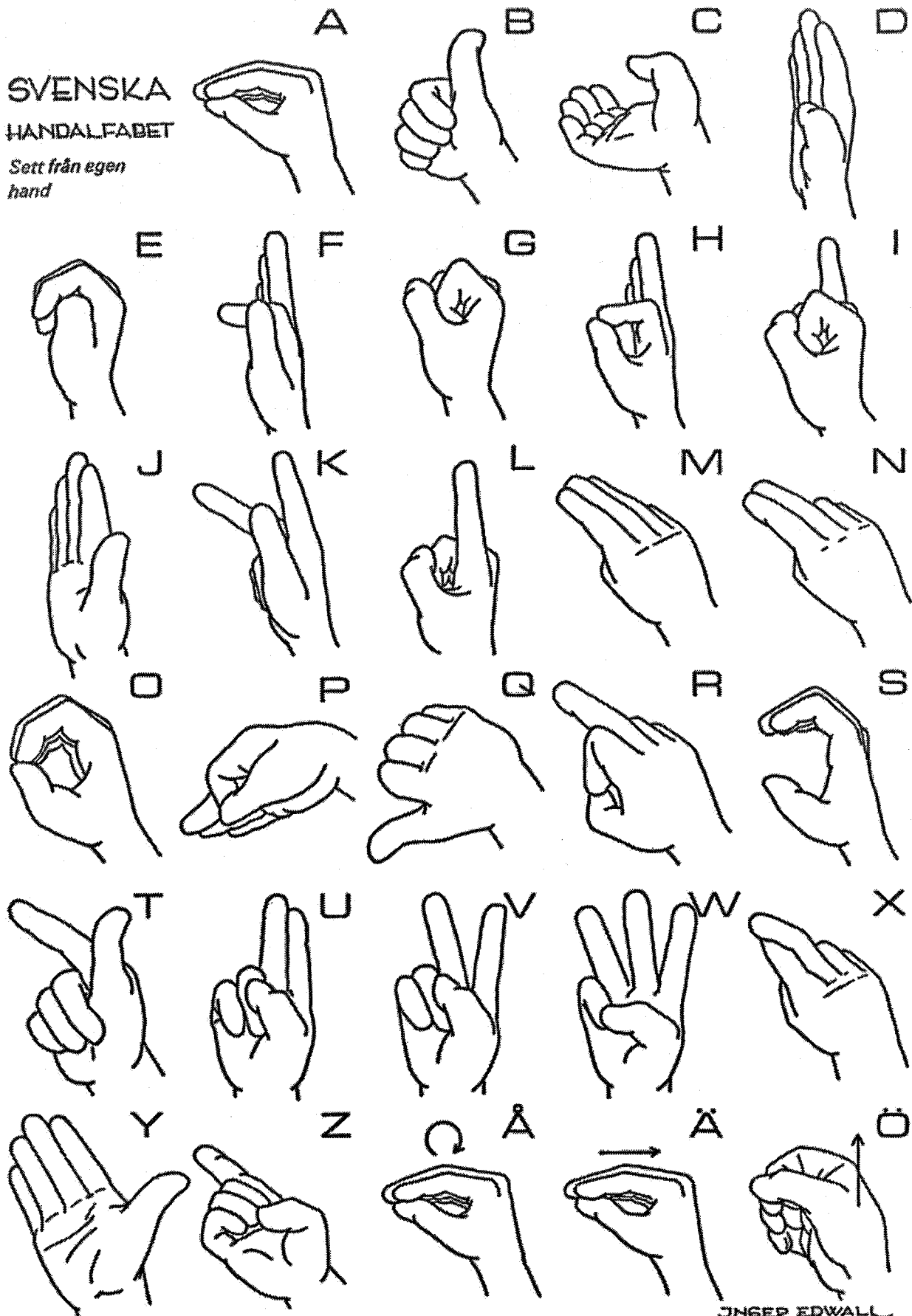
NORSK TOHÅNDSALFABET

Alfabetet er vanlig i bruk på Østlandet. Tegningene viser hendene sett fra egen synsvinkel. To varianter av Z er tatt med. C, L, O og V kan også utføres på håndflaten (som M og N). Å utføres med to håndstillinger som følger etter hverandre. **Kopiering ikke tillatt.** © Møller Kompetansesenter, Utviklingsavdelingen, 17. april 1996.

Det svenske håndalfabetet

SVENSKA
HÅNDAFABEET

Sett från egen
hand

JNGER EDWALL

Fra læreplanverket for den 10-årige grunnskolen

Tegnspråk som førstespråk

3. klasse

Muntlig samhandling

I opplæringen skal elevene

- lytte til sagn, norrøne myter, legender og andre fortellinger
- lytte til utdrag av tidligere tiders barnelitteratur og samtale om tekstene de møter
- lytte konsentrert til hverandre, følge opp med spørsmål og gjengi hovedsaken i noe de har lest eller oppfattet
- bli kjent med og erfare regler for samtaleregulering, slik at de kan delta i samtaler og gruppediskusjoner
- få øvelse i å formulere egne synspunkter, uttrykke enighet/uenighet med andre og toleranse for andres syn
- fortelle og framføre tekster de har laget selv, f eks delta i skuespill, lage replikker og delta i framføringer
- få øvelse i å eksperimentere med forskjellige medier i framføring og kommunikasjon
- arbeide med begreper knyttet til andre fag på trinnet

Språk- og kulturkunnskap

I opplæringen skal elevene

- eksperimentere med og vise hvordan kombinasjonen av manuelle og ikke-manuelle elementer utgjør et tegn, videreføre språkleken, eksperimentere og sette sammen tegnene til setninger
- oppleve samspillet mellom tegnproduksjon og avlesning, lære hvordan ikke-manuelle markører og kroppsspråk har betydning for det som blir sagt eller framført
- leke med ikke-manuelle komponenter og de funksjoner som de har i språket
- undersøke eget språk og sammenlikne det med foreldrenes språk
- utforske likheter og ulikheter mellom tegnspråk og skriftspråk
- undersøke betydningen av og opprinnelsen til eget og andres tegnavn
- bli kjent med tegnrommet og med hvordan enkel lokalisasjon skjer, f eks peking, rollebytte og «scener»
- oppdage fra fortellinger av eldre døve hvordan språket var før
- bli kjent med tegnklassene og de funksjonene de har i språket, og arbeide med fortellesetninger og manuelle og ikke-manuelle elementer for å markere avslutning, utrop og spørsmål
- arbeide med og erfare aspektbøying og modifikasjon
- oppdage gjennom eventyr og fortellinger at de nordiske tegnspråkene er forskjellige
- utforske hvordan døve elever i de andre nordiske land har det
- arbeide med temaer som for eksempel «å leve som døvt barn» og «døve/hørende - likheter og forskjeller»

Litteratur og tekstskaping

I opplæringen skal elevene

- få erfaring med bruk av videogrammer i forhold til kunnskap om mottakerbevissthet og samspill mellom avlesning og tegnspråkproduksjon
- arbeide med enkle regler for tekstopbygning, f eks strukturer i forhold til tid, sted, person og hendelse
- få erfaring med tegnspråkpoesi, møte eldre litteratur, bl a folkeeventyr, fabler og norrøne myter, f eks historien om Ask og Embla og om ragnarok
- møte og avlese døve fortellere og deres verker
- ha kontakt med elever ved andre skoler gjennom for eksempel videobrev og få erfaring med å kommunisere via video og /eller multimedier

Norsk for døve

3. klasse

Lese og skrive

I opplæringen skal elevene

- lese for ulike formål hver dag, lese nyere litteratur av norske, samiske, nordiske og andre lands barnebokforfattere, oppleve eldre litteratur som folkeeventyr, fabler, norrøne myter, f eks historien om Ask og Embla
- undersøke bilder i bøker, i aviser og i nærmiljøet og samtale om det som opptar dem
- hente forbilder og inspirasjon til egen skriving fra det de leser, opplever og ser, skrive i ulike sjangre, blant annet fortelling, instruksjon, dikt og regleeventyr
- samtale om hverandres tekster og gi positiv og begrunnet tilbakemelding på tegning og tekst
- få erfaring med å brevveksle med elever ved andre skoler eller med andre mottakere
- arbeide med å utvikle en sammenhengende håndskrift, skrive på datamaskin og teksttelefon, og arbeide med skilletegn i egne tekster

Kunnskap om skriftlig språk og kultur

I opplæringen skal elevene

- samtale om sjangrene de har arbeidet med
- samtale om forskjeller mellom skriftspråk og muntlig språk, undersøke betydning og opprinnelse av eget og andres navn
- lære noen leksikaliserte fraser og lage samlinger av dem
- bli kjent med setningsgrenser, arbeide med hovedsetninger og tegnsetting, f eks punktum, utropstegn, spørsmålstegn og bruk av stor bokstav, bli kjent med enkel leddstilling og lære verbalets, subjektets, objektets og adverbialenes funksjon og plass, se hvordan leddstilling i tegnspråk og norsk er forskjellig, men uttrykker det samme
- bli kjent med noen ordklasser og hva de kan brukes til i språket, blant annet se hvordan substantiv i ubestemt/bestemt form og pronomen kan brukes i referanse. Lære verbbygging, f eks nåtid, fortid og framtid og hva bøyingsformene kan brukes til, lære at informasjonen kan utdypes ved hjelp av tidsadverbialer. Lære imperativformen av verbet
- finne fram bøker og annet materiell på biblioteket

Kommunikasjon ved hjelp av tale

I opplæringen skal elevene

- utprøve og utfolde seg med ulike sangaktiviteter
- når forutsetningene er til stede, lese noe høyt og eventuelt høre sin egen stemme ved hjelp av mikrofon og annet utstyr
- trene på å uttale og avlese noen vanlige fraser som brukes f eks i skolesammenheng
- bli kjent med koordinasjonsøvelser for åndedrett og forskjellige lette artikulasjonsøvelser
- arbeide med de fleste enkeltlydene
- arbeide med stemme og pust og andre grunnleggende artikulasjonsøvelser
- eksperimentere med egen lydproduksjon og lydregister og hva det kan brukes til

Drama og rytmikk for døve

Rytmikk

I opplæringen skal elevene

- få øvelse i å skille mellom ulike rytmemønstre og lære enkel notasjon av disse
- imitere dyrenes rytmiske bevegelser
- arbeide med tempo og dynamikk
- eksperimentere med rytme i tegnspråk og talespråk
- komponere egne danser i par og i ring
- være med på danseforestillinger med ulike former for dans

Drama

I opplæringen skal elevene

- få erfaring med kroppslig uttrykk og bevegelse i rom og tid
- leke og arbeide individuelt og i gruppe
- arbeide med grunnleggende mimeteknikk, kroppspråk og bruk av masker
- stimuleres til improvisasjon ved å få oppleve alternativ dans og teater
- benytte egne opplevelser, bilder, dukker og andre hjelpemidler i dramatisk sammenheng
- dramatisere eventyr og fortellinger fra andre fag

Kreativt tegnspråk

I opplæringen skal elevene

- arbeide med alternativ og kreativ bruk av gester, hender, mimikk og kropp
- gjøre seg kjent med fantasi i de språklige uttrykk ved hjelp av fortellinger, eventyr, regler og poesi

Kulturforståelse

I opplæringen skal elevene

- bli kjent med sangens og musikkens plass og betydning hos hørende, lære om sanger og danser fra det nasjonale og lokale felles repertoaret, blant annet sanger til høytider,
- sanger om dyr og sanger av kjente forfattere, f eks Alf Prøysen
- gjøre seg kjent med døvekulturelle tradisjoner ved kontakt med voksne og eldre døde

Felix Fabula 3 Norsk er et temaorganisert og tverrfaglig norskverk der lese- og skriveopplæring er det sentrale. Boka er bygd over samme lest som Felix Fabula 1 og 2, med lærestoffet organisert i åtte temaer.

Norskboka byr på varierte tekster og utfordringer, og den røde tråden er fortellingene om tvillingene Siri og Ivar og vennene deres i tredje klasse på Li skole.

I tilknytning til læreverket er det også to lesebøker, to arbeidsbøker og en fyldig lærerveiledning.

Felix Fabula 3 består av

- Norskboka
- Leseboka til Siri
- Leseboka til Ivar
- Arbeidsboka til Siri
- Arbeidsboka til Ivar
- Lyse ideer 3 Lærerens ressursbok til Felix Fabula 3 – temaorganisert og tverrfaglig norsk for 3. klasse.

Det er også laget et matematikkverk, Felix Fabula 3 Matematikk, som kan brukes sammen med Felix Fabula 3 Norsk, eller som selvstendig matematikkverk.

For undervisning av døve barn i 3. klasse har vi utviklet

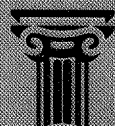
- **Lærerens ressursbok: Tilleggshefte til Lyse ideer 3**

Videokassetter:

- **Felix Fabula 3 for døve. Tema 1 og 2**
- **Felix Fabula 3 for døve. Tema 3 og 4**
- **Felix Fabula 3 for døve. Tema 5 og 6**
- **Felix Fabula 3 for døve. Tema 7 og 8**

Utgitt med støtte fra Nasjonalt læremiddelsenter

UNIVERSITETSFORLAGET

ISBN 82-00-12881-4

9 788200 128816